

Ilustrace fantasy knih

Diplomová práce

Studijní program: M7503 – Učitelství pro základní školy

Studijní obor: 7503T047 – Učitelství pro 1. stupeň základní školy

Autor práce: **Gabriela Hájková**

Vedoucí práce: Mgr. A. Lucrezia Škaloudová - Puchmajerová, Ph.D.

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Gabriela Hájková**
Osobní číslo: **P11000788**
Studijní program: **M7503 Učitelství pro základní školy**
Studijní obor: **Učitelství pro 1. stupeň základní školy**
Název tématu: **Ilustrace fantasy knih**
Zadávající katedra: **Katedra primárního vzdělávání**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Hlavní cíl práce je vytvořit ilustrace na základě fantasy knih s využitím kombinované techniky tuše s akrylových barev.

Požadavky:

Nastudovat odbornou literaturu a literaturu vážící se k tématu.

Zpracovat soubor ilustrací s vlastním textovým rozbořem a kvalitně ho dokumentovat.

Najít vhodnou formu prezentace pro žáky ZŠ.

Získat od žáků, na základě ilustrací, rozkódování (čtení) obrazu bez znalosti původního textu a vyhodnotit je.

Práci konzultovat s vedoucím diplomové práce.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

Seznam odborné literatury:

HOLEŠOVSKÝ, F. Čeští ilustrátoři v současné knize pro děti a mládež. 1. vyd.

Praha: Albatros, 1989. 455 s

MANGUEL, Alberto. Čtení obrazů: o čem přemýšlíme, když se díváme na umění?. 1. vyd. Brno: Host, 2008, 348 s.

SAPKOWSKI, Andrzej. Zaklínač. Vyd. (rozš. a upr.) 2. Překlad Stanislav Komárek, Jiří Pilch. Petřvald: Leonardo, 2011, 341 s. Fantasy (Leonardo).

Vedoucí diplomové práce:

Mgr. A. Lucrezia Škaloudová - Puchmajerová
Katedra primárního vzdělávání

Datum zadání diplomové práce:

8. dubna 2015

Termín odevzdání diplomové práce:

20. prosince 2016

doc. RNDr. Miroslav Brzezina, CSc.
děkan

L.S.

doc. PaedDr. Jaroslav Perný, Ph.D.
vedoucí katedry

dne

21.6.15

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé diplomové práce a konzultantem.

Současně čestně prohlašuji, že tištěná verze práce se shoduje s elektronickou verzí, vloženou do IS STAG.

Datum:

Podpis:

Poděkování

Chtěla bych poděkovat všem, kteří mě podporovali v průběhu studia, i při psaní diplomové práce. Největší dík však patří mé rodině a přítelovi Davidovi Borovičkovi. Jsem těmto lidem neskutečně vděčná za psychickou i materiální podporu. Dále bych chtěla poděkovat vedoucí diplomové práce, paní MgA. Lucrezii Škaloudové Puchmajerové, Ph.D, za cenné rady a její odborné vedení. V poslední řadě děkuji všem respondentům, kteří mi pomáhali v praktické části diplomové práce a také učitelkám Mgr. Simoně Weissové a Mgr. Renatě Rohmové za možnost spolupráce na ZŠ Sokolovská.

ANOTACE

Diplomová práce se zabývá ilustracemi knih literárního fantasy žánru. V teoretické části se věnujeme samotné ilustraci, jejímu vzniku a vývoji ve světě i u nás, technikami ilustrací, ilustrátory literární fantastiky, dále se zaměřujeme na teorii tvorby a čtení obrazu, poté hovoříme o fantasy žánru. V praktické části se zaměřujeme na celý proces tvorby ilustrací dle fantasy knihy, nejprve zkoumáme myšlenky ilustrátora při čtení knihy a poté ilustrace tvoříme kombinovanou technikou tuše s akrylovými barvami. Snažíme se přiblížit tento proces z pohledu ilustrátora. Ve výzkumné části diplomové práce zjišťujeme, jak žáci a dospělí vnímají vytvořené ilustrace, a na základě příběhů dle ilustrací hledáme shody s fantasy knihou. Součástí výzkumné části je také dotazník, kde zjišťujeme oblíbenost knih podle množství ilustrací.

KLÍČOVÁ SLOVA

Ilustrace, ilustrátor, techniky ilustrace, vývoj ilustrace, spisovatel, fantasy, literární fantastika

ANNOTATION

This diploma thesis is occupied with fantasy book illustrations. In the theoretical part we are dedicated to an illustration itself, its origins and development in the world and in Czech Republic as well, to techniques of illustrations, illustrators of literary fantasy. Furthermore, it is aimed on theory of creating and reading of an image and then we discuss the fantasy genre as well. In the practical part the thesis is concerned with the whole process of creating illustrations for fantasy books, first we examine the illustrator's thoughts while reading the book and then we create the illustrations with a combined technique of ink and acrylic colours. We are trying to describe this process from the perspective of the illustrator. In the researching part of the thesis we are examining how students and adults perceive the created illustrations and on the basis of the stories from the illustrations we are looking for the correspondence with the fantasy book. A questionnaire is included in the researcher part in which we are discovering the popularity of books according to the number of illustrations in them.

KEY WORDS

Illustration, Illustrator, techniques of illustration, development of illustration, author, fantasy, literary fantasy

OBSAH

ÚVOD.....	11
I. TEORETICKÁ ČÁST.....	12
1 Ilustrace.....	12
1.1 Co je to ilustrace?	12
1.2 Dělení ilustrací.....	12
1.2.1 Dětská ilustrace	13
1.3 Vývoj ilustrace.....	13
1.4 Techniky ilustrací	19
1.4.1 Kresba	19
1.4.2 Grafika.....	22
1.4.3 Malba.....	26
1.5 Významní ilustrátoři literární fantastiky	27
1.5.1 Teodor Rotrekl	27
1.5.2 Jeffrey Catherine Jones	29
1.5.3 John Tenniel.....	31
2 Tvorba a čtení obrazu	32
2.1 Fantazie.....	32
2.2 Tvořivost.....	32
2.3 Zkušenost.....	33
3 Fantasy žánr	35
3.1 Fantasy vs. sci-fi a horor.....	36
3.2 Historie fantasy.....	37
3.3 Dělení fantasy.....	40
3.3.1 Pohádková fantasy literatura	40
3.3.2 Hrdinská fantasy literatura	42
3.3.3 Meč a magie	44
3.3.4 Historická fantasy literatura	45
3.3.5 Humorná fantasy literatura.....	46
3.3.6 Městská fantasy literatura	47
II. PRAKTICKÁ ČÁST	49

4	Ilustrace knihy.....	49
4.1	Myšlenky ilustrátora při čtení knihy.....	49
4.2	Tvorba ilustrací kombinovanou technikou tuše s akrylem.....	60
III.	VÝZKUMNÁ ČÁST.....	62
5	Dotazník – 1. část.....	63
5.1	Vyhodnocení první části dotazníku.....	65
5.2	Shrnutí dotazníku.....	74
6	Získání pohledu na ilustrace.....	75
6.1	Konkrétní ilustrace.....	76
6.2	Abstraktní ilustrace.....	80
6.3	Konkrétní vs. Abstraktní ilustrace.....	84
7	Dotazník – 2. část.....	85
7.1	Vyhodnocení druhé části dotazníku.....	85
	ZÁVĚR.....	88

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1: Teodor Rotrekl	28
Obrázek 2: Jeffrey Catherine Jones	29
Obrázek 3: John Tenniel	31

SEZNAM ILUSTRACÍ

Ilustrace 1: Zeměplocha.....	50
Ilustrace 2: Mort a Smrt' jedoucí na koni.....	51
Ilustrace 4: Sluneční paprsky	52
Ilustrace 3: Potemnělá krajina s paprsky	52
Ilustrace 5: Stekání Morta a Ysabelly.....	53
Ilustrace 7: Smrt krále.....	54
Ilustrace 6: Smíření se smrtí	54
Ilustrace 8: Odchod stařenky na onen svět	54
Ilustrace 9: Přibližující se hranice reality	56
Ilustrace 10: Trable v hospodě.....	57
Ilustrace 11: Hledání knihy.....	58
Ilustrace 12: Kouzlo.....	59
Ilustrace 13: Konkrétní ilustrace.....	61
Ilustrace 14: Abstraktní ilustrace	61

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1: Čteš rád knihy – všichni respondenti (%)	65
Graf 2: Čteš rád knihy – muži a ženy (%)	66
Graf 3: Čteš rád knihy – děti a dospělí (%)	66
Graf 4: Jak často čteš knihy – všichni respondenti (%).....	67
Graf 5: Jak často čteš knihy – muži a ženy (%).....	67
Graf 6: Jak často čteš knihy – děti a dospělí (%).....	68

Graf 7: Jaké máš nejraději knihy – všichni respondenti (%)	69
Graf 8: Jaké máš nejraději knihy – ženy a muži (%)	70
Graf 9: Jaké máš nejraději knihy – ženy a muži (%)	70
Graf 10: Přiřazování knih dle oblíbenosti – všichni respondenti (%).....	72
Graf 11: Přiřazování knih dle oblíbenosti – ženy a muži (%)	73
Graf 12: Přiřazování knih dle oblíbenosti – děti a dospělí (%)	73
Graf 13: Konkrétní ilustrace - děti (%).....	76
Graf 14: Konkrétní ilustrace - dospělí (%)	78
Graf 15: Konkrétní ilustrace – dospělí a děti (%).....	79
Graf 16: Konkrétní ilustrace – všichni respondenti (%).....	79
Graf 17: Abstraktní ilustrace - děti (%)	80
Graf 18: Abstraktní ilustrace - dospělí (%).....	82
Graf 19: Abstraktní ilustrace – dospělí a děti (%)	83
Graf 20: Abstraktní ilustrace – všichni respondenti (%)	83
Graf 21: Konkrétní vs. Abstraktní ilustrace (%).....	84
Graf 22: Motivovanost ke čtení knihy – všichni respondenti (%).....	85
Graf 23: Motivovanost ke čtení knihy – ženy a muži (%).....	86
Graf 24: Motivovanost ke čtení knihy – děti a dospělí (%).....	86

ÚVOD

Již od prvního ročníku vysoké školy jsem věděla, jaké téma diplomové práce si zvolím. O umění jsem se zajímala již od dětství. Od té doby se mi vybavují různá umělecká díla, ale nejvíce mi v hlavě utkvěly ilustrace z knih pro děti. Pamatuji si chvíle, kdy jsem otevřela první stránky pohádek, cítila vůni papíru a hned v první chvíli jsem spatřila ilustraci, která většinou rozhodovala o tom, zdali budu číst knihu dále, nebo ne. Snila jsem o kariéře ilustrátorky a uznávané umělkyně.

Když jsem byla starší, přesunul se můj čtenářský vkus od pohádek k fantasy žánru, avšak tyto knihy jsou zřídka ilustrované, což mi dodnes v knihách chybí. Proto jsem si zvolila téma „ILUSTRACE FANTASY KNIH“.

V teoretické části diplomové práce se budu zabývat nejprve ilustrací a jejím historickým vývojem ve světě i u nás, ilustračními technikami a ilustrátory literární fantastiky. Poté se zaměřím na tvorbu a čtení obrazu na základě zkušenosti, popíši jednotlivé fáze tvořivosti a vysvětlím, co je to fantazie. Poslední kapitola teorie bude věnována fantasy žánru a jeho podžánrům.

V praktické části diplomové práce detailně přiblížím, jak probíhá práce ilustrátora přímo při tvoření ilustrací. Cílem diplomové práce je vytvořit ilustrace kombinovanou technikou akrylu a tuše. V první řadě se zaměřím na tvorbu náčrtů a poté vyberu jednu, kterou propracuji touto technikou do podoby konkrétní a abstraktní ilustrace.

Po vytvoření ilustrací bude následovat výzkumná část diplomové práce. V této části se pokusím naplnit dílčí cíl, získání pohledu žáků základní školy na vytvořené ilustrace. Zkoumat budu nejen žáky, ale i dospělé, protože fantasy žánr není jen pro děti, ale právě i pro dospělé čtenáře. Nejprve si stanovím určité předpoklady, které se pomocí dotazníků a samostatné práce žáků pokusím vyvrátit či potvrdit. Nebudu se snažit pouze získat pohled žáků na vytvořené ilustrace, ale také zjistit, zdali je motivují k přečtení knihy.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 Ilustrace

Práce ilustrátora je velice náročná činnost. Abychom celý tento proces lépe pochopili, vysvětlíme si v této kapitole, co to je ilustrace, jak se dělí, popíšeme ilustraci v historickém kontextu světovém a navážeme na dětskou ilustraci českou. Poté se zaměříme na nejčastější techniky využívané při tvorbě ilustrací. Poslední strany této kapitoly věnujeme ilustrátorům literární fantastiky.

1.1 Co je to ilustrace?

Ilustraci definujeme jako každý výtvarný projev, jež doprovází literární text. Osvětluje jeho význam prostředky, které psanému slovu nejsou dány. Ilustrace je názorným doprovodem textu, jež pomáhá porozumět literárnímu dílu a pomáhá lidské představivosti vytušit jeho děj. Je s ním úzce spjata, inspiruje se jím, ale zároveň funguje jako svébytné umělecké dílo rovnocenné textu. (Matějček 1931, s. 7) Dnes se s ilustrací nejčastěji setkáváme v knihách a časopisech.

1.2 Dělení ilustrací

Zejména žánry knih ovlivňují tvorbu ilustrací, které vznikají. Rozčleňují se podle účelu, jež mají splňovat. Dnes je nám známo, že ilustrace může být

- instruktážní,
- vědecká,
- satirická,
- umělecká,
- dětská.

V této kapitole se budeme zajímat o dětskou ilustraci, protože je pro nás stěžejní.

1.2.1 Dětská ilustrace

V dnešním stavu kulturního vývoje přikládáme dětské ilustraci obrovský význam. Dítě vše vnímá jednodušeji a bezprostředněji, proto si ilustrátor musí vždy položit otázku, kdo se bude na jeho ilustrace dívat. (Holešovský 1977, s. 8) Dětská ilustrace tvoří spolu s textem most do světa fantazie. Do světa, kam dítě ještě nikdy nemělo možnost nahlédnout. Je nezbytně nutné, aby měly ilustrace dětských knih vysokou estetickou hodnotu a vytvářely předpoklad pro další kulturní rozvoj jedince. (Iliev, Zapletal 1991, str. 7) Ne všechno, co je vhodné pro dospělého, je dobré pro dítě, ale vše, co je vhodné pro dítě, je určitě dobré i pro dospělého. (Slabý 1962, str. 228) Proto by dětská ilustrace měla přihlížet k psychologickým potřebám dítěte a hledět na jeho vývojové zvláštnosti.

1.3 Vývoj ilustrace

Ilustrace začala vznikat již ve starověku spolu s vývojem písma, avšak slovo *ilustrace* bylo použito až v 19. Století ve Francii. Na úplném počátku vývoje byly obrazy - piktografy, které vyjadřovaly pojmy tak výstižně, že jim mohl člověk rozumět i bez znalosti řeči daného národa, ale musel si sám určit její slovní znění. Piktografy byly vyryté kamenem nebo mušlí, namalované dřívkem či kostí. V této době obrazy nahrazovaly myšlenky, nebo zachycovaly celou událost v té nejjednodušší formě, tedy v různých schématech a symbolech. Postupem času si lidé začali spojovat některé znaky s určitými slovy a tím vzniklo obrázkové písmo slovní – ideografické. Obrázky se stále zjednodušovaly, až se zrodil jednoduchý znak. (Horák 1948, s. 8)

Ve starověkém Egyptě mezi lety 3 100 – 3 000 před našim letopočtem se z těchto obrazů vyvinuly obrazové znaky - hieroglyfy, které už neoznačují celé slovo, ale pouze jednu konkrétní hlásku, většinou počáteční. Tím se vytvořila první abeceda o 25 znacích pro souhlásky. (Horák 1948, s. 9)

Kolem roku 2 000 před našim letopočtem se z hieroglyfů vytvořilo písmo. U většiny národů spojitost mezi obrazem a písmem zcela vymizela. V Egyptě, kde zůstal starý systém hieroglyfů zachován, si obraz vedle písma udržel své staré poslání. (Matějček 1931, s. 9) „*V ornamentálním reliéfu a nástěnné malbě egyptské byly vytvořeny všechny předpoklady pro egyptskou ilustraci knižní.*“ (Matějček 1931, s. 11)

Ve starověkém Egyptě ilustrátoři zastávali roli řemeslníků, což se odráželo na kvalitě jejich práce. Některé ilustrace byly převzaty z jiných textů, a proto často nekorespondovaly s textem. (Matějček 1931, s. 12). První ilustrace se objevily v Knihách mrtvých, zároveň vznikaly především nástěnné malby a obrázky se vkládaly do svitků.

Do antické knihy vnikla ilustrace až v době, kdy se Řekové nechali inspirovat egyptskými svitky. Do té doby nebyl zaznamenán téměř žádný důkaz její existence, i když se dá předpokládat, že se jistým způsobem mohla vyskytovat ve vědeckých, hvězdářských a matematických dílech. Nejstarší dochovaný ilustrovaný papyrusový svitek pochází z 2. století našeho letopočtu. (Matějček 1931, s. 14)

Ve starověku byla ilustrace velice konkrétní a názorná, jelikož doprovázela především epický literární text. Antické umění knižní malby se často spojovalo s naturalistickým vyobrazováním dějů.

V průběhu raného středověku upadal zájem o obraz a ilustrace pozbyla oprávnění jako výtvarný doprovod posilující čtenářovu představivost. Antická naturalistická dekorace se proměnila v ornamentálně abstraktní dekoraci. Motivy přírody, lidí a zvířat se zcela změnily v geometrické vzorce a původní tvary nebyly téměř zachovány. Tato dekorativní soustava se vyvíjela v 7. století našeho letopočtu. „*To byl nejzazší výkyv kreslířské abstrakce středověké a zároveň nejkrásnější projev středověkého odklonu od antiky a jejího uměleckého nazírání. Ilustrace nemohla se nadíti ničeho od umění, jež ztratilo všechny vztah k světu jevů a na chvíli se mohlo zdáti, že její zánik jest zpečetěn.*“ (Matějček 1931, s. 46)

Deváté století našeho letopočtu se neslo v duchu pokusů o ilustraci bible. Umělci se navraceli k antickému realismu a vyjadřovali skutečné prostředí i lidský život tak dobře, že v mnohých ilustracích zachytili i duševní pohnutky. Tento klíčící zájem o obraz doprovázející text přetrvával. Z malířského umění se stalo umění kreslířské. Na místo malby se osvědčil způsob perokresby. (Matějček 1931, s. 52) Ilustrátoři měli zájem i o texty lyrické, spekulativní, poetické a snové, jelikož podněcovaly jejich živou obrazotvornost. Některé ilustrace se povznesly nad text, do sféry samostatné tvořivosti. (Matějček 1931, s. 55)

Perokresba byla i nadále velice oblíbená, až se stala trendem 13. století. Autoři používali hybnou, ostře lánanou linii, jako výrazový prostředek. Malířská práce se ubírala spíše k celostranným obrazům. Malíři začali řešit nové úkoly, které souvisely s roz-

vojem světské poezie a s příchodem nového gotického projevu. V polovině 13. století se objevuje takzvaná obrázková bible, kde text téměř zcela nahradily ilustrace, které byly alegorické, někdy symbolické a většinou měly skrytý smysl. (Matějček 1931, s. 76)

Ve 14. století přišlo období realismu. Autoři zobrazovali vše podle skutečnosti. Později se realismus dostal z Francie i k nám do Čech. Kulturně se rozvíjející Čechy přispěly k rozmachu Evropské knižní výzdoby. Za pomoci všech získaných francouzských pramenů, vznikly u nás ilustrace Velislavovy bible, nejvýznamnějšího díla této doby. Za období Karla IV., po označení Čech za středisko říšské moci, se knižní umění gotického realismu pomalu přesouvalo k novodobému umění tvořivému. „*V době Václava IV. dosáhla tato knižní kultura svého vrcholu. Tehdy vznikaly nádherné rukopisy proslulé Václavovy kultury, tehdy nabyla produkce knihy umělecky zdobené a ilustrované šíře nebyvalé. Tento slibný vývoj krásné české knihy byl násilně přerován husitskými válkami, aby ožil teprve po polovině 15. století, a to ve formě již jen uměleckořemeslné.*“ (Matějček 1931, s. 92)

Na přelomu 15. – 16. století se stal jedním z největších umělců Albrecht Dürer. Tento německý umělec, který procestoval inspirující Itálii, využíval grafické techniky dřevořezu k tomu, aby svými autentickými ilustracemi oživil mnoho knih, například Apokalypsu neboli Knihu zjevení. Nabudil spoustu dalších autorů k tomu, aby šli v jeho stopách a hledali své umělecké poslání v grafických metodách ilustrací. (Matějček 1931, s. 140)

V 17. století se nejvíce využívalo techniky rytiny a leptu. Bylo těžké skloubit tuto techniku s knihtiskem, a proto v této době ilustrace knižní upadá. Však ve Francii za období baroka objevuje jméno umělce, který byl vynikajícím ilustrátorem. Jacques Callot tvořil rytiny, na kterých zachycoval život své doby osobitým stylem, duchaplnou kompoziční stavbou a křehkostí. Nicméně ani tento příklad neobrátil upadající ilustrační umění k lepšímu. (Matějček 1931, s. 166)

Umělecké znovuzrození zaznamenáváme až za vlády Ludvíka XV. Nástup rokoka značil příchod kultury hravé povahy doprošující se radostného požitku a vzrušení. Veliký zájem o aktuální, živou knihu, zaměřující se na intimní život, přispěl k oživení umělecké knihy. Ilustrace se stala svébytným grafickým obrazem. „*Souvěké malířství bylo vůdcem i rádcem rokokové ilustraci knižní, která ze spojení toho čerpala*

všechny výhody, aniž zrazovala své vlastní poslání.“ (Matějček 1931, s. 172) Ilustrace v knize *Fables nouvelles* Houdara de la Motte, grafika a malíře Clauda Gillota, byly prvním dílem nového směru. Jeho obrazy působí přirozeně a objevuje se v nich naivní, živá láska k přírodě a životu.

V 19. Století se nalézají další grafické techniky a předešlé pomalu ustupují. V Čechách se řeší otázka dětské knihy a její výzdoby. Za zakladatele české dětské ilustrace považujeme Mikoláše Alše. Přestože se již předtím, v době vzkříšení národní literatury, vydávaly knihy s ilustracemi, byly většinou spíše didaktického charakteru a ilustrátoři nebyli v knihách uváděni. Tvorba Mikoláše Aleše představovala dovršení snah národního obrození. Ve svých ilustracích znázorňoval lásku k přírodě, lidu, domovu a historii své vlasti. Jeho perokresby se objevovaly v nepříliš známých literárních dílech. Ilustroval především časopisy a kalendáře, které byly v této době nejčtenějšími literárními texty. (Stehlíková 1984, s. 12)

Vývoj ilustrace je podmíněn dobovými názory a dobovými požadavky. Na přelomu 19. a 20. století se mnozí umělci začali zabývat knihou z různých hledisek. Pod vlivem snah o estetickou výchovu se podoba knihy začala odvíjet od obsahu. (Stehlíková 1984, s. 13) Hnutí za krásnou knihu popisuje F. X. Šalda ve studii *Knih jako umělecké dílo*. Podle jeho názoru by kniha neměla mít pouze vnitřní, textovou složku, ale i vnější, výtvarnou stránku. Tím by měla informační a zároveň estetickou funkci. (Šalda 1951, s. 15) Za jednu z prvních stylově moderně upravených knih se považují Karafiátovi Broučci.

V roce 1903 vydalo sdružení výtvarných umělců Mánes soubor ilustrovaných textů nazvaný *Sníh*. Tento počín souvisel s obrodou knižního umění, ale i s hnutím za estetickou výchovu. Na ilustracích se podílelo mnoho uznávaných umělců. Mezi ně patří Franišek Kupka, T. F. Šimon, Stanislav Sucharda, Mikoláš Aleš, Ladislav Šaloun, Jan Kotěra a další. V knihách začaly převládat ilustrace, kde hrála významnou roli malířská činnost. Byly tvořeny velice názorně, ale i abstraktně, podle toho, zda v textu převládala epická nebo lyrická složka. Do tohoto období, kdy na uměleckou tvorbu měla význačný vliv secese, řadíme rozsáhlé ilustrační dílo Adolfa Kašpara, tedy ilustrace *Babičky* od Boženy Němcové. Autor s citem vybral stěžejní výseky děje a přetvořil je do obrazové podoby. (Stehlíková 1986, s. 15)

V roce 1918 se dlouho očekávané vyhlášení samostatnosti Československa stalo skutečností a tak se otevřely dveře kulturnímu životu a s ním spojený zájem nových osobností o tvorbu pro děti. V řadě nakladatelství stále převládal didaktický přístup k literatuře a tím oslaboval nejpokrokovější tendence. Nicméně autorů, kteří se zajímali o ilustrace dětských knih a edičních programů, bylo více. Začaly výraznější pokusy o diferenciaci žánrů. Vznikala například moderní pohádka, kterou ilustroval velice významný autor Josef Lada. Jeho obrazy byly inspirující ještě mnoho dalších generací ilustrátorů. Knihy pro nejmenší se staly velice oblíbenými. Svoji zručností přispěl i Josef Čapek nebo Ondřej Sekora. Dalším žánrem, o který byl v této době velký zájem, byla dobrodružná literatura. Dějové obrazy oživil humornou složkou Josef Novák. Ilustrátoři si uvědomovali více než dříve spjatost s žánrem knihy a působením na čtenáře, nicméně jim nestačilo pouze obkreslovat to, co bylo napsáno, ale chtěli vznést do knihy svůj vlastní hlas. Díla se pomalu oprostovala od konkrétního ztvárnění a začalo se pracovat se zkratkou a náznakem. Ilustrátorství se povýšilo na stejnou úroveň jako ostatní malířské disciplíny. Díky rozvoji reprodukčních technik se v knihách začaly objevovat fotografie, koláže a fotomontáže. Dětskou knihu zaplavila barva a hýřila osobitostí jednotlivých umělců. (Stehlíková 1986, s. 18-28)

Po roce 1945 téměř vymizel brak. Nakladatelství byla zestátněna a vznikla specializovaná nakladatelská pracoviště sloužící k tvorbě knih pro děti. Rodila se kvalitní cenově dostupná dětská kniha, která byla určena malým čtenářům. V roce 1949 bylo založeno státní nakladatelství *Albatros* a roku 1956 časopis *Zlatý máj*, který se zajímal o problematiku dětské knihy. S rozvojem tvorby dětské knihy se zvýšila i možnost soustavné práce ilustrátorů, kteří se mohli zaměřovat na specifické potřeby dětí. První roky po osvobození ilustrátoři tíhli k věcnému realismu a vše zobrazovali přesně podle textu a obohacovali tím, co si sami nastudovali. Však většina zkušených umělců si stála za tím, že ilustrace má být uměleckým obrazem světa. Postupně tyto tendence uhasínaly a vznesl se požadavek většího prostoru pro vlastní fantazii a tím rozvíjel fantazii malého čtenáře. (Stehlíková 1986, s. 30-34)

„Již v sedmdesátých letech se výchovný aspekt dostal znovu do popředí, avšak proti starému didaktickému pojetí se značně rozšířil. Spisovatelé a výtvarní umělci si vytyčili základní problém: jak nejlépe a nejúčinněji působit na výchovu dítěte v oblasti rozumové a citové, jak mu přitažlivě prostředkovat výsledky vědění, jak se co nejvíce přiblížit jeho psychice.“ (Stehlíková 1986, s. 34) Kniha působila na dítě

jako celek, nikoliv v detailech a tím se stala efektivním prostředkem poznání světa. V těchto letech se objevují náročnější postupy dětské ilustrace. Obrazy vychází z textu jako ze základního kamene a děj rozvíjejí ještě více do hloubky. Takovéto ilustrace, kde bylo zaznamenáno i několik dějů najednou, působí i na méně aktivní děti. Vyzdvihuje se technika kresby a grafické techniky. Karel Hruška, Adolf Born a další autoři, chápou ilustraci jako cyklus. (Stehlíková 1986, s. 42)

Národní, lidová pohádka a říkadla byla téměř vyčerpanou problematikou, a proto se tvorba obrátila k pohádce umělé, která nabízela nespočet možností. Ilustrátoři řešili nové úkoly. Věnovala se jí například Daisy Mrázková. Vedle umělé pohádky byl zájem o mimoevropské příběhy, které umožnily rozvoj nových ilustračních postupů.

V sedmdesátých letech se v knihách objevuje kreslený humor, na který měl vliv animovaný film, jež byl v Čechách již na vysoké úrovni. Humor byl chápáný jako pohled na svět a do knih ho vnášeli především umělci, kteří pracovali jak pro film, tak pro knihu. Mezi ně patří například Adolf Born, Jiří Šalamoun, Radek Pilař, Josef Paleček, nebo Alois Mikulka. (Stehlíková 1986, s. 36)

V posledních letech se autoři ubírají optimistickým směrem a dětské knihy ozvlášťují veselou kresbou. Mezi tyto autory patří již zmíněný Alois Mikulka, Adolf Born, nebo Miroslav Jágr, Jiří Kalousek, Stanislav Holý.

Každým rokem se konají různé soutěže, ve kterých se udělují ceny za nejkrásnější knihy spisovatelům, ale i ilustrátorům. Jedním z nich je *Cena a čestná uznání nakladatelství Albatros*, nebo *Cena Marie Majerové*, která se uděluje vždy jednou za dva roky. (František Holešovský 1984, str. 34)

Téma ilustrace dětských knih je stále proměňující se v závislosti na dobových požadavcích a úhlu pohledu každého autora. Dnes se o toto téma zajímá několik generačních vrstev a každý si uvědomuje závažné poslání dětské knihy a odpovědnost za jejich práci.

1.4 *Techniky ilustrací*

V této kapitole se budeme zabývat všemi technikami ilustrací, a to z oblasti kresby, grafiky i malby.

1.4.1 *Kresba*

V úvodu této kapitoly je třeba uvést, že kresba se považuje za jeden z nejstarších výtvarných projevů člověka a je podkladem pro další výtvarné tvoření. Využívá ji malíř, grafik, ale také technik a architekt, a zároveň je velice důležitá pro učitele, aby mohl názorně vysvětlit učivo. Zprvu měla jen pomocné poslání, spíše nastínila prvotní myšlenku, ale časem podnítila rozvoj různých odvětví, od karikatury, novinovou kresbu až po ilustraci, kdy je zapotřebí kresby náročné. Ta působí jako svébytné dílo. Kresbou nazýváme výtvarný projev realizovaný lineárně. Tato technika má výrazové prostředky, kterými jsou

- bod,
- linie,
- plocha.

Linie může působit dynamicky, klidně, napjatě, měkce, tvrdě. Kreslíme na různé materiály, jako je

- papír,
- karton,
- čtvrtka,
- balicí papír a jiné.

Materiál volíme podle techniky, kterou budeme pracovat. Kresebné techniky dělíme na techniky kresby suchou stopou, mokrou stopou a netradiční kresebné techniky, ale také se mohou dělit podle stopy, kterou zanechávají.

Technika kresby suchou stopou se rozumí techniky, které zanechávají stopy pigmentu. Řadíme mezi ně metody, jako je kresba tužkou, uhlím, rudkou, křídou a pastelem.

- kresba tužkou

Kresba tužkou se vyznačuje využíváním tuh, jež mají různou tvrdost. Krystalický uhlík smíšený s různými jinými materiály je přírodní látkou nazývaná tuha neboli grafit. Tuhy se prodávají buď zasazené ve dřevě nebo v krejónu. Tužka se značí šedou až černou barvou a stopa, kterou zanechává, se leskne. (Teissig 1986, s. 111)

- kresba uhlím

Přírodní uhlí se vyrábí suchou destilací, pálením lipových nebo olšových větviček. Tvar větviček zůstává a různou teplotou dochází k různé tvrdosti. Uhly jsou velmi křehké a stopu lze snadno odstranit sfouknutím nebo setřením. Umělý, neboli lisovaný uhlí, se vyrábí z kvalitního černého uhlí, do kterého se přidává rostlinný lept. Lisuje se do stejnorodých kulatých tyčinek. Umělý uhlí lépe drží na podkladu než přírodní uhlí, proto se také hůře odstraňuje. Můžeme ho kombinovat s bílou křídou. (Teissig 1986, s. 90-91)

- kresba rudkou

Stejně jako uhlí dělíme rudky na přírodní a umělé. Rudka je vyrobena z kaolinu a kysličníku železitého. Je známa svým teple červeným nebo hnědým tónem. Rudka je možná jedním z nejstarších výtvarných prostředků, který znali lidé již v paleolitu. (Teissig 1986, s. 93) Práce s ní je velice podobná práci s umělým uhlím, přestože je o něco tvrdší. Kombinovat se může s bílou křídou, perokresbou, uhlím, akvarelem či dokonce s temperou. Dále se s ní dá pracovat lavírováním klovatinou s vodou, kdy se dostává na pomezí kresby s malbou. (Puchmajerová, Valešová 2003a, s. 20)

- kresba křídou

Suché křídly se vyznačují svou velikou měkkostí, existují jak bílé, tak barevné. Pracuje se popraškem, který křída tvoří. Nanáší se několik barevných vrstev na sebe, které se později roztírají. Fixováním se křídly tmavnou. Kombinovat se dají s perokresbou.

- kresba pastelem

Olejovým pastelům se jinak říká voskovky. Známe je nejspíše již ze školních lavic, nebo dokonce ze školky. Při kladení barevných ploch přes sebe tvoříme strukturu. Mohou se rozmývat terpentýnem. (Puchmajerová, Valešová 2003a, s. 21)

Kresbu uhlím, rudkou, křídou a pastelem řadíme do technik, při kterých vzniká široká stopa, zatímco kresbu tužkou řadíme do technik, při kterých vzniká stopa úzká.

Technika kresby mokrou stopou zahrnuje kresbu tuší. Jsou to techniky, kdy se využívají různé nástroje, například pera a dřívka a barvy, jako je tuš či inkoust. Tuš může být barevná, černá i bílá. V dřívějších dobách se využívala sépiová, tinta, inkousty a mořidla. Kresba tuší zahrnuje perokresbu, kresbu špejlí, brkem, brčkem, kresbu štětcem, lavírování, kresbu do mokrého podkladu a kresbu fixem.

- perokresba

V dnešní době známe širokou škálu různých per, například dámské pero, redispero, francouzské pero či atopero. Každý tento nástroj slouží k jinému druhu kresby. Perokresba je založena na lineární kresbě. Pomocí šrafování a zhušťování linií docílíme výsledku. Perokresba se nikdy nepředkresluje tužkou, protože by dílo ztratilo na živosti. Lze ji kombinovat s rudkou, uhlím i kolorovat akvarelem.

- kresba dřívkem, špejlí, brkem, brčkem

Tyto nástroje vytváří velice zajímavé stopy, které jsou různě silné. Neobsahují žádný zásobník vlastní barvy a pouze se do ní namáčejí, tím stopa při kresbě slábne až do vyschnutí.

- kresba štětcem, lavírování

Stejně jako u perokresby při této technice záleží na výběru štětce. Při výběru štětce máme mnoho možností – kulatý, akvarelový, lavírovací, kaligrafický. Každý z těchto štětců, podle kvality a tvaru, vykouzlí na podkladu jinou stopu. Lavírováním se doplňují kresby, aby se vymodeloval objem, ale můžeme jím i kolorovat perokresbu.

- kresba do mokrého podkladu

Tato technika je velice zajímavá a snadno nám umožní vytvořit abstraktní dílo za krátký čas. Kombinuje se většinou po zaschnutí mokrého podkladu. Podklad se namáčí nebo vlhčí postřikovačem či houbou.

- kresba fixem

Fixy nahrazují pera a výhodou je různá síla, nicméně jsou bez přítlaku a proto se nedají srovnat s výrazem pera. Střídáním síly fixů docílíme lepšího výsledku.

Mezi **netradiční techniky kresby** zahrnujeme takové, které využívají netradičních instrumentů a materiálů, například rozfoukávání tuše, kresba bičem, nití, ale i stříkaná kresba, kresba mýdlem na sklo nebo kresba zmizíkem. (Puchmajerová, Valešová 2003a, s. 21-24)

1.4.2 Grafika

Grafické techniky můžeme považovat v oboru ilustrátorství za nejrozšířenější. Tyto techniky jsou založeny na tisku. Grafika umožňuje tentýž motiv namnožit vícekrát, což v minulosti ilustrátorům značně ulehčilo práci. V rámci historického vývoje prošla mnohými proměnami. Dnes grafiku dělíme na tisk z výšky, z hloubky, z plochy, protisk a nepravé grafické techniky. Instrumenty, které jsou k práci potřeba, jsou grafické lisy (satinýrka, knihařský lis, kovový grafický lis, litografický lis), rydla, jehla, ruleta, hladítka, litografická tužka, křída a tuš, váleček, špachtle, rozvalovací deska, těrka. Dále je potřeba materiálů, jako jsou papíry, barvy, přísady do barev na ředění, tiskové desky, leptadla, arabská guma a kryty.

Tisk z výšky je taková technika, při které se tisknou jen vyvýšená místa. Docílíme toho způsobem, kdy kresbu přeneseme na štoček a odebíráme materiál kolem kresby pomocí dlátka a rydel. Poté se tiskařská barva nanese válečkem na vyvýšená místa tak, aby ta odebraná zůstala bez barvy. Při této technice nemusíme používat lis. Nejčastěji používaný tisk z výšky při tvorbě ilustrací považujeme kamenoryt, dřevořez, dřevořyt (xylografie), linoryt a zinkografie.

- kamenoryt

Kamenoryt se používal již ve starém Egyptě k označení majetku pomocí razítek z kamene, které se vyškrabávaly a vyřezávaly tak, aby kresba zůstala negativní, tedy bez barvy. Postupem času kámen nahradilo dřevo.

- linoryt

Jako matrice je používáno gumové linoleum. Po přenesení kresby na matrici se materiál odrývá ostrými rydly. Úrazům předcházíme správným držením rydla. Vznikají různé druhy linorytu. Pozitivní linoryt vznikne odryváním okolí kresby, tudíž kresba zůstává černá. Negativní linoryt je mnohem jednodušší, vyrývá se kresba a okolí zůstává černé, nebo se používá kombinovaná technika. (Puchmajerová, Valešová 2003b, s. 11)

- dřevořez a dřevoryt

Pro tyto techniky je velice důležitý výběr vhodného dřeva. Pro dřevoryt je vyžadováno velmi tvrdé dřevo, které by mělo být hladké a pokud jsou na něm praskliny, musí se jich využít. Může být také pozitivní i negativní jako linoryt. Štoček se řeže příčně z kmene stromů oproti dřevořezu, při kterém je štoček řezaný podélně. Nejčastěji používané druhy dřevin při dřevořezu jsou olše, třešně, hrušně, ořechy, jabloně a lípy. (Puchmajerová, Valešová 2003b, s. 12)

- zinkografie

Kovový štoček musí být vyleptaný pro tisk z výšky. Zinková deska je tlustá nejvýše dva milimetry, povrch se nejprve zmatní nasyceným roztokem kamence s kyselinou dusičnou. Při přenášení kresby pomáhá pauzovací papír a poté se kreslí perem nebo štětcem mastnou litografickou tuší, případně křídou nebo roztokem asfaltu v benzolu.

Tisk z hloubky je založen na vytváření rýh do matric (zinkové, měděné, ocelové, hliníkové destičky), které uchovávají barvu. Z ostatních ploch se barva vytře a plocha zůstává čistá. Při této technice je potřeba značného tlaku, aby vlhký papír vytáhl barvu z rýh, proto ruční tisk nepřichází v úvahu a používá se tiskařský lis. Tisk z hloubky umožňuje daleko jemnější práci, než tisk z výšky, ale jako nevýhodu

považujeme rychlé opotřebování matrice. Při tvorbě ilustrací se využívá techniky suchá jehla, mědiryt, lept, mezzotinta a oceloryt.

- suchá jehla

Při této technice se ryje ocelovou jehličkou do hladké matrice z mědi nebo zinku. Jehla vytlačuje různé velké množství kovu, kterému se říká grátek. Technika suchou jehlou je lineární rytinou. Stínujeme pomocí šrafury. Barva při tisku musí být řidší a ředí se fermeží. Později se vymývá ze štočku benzínem, terpentýnem nebo ředidlem. (Puchmajerová, Valešová 2003b, s. 16)

- mědiryt

Mědiryt se velice podobá metodě suchá jehla. Grátek se odstraňuje a touto technikou z měděné desky lze natisknout až 200 tisků.

- lept

Lepty jsou takzvaně chemické grafické techniky. Známe několik druhů. Lept, kdy se kresba prorývá do pevného krytu, většinou obsahujícího vosk, asfalt a další přísady, se nazývá čárový. Leptadla se nanášejí pomocí koženého válečku nebo tampónu a doba jeho působení má vliv na intenzitu linií. Mezi další známé lepty řadíme akvatintu, která vytváří tónovou kresbu. Výsledek této techniky je podobný lavírované tušové kresbě. Pracuje se na kovové desce ozrněné přilnavým asfaltovým práškem. Další technika je například lept do měkkého krytu, lavírovaný, křídový a další.

- mezzotinta

Metoda mezzotinta umožňuje, stejně jako akvatinta, zaplnit plochu různými odstíny barvy. Tato časově náročnější technika grafiky je založena na rovnoměrném zdrsňení povrchu desky tak, aby vznikl křížový vryp, poté se zrnitá plocha odebírá pomocí škrabky a hladítka, rydla nebo jehly. (Puchmajerová, Valešová 2003b, s. 17)

- oceloryt

Štoček se vyrábí z oceli a zpracovává dvěma způsoby. Při suchém postupu se opracovává rydly a při mokřém postupu se změkčí a je zaleptán a poté znovu vytvrzen kalením. Může se tisknout neomezeně.

Tisk z plochy se v historickém kontextu objevil až jako poslední. Je založen na fyzikálně-chemických vlastnostech mastnoty a vody, tedy na vzájemném odpuzování. Základním materiálem je litografický kámen. Při tvorbě ilustrací se využívá techniky ofset a litografie.

- litografie

K této grafické technice potřebujeme litografický kámen, který musí být přebroušený brusným smirkem. Získáváme různou hrubost zrna na kameni, když je jemnější, i kresba bude jemnější. Rozlišujeme několik druhů litografie podle způsobu, jakým se kresba provádí. Známe litografii křídovou, lavírovanou, pérovou, autografii, fotolitografii, algrafii a autorský ofset. Mastný kresebný materiál se zapráší klouzkem, potře se roztokem z arabské gummy a zaleptá se pěnícím leptadlem, jež se smyje vodou. Poté se znovu nanese arabská guma a nechá s odležet. Mezitím se připraví kámen, který se ošetří asfaltovou vymývací tinkturou, poté se na něho naválí tiskařská barva a nakonec se provádí tisk v litografickém lisu.

- ofset

Ofset funguje také na odpuzování vody na mastných plochách stejně jako litografie. „Z ofsetového válce (štočku) je barva snímána negativně na gumový válec a z něj se pozitivně přeneseno na papír.“ (Puchmajerová, Valešová 2003b, s. 17)

Nepravé grafické techniky zahrnují metody, kdy vzniká pouze jeden otisk. Řadíme do nich například monotyp, protisk nebo frotáž.

V dnešní době je třeba zmínit **počítačovou grafiku**, která nepatří ani do jedné z výše uvedených skupin. Tento druh grafiky se vytváří výhradně v počítačových programech, které nám nabízí obrovskou škálu možností. Můžeme využít nejrůznější nástroje, od štětců až po spraye, tvořit odlišné linie, čtverce, kruhy, barevné přechody, struktury, stíny, deformace. Umožňuje nám vkládat obrázky a fotky, které v počítači dotváříme. Kresba však nemá vlastní rukopis, což považujeme za nevýhodu. (Puchmajerová, Valešová 2003b, s. 22) Ze všech popsaných technik je tato dnes nejmodernější a není využívána jen při tvorbě ilustrací, ale je i nepostradatelnou součástí reklamního průmyslu.

1.4.3 Malba

Za malbu považujeme takovou výtvarnou techniku, ke které je zapotřebí především barva. U většiny případů se maluje instrumentem štětcem, ale využívají se i jiné nástroje, jako je špachtle nebo dokonce prsty. Plátno, na které se maluje, bývá často upraveno podkladovým nátěrem. Malba není u ilustrátorů příliš oblíbená, protože se nedá moc dobře namnožit, stejně jako kresba. V tomto oboru se spíše využívá akvarel v kombinaci s kresbou. Další malířské techniky jsou olejomalba, akryl a další.

- Malba akvarelem

Touto technikou malujeme na papír. Používá se barva, která je rozpustná ve vodě a nekryje. Podklad v tomto případě prosvítá. Velmi často se tato metoda kombinuje s kresbou perem.

- olejomalba

Barevný pigment se pojí s olejem a tím vzniká směs, která má velice dobrou přilnavost na plátno, dřevo i sklo. Barvy jsou vysoce krycí a dovolují korekturu, za nevýhodu považujeme dlouhé schnutí.

- malba akrylem

Akrylová barva velice rychle schne, a proto umožňuje vrstvení bez problémů. Je ředitelná vodou, ale po zaschnutí je voděodolná. Maluje se na plátno, karton, dřevo, omítku a beton, proto má nezastupitelnou roli ve stavebnictví.

1.5 Významní ilustrátoři literární fantastiky

Ilustrátorů těchto žánrů není mnoho. Fantasy a sci-fi literatura se v moderní době stále více rozvíjí a stává se velice populární, přesto ilustrovat takovéto knihy může být tvrdý oříšek. Autor musí mít mnoho znalostí ohledně technologie, vědy a zároveň by měl podněcovat fantazii čtenáře a ne naopak. Umělec řeší kombinaci technických a uměleckých prvků, nebo dává podobu novým vymyšleným světům, ve kterých nic není nemožné. Otevírá čtenářům nové obzory. Podrobné vysvětlení těchto žánrů a jejich rozdílů popíšeme ve třetí kapitole.

1.5.1 Teodor Rotrekl

Teodor Rotrekl se narodil 1. 6. 1923 v Brně. Už od útlého věku ho fascinovala věda, technika a fantastika. Vystudoval Vysokou školu uměleckoprůmyslovou v Praze, kde měl možnost poznat profesora Antonína Strnadela a Josefa Nováka. Tento malíř, grafik a ilustrátor se účastnil mnoha zahraničních přehlídek našeho umění a vystavoval svá díla nejprve sám a později, v roce 1956, se připojil ke skupině Radar. Zemřel v roce 2004 v Praze.

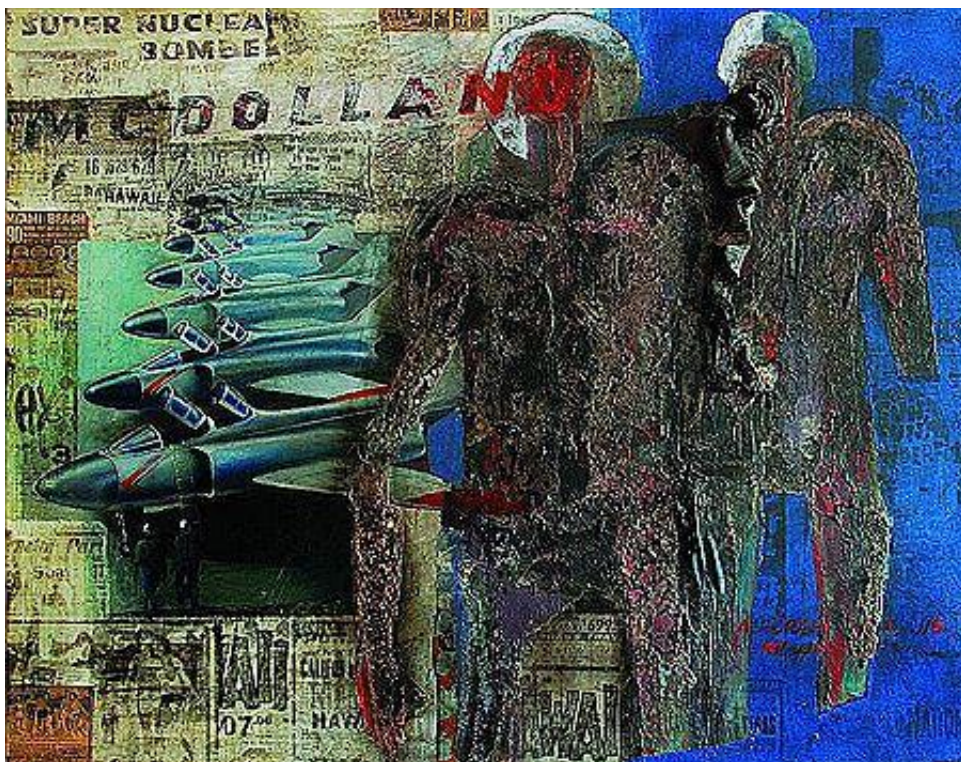
Rotrekl se věnoval ilustracím dětských knih, a to převážně vědeckofantastických a technických. Ve spolupráci se zahraničními nakladatelstvími vytvořil mnoho geniálních obrazů. Mimo jiné se stal hlavním ilustrátorem časopisů pro děti a mládež, jako bylo například ABC mladých techniků a přírodovědců, Věda a technika mládeži nebo Pionýr. (Holešovský 1989, str. 308)

„Vnější technické členění Rotlekových ilustrací vykazuje převahu kresebné ilustrace a rozmývané techniky štětcem, s kvaziofotografickými efekty. Vedle nich se dostává i na barevnou ilustraci převážně akvarelovou a na časté kombinace kresebné ilustrace s fotografickou ilustrací.“ (Holešovský 1989, str. 309) Rotrekl se nedrží dějového trendu ilustrace, ale snaží se vytvořit podnětnou atmosféru technického světa.

Mezi nejznámější knihy, které Rotrekl ilustroval, patří:

- Stanislav Lem: Planeta Eden (1979),
- Stanislav Lem: K mrakům Magellanovým (1958),

- Václav Koval: Z hlubin země a věků (1981),
- Václav Koval: 25 divů v našem domě (1961),
- Milan Bauman: Na prahu neznámých světů (1981),
- Petr Kettner: Příběhy z Větrné hory (1983),
- František Běhounek: Akce L (1956),
- František Běhounek: Robinsoni vesmíru (1958),
- Arnošt Vaněček: Bílé zlato (1956).

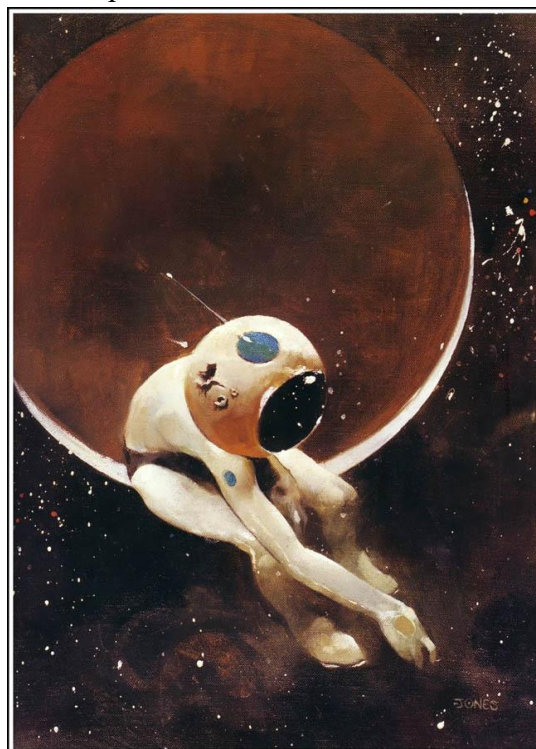
Obrázek 1: Teodor Rotrekl

R1http://www.askart.com/artist_related/Teodor_Rotrekl/11196663/Teodor_Rotrekl.aspx

1.5.2 Jeffrey Catherine Jones

Už v úvodu je třeba zmínit, že tato velice slavná ilustrátorka a malířka prožila zajímavý život. Jeffrey Catherine Jones se narodila 10. 1. 1944 v Georgii se jménem Jeff Jones jako muž, který si ve svých 55 letech nechal změnit jméno i pohlaví. Proto budeme o této osobě mluvit dále jako o ženě.

V mládí tato významná ilustrátorka a malířka vystudovala geologii na Savannah State University, kde potkala spisovatelku a editorku Mary Louise Alexander (později Louise Simonson). Louise Simonson se proslavila psaním DC Comics a Marvel Comics. Od té doby se Catherine Jones začala zajímat o umění. Krátce po dokončení studia se v roce 1967 přestěhovala do New Yorku. Protože byla velice umělecky nadaná, zprvu se věnovala menším pracím, jako například ilustrování přebalů knih pro Warren Publishing, DC Comics a Skywald Publications. V tomto roce byla nominována na nejzábavnějšího umělce Hugo Award, což je udělování cen za nejlepší sci-fi a fantasy práce za uplynulý rok. V dalších letech byla nominována na nejlepšího umělce Hugo Award. V roce 1975 byla nominována na nejlepšího umělce ve World Fantasy Award, kterou vyhrála až v roce 1986. (Vadeboncoeur 2011)

Obrázek 2: Jeffrey Catherine Jones
http://www.tcj.com/jeffrey-catherine-jones-a-life-lived-deeply/1970_09_amazing_jones/

Jeffrey Catherine Jones se nejvíce věnovala ilustrování komiksových knih převážně pro dospělé čtenáře. Na těchto obrazech jsou často zobrazováni svalnatí barbaři a půvabné ženy. I když ilustrovala mnoho komiksů, vyhýbala se malbě superhrdinů. Její umělecký žánr se pohyboval mezi ilustracemi fantasy, sci-fi a horor, tudíž všechny žánry literární fantastiky.

V pozdějším stádiu života, po změně pohlaví, měla díky hormonům psychické problémy, a nakonec přišla o veškerý majetek. Trpěla na chronické nemoci plic a nakonec zemřela na aterosklerózu 19. 5. 2011. (Ringgemberg 2011)

Mezi nejznámější komiksové knihy, které Jeffrey Catherine Jones ilustrovala, patří:

- DC Comics: Wonder Woman (1972)
- DC Comics: Batman Black and White (2007)
- DC Comics: Showcase (1969)
- DC Comics: The Witching Hour (1971)
- Charlton Comics: Flash Gordon (1969)
- Marvel Comics: Conan Saga (1989)
- Marvel Comics: Heroes for Hope (1985)
- Marvel Comics: Epic illustrated (1982-1985)
- Marvel Comics: Savage Sword of Conan (1975)
- NL Communications, Inc: National Lampoon (1972-1975)
- Pacific Comics: Alien Worlds (1983)
- Pacific Comics: Ravens and rainbows (1983)
- Spiderbaby Grafix: Taboo (1981)
- Toops Comics: Jurassic park (1893)
- Warren Publishing: Blazing Combat (1965)
- Warren Publishing: Creepy (1967- 1980)
- Warren Publishing: Eerie (1967-1970)
- Warren Publishing: Vampirella (1970-1979)

1.5.3 John Tenniel

John Tenniel se narodil 28. 2. 1820 v Londýně. Tento významný grafik, ilustrátor a karikaturista započal svou kariéru v roce 1842, kdy ilustroval svou první knihu *Books of British balads*. Nicméně již předtím vystavoval své olejomalby v British society of Artist a byl považován za velice nadaného umělce. Později kreslil satirické komiksy do magazínu Punch. Tomuto se věnoval přes 50 let svého života. Namaloval tisíce těchto komiksů a vytvořil stovky ilustrací. Tenniel měl fotografickou paměť, nikdy nemaloval nic podle předlohy, protože to nepotřeboval.

Nejvíce se proslavil ilustrováním knihy *Alenka v říši divů* (1866), kdy navazoval na samotného Lewise Carrolla. Věnoval se převážně dřevorytu. (Trávníčková 2010)

Jeho obrazy jsou velice dynamické. Zachycují osoby a zvířata vždy v nějaké činnosti. Ze všech jeho ilustrací poznáme, že se autor živil především jako karikaturista. Jeho postavy mají velikou hlavu a malé tělo.

Za zajímavost jeho života můžeme považovat, že se při trénování šermu se svým otcem zranil. Postupně přišel o zrak v pravém oku. To se však jeho otec nikdy nedozvěděl. Zemřel 25. 2. 1914.

Mezi díla, která John Tenniel ilustroval, patří:

- Friedrich de la Motte Fouque: *Undine* (1846)
- Rober Blair: *Blairs´s grave* (1858)
- Lewis Carrol: *Alenka v říši divů* (1866)
- Lewiss Carrol: *Alenka v říši divů: Za zrcadlem* (1870)

Obrázek 3: John Tenniel
<http://cz.pinterest.com/pin/555772410238132581/>

2 Tvorba a čtení obrazu

Oblast umělecké tvorby a vnímání uměleckého díla ovlivňuje spousta faktorů, které hrají významnou roli při těchto procesech. My se však v této kapitole zaměříme na pojmy: fantazie, tvořivost a zkušenost.

2.1 Fantazie

Fantazii neboli obrazotvornost, či představivost, můžeme vysvětlovat jako schopnost vytvářet nové představy na základě předešlého vnímání v kombinaci s novými prvky, které jedinec nikdy neprožil. Pomáhá jedinci odpoutat se od reality a ovlivňuje osobnost jako celek. Pomáhá člověku pochopit realitu nepoznatelnou našimi smysly, jako například rychlost světla nebo velikost vesmíru. Fantazie se nejčastěji spojuje s tvořivostí, ale využíváme ji rovněž v bezvýznamném snění, v bdělém stavu i ve spánku. (Viewegh 1986, s. 5)

Tvořivá fantazie dává vzniku novým zatím neexistujícím originálním představám. Můžeme o ni říci, že se využívá ve všech lidských činnostech. O tvořivou fantazii se opírá učitel, vyšetřovatel, architekt, spisovatel, umělec a další.

2.2 Tvořivost

Tvořivostí, neboli kreativitou, je obdarován v nějaké míře každý člověk. Tvořivost označujeme za soubor schopností, které umožňují člověku tvůrčím procesem vytvořit užitečné originální dílo. Tvůrčí proces rozvíjí schopnost přemýšlet tvůrčím způsobem. Působí na motivaci jedince a zvyšuje pocit vlastní hodnoty. Prostřednictvím sebevyjádření dává možnost jedinci zkoumat své pocity a osvojovat si dovednosti.

Tvořivý proces dělíme na několik stádií. Jedná se o stádium inspirace, klasifikace, destilace, inkubace a pilná práce. Tato stádía se během jedné tvůrčí práce mohou několikrát opakovat v různém pořadí.

- Inspirace

Inspirace je stádium, kdy jedinec hledá náměty, podněty a motivy. Tento proces je doprovázen spontánností, intuicí, fantazií a improvizací. Například při tvorbě ilustrací inspirace přichází spolu s prvotním přečtením textu. Při fázi inspirace se objevuje pocit vnitřního napětí.

- Klasifikace

Ve stádiu klasifikace si jedinec určuje hlavní cíl a účel práce. Postupuje analyticky, kriticky a logicky.

- Destilace

V tomto stádiu se třídí, zkoumají a posuzují motivy a náměty získané v prvním stádiu dle cílů a účelu. Nejlepší z nich jsou vybrány k dalšímu rozpracování.

- Inkubace

Inkubace neboli přerušení řešení problému nastává ve chvíli, kdy na díle navěnek nepracujeme, ale stále o něm přemýšlíme. Doprovází pocity vnitřního napětí. Závěry a myšlenky se spolu kombinují a jedince pohlcují pocity nadšení z úspěchu a zklamání z neúspěchu

- Pilná práce

Po tom, co si jedinec definitivně zvolí, co a jakým způsobem bude tvořit, pustí se do pilné práce a dílo začne rozpracovávat a vylepšovat, dokud nezíská konečný tvar. (Petty 1996, s. 237-239)

2.3 Zkušenost

„Vše nové vzniká z pouhého zapominání.“ (Šalamoun)

Člověku se již od narození vštěpují do paměti různé představy o světě kolem nás a to na základě zkušeností za pomoci vlastního vědomí a tvořivosti. Představy nejsou vyjádřeny slovy, ale jsou přesnější než dojmy a pocity. Při čtení uměleckého díla využíváme vlastních zkušeností k objasnění jeho významu. Používáme jakýsi svůj vlastní slovník, který jsme si stvořili prostřednictvím svých představ. *„Vidíme obraz převedený do naší vlastní zkušenosti. Jak prohlásil Bacon, bohužel (anebo bohudík)*

vidíme pouze to, co jsme v určitém tvaru nebo formě již viděli. Dokážeme vidět jen to, pro co již máme v zásobě identifikovatelné představy, stejně jako jsme schopni číst v jazyce, u něhož již známe syntax, gramatiku a slova.“ (Manguel 2008, s. 23)

Totéž platí i při tvorbě uměleckého díla. Pokud tvoříme obraz, těžko zhotovíme něco, co jsme ještě nikdy neměli v našich představách. Jedinou výjimkou je náhodný experiment. V obrazech se odráží náš životní příběh, naše vnímání světa. *„Svůj příběh budujeme prostřednictvím ozvěn v jiných příbězích, skrze iluzi sebereflexe, skrze technické a historické znalosti, skrze fámy, sny, předsudky, inspiraci, skrupule, důvtip, soucit a inteligenci.*“ (Manguel 2008, s. 24)

3 *Fantasy žánr*

Nejprve si položíme otázku, co to fantasy žánr je a jak ho poznáme. Fantasy literatura je založena na několika opěrných kamenech. Nese prvky pohádky, která má počátky v ústní lidové slovesnosti. V pohádkách se objevují světy, kdy se z každé dívky může stát princezna a z chlapce princ. Příběhy jsou záměrně napsány pro mladé čtenáře a vzbuzují v nich touhu poznávat svět. Objevuje se v nich magie, kouzelné bytosti a příběhy mají vždy šťastný konec. Dalším základním útvarem fantasy je hrdinský epos. Ten bývá zaměřen spíše na muže. Hrdinské bytosti vzbuzují pocity odvahy a důstojnosti. Utkávají se v krvavých soubojích s nestvůrami a vítězstvím nad nimi utvrzují své postavení. Pohádka a hrdinský epos mají mnoho společných znaků a navzájem se překrývají. V pohádkách se někdy objevuje násilí a v hrdinské literatuře nacházíme dobrodružství nejen na bitevních polích, ale i v lásce. (Pratchett, Pringle 2003, str. 8)

Fantasy literatura čerpá inspiraci z těchto žánrů. Naplňuje touhu lidského srdce po laskavějším světě, lepším já, pocitu sounáležitosti, nebo touhy stát se součástí vesmíru jako celku. Není to jen pohádka a hrdinský epos, který tvoří fantasy žánr. Mýtus je dalším opěrným bodem pro tvorbu fantasy literatury. Příběhy čerpají inspiraci ze starořecké a keltské mytologie, z židovsko-křesťanské tradice bible a knih apokryfů a v neposlední řadě z živých náboženství, jako je buddhismus, hinduismus či islám. „*Spisovatelé fantasy rovněž dokonale zužitkovali živé i mrtvé mýty celé řady dalších civilizací – starověké Mezopotámie, Egypta, Indie, Persie, Arábie, Číny, Japonska, Finska, subsaharské Afriky, předkolumbovské Ameriky, Polynésie a Austrálie.*“ (Pratchett, Pringle 2003, str. 9)

Ve fantasy literatuře se objevuje magie, nadpřirozené bytosti a příběh je zasazen takzvaně do alternativní reality - vymyšleného světa. V těchto světech nic není nemožné. Fantasy je tvořeno nejen pro mladé čtenáře, ale i starší generace si přijde na své. Mezi nejznámější fantazijní světy patří například Bradavice, které oživila v řadě fantasy románů *Harry Potter* britská spisovatelka J.K. Rowlingová, nebo Středozemě z *Pána prstenů* napsaným J.R.R. Tolkienem.

3.1 *Fantasy vs. sci-fi a horor*

Dříve, než si vysvětlíme rozdíly mezi fantasy, science fiction a hororem, je třeba zmínit pojem fantastika. V různých publikacích se setkáváme s tím, že se název fantastická literatura používá jako synonymum ke slovu sci-fi. Většinou to jsou knihy, které se zabývají pouze samotným žánrem science fiction. Mezi tyto knihy patří například kniha *Všechno je jinak* (Neff 1986). Oproti tomu se v jiných publikacích udává, že fantastika je nadřazený pojem k literatuře, která vybočuje nad rámec nám známé reality. Obsahuje prvek nadpřirozena. S tímto názorem se setkáváme v knize *Slovník české literární fantastiky a science fiction* (Adamovič 1995), nebo v knize *Fantasy: Encyklopedie fantastických světů* (Pratchette, Pringle 2003).

Fantasy, science fiction i horor mají spoustu společných znaků. Ve své podstatě velká část těchto příběhů bývá smyšlená. K jejímu vytvoření se muselo využít značné míry fantazie, ale zároveň se do příběhů promítají i reálné zkušenosti a poznání autora.

Horor je literární žánr, při jehož čtení má čtenář pocity strachu, znechucení a někdy i obdivu k hrůzně velkolepému. (Pratchett, Pringle 2003, str. 8) Pokud se budeme přiklánět k teorii, že fantastika je nadřazený pojem, musíme rozlišovat různé druhy hororů. První skupinou jsou horory tvořené podle skutečných událostí a nevyskytují se v nich žádné nadpřirozené jevy ani postavy. Tyto horory do fantastické literatury nepatří. Druhou skupinou jsou horory, ve kterých se objevují záporné postavy nadpřirozeného původu - duchové, upíři, vlkodlaci, zombie, čarodějové, démoni a ďáblové. O jejich původu a charakteru se v hororech většinou nic moc nedozvíme. Náplní hororových příběhů bývá boj o přežití.

Fantasy literatura se od hororu liší tím, že popisuje charaktery všech postav, kladných i záporných, které se od sebe až tolik neliší. Horory vzbuzují spíše negativní pocity, zatímco fantasy naplňuje touhy lidského srdce.

Science fiction žánr se fantasy žánru podobá podstatně více než horor. Sci-fi se zaměřuje na jakousi změnu společnosti a řeší její důsledky. Někdy se děj odehrává v cizím světě nebo i na jiné planetě, což se s fantasy shoduje, a právě proto se tyto dva žánry často zaměňují. Rozdílem je vědecké podložení sci-fi literatury. Vše, s čím se v příběhu setkáváme, probíhá vždy v budoucnosti a je to pravděpodobně uskutečnitelné a racionálně vyložitelné, což se o nadpřirozených jevech, jako je magie, ve fantasy literatuře říct nedá. (Adamovič 1995, str. 6)

3.2 Historie fantasy

Už v Babylónii, kolem roku 1500 před naším letopočtem, byl napsán *Epos o Gilgamešovi*. Šlo o fantazijní příběh, v němž král vítězí nad nestvůrami za pomoci divokého muže Enkidu a po jeho smrti hledá tajemství nesmrtelného života. Dřívější vyprávění vycházelo z legend a lidé nerozlišovali, zdali se jedná o historickou skutečnost, nebo je založena na nedoložených faktech. Skutečné události se beletrizovaly prostřednictvím cyklů epických a písňových. (Pratchett, Pringle 2003, str. 9)

Okolo roku 750 př. n. l. vypracoval Homér dva hrdinské eposy *Iliadu a Odyseu*. Obě vypráví o činech bohů i lidí a popisují Odyseův návrat z trojské války plný dobrodružství. Tyto eposy se staly inspirací pro spoustu dalších významných děl.

Až do roku 19. př. n. l. vznikala literární díla především veršovaná. V Helénistické době, kdy Římská říše ovládla Středomoří, se psala první prozaická vyprávění. Literatura s fantaskními prvky plnila zábavnou funkci. Lucia Apuleia, kolem roku 180 n. l., napsal knihu *Zlatý osel*, pojednávající o chlapci, který vypil kouzelný lektvar a proměnil se v osla. Během prvního století našeho letopočtu se mytologické příběhy přepisovaly do jazyka takového, aby mu porozuměli všichni vzdělaní čtenáři. Nikdo už však nevěřil na pravdivé jádro mytologických příběhů. (Pratchett, Pringle 2003, str. 10)

Fantastické příběhy vzrůstaly i v temných staletích raného středověku, přestože se většinou přenášely pouze ústně. Dochovanou literární památkou kolem roku 725 je anglosaský epos *Beowulf*, nebo *Román o Alexandrovi* od Lva Neapolského, který ho sepsal kolem roku 952 n. l. Výpravy Alexandra Velikého motivovaly mnoho dalších literárních děl. V těchto textech se objevovaly zázraky a nadpřirozené jevy, stejně tak jako ve vyprávěních o životě svatých. Příkladem takového životopisu uvádíme například *Putování sv. Brendana*, který vypráví o plavbě a hledání bájného Zaslíbeného ostrova.

V Evropě ve středověku byly fantazijní příběhy založeny na historickém jádru o králi Artušovi, Merlinovi, rytířích kulatého stolu, o putování za svatým grálem spolu smíšeném s keltskou mytologií a křesťanskými náměty. *“Kromě zmíněných děl nám evropský středověk zanechal bezpočet dalších fantastických příběhů, počínaje cyklem o Lišákovi Raynardovi (Renartovi) a konče vrcholným dílem italské renesance, freskou*

zobrazující křesťanský „život po životě“ – Dantovu Božskou komedii.“ (Pratchett, Pringle 2003, str. 11)

Přestože se již psaly krátké prózy, většina děl byla stále veršovaná. Spisovatelé se od veršované tvorby přesunuli k dlouhým prózám s fantastickými prvky až v 16. století. Tyto texty, v té době rytířské romány, považujeme za přímé předky dnešní fantasy. Tehdy poprvé nikdo nezasťíral, že jsou tyto romány kompletně smyšlené. Náboženská legenda a historie již nehrála téměř žádnou roli. Udatní rytíři zachraňující krásky ze zakletých zámků před urputnými nestvůrami, čaroději a obry, byli v módě do přelomu 17. a 18. století. Období rozvoje vědy zapříčinilo vznik vědecké fantastiky, proto se fantasy téměř nepsala až do 19. století, kdy se autoři k podobné literatuře navraceli a oživil ji.

Velice důležití představitelé 19. století, Angličan William Morris a Němec Friedrich de la Motte Fouque, svými romány dali za vznik fantasy literatuře v dnešním slova smyslu. Ve svých knihách se jimi inspirovali spisovatelé 20. Století, například od J. R. R. Tolkien, E. R. Eddison, C.S. Lewis i Lord Dunsany. 19. století bylo obdobím rozmachu různých odnoží fantastické literatury. Charles Perrault se považuje za jednoho z prvních zakladatelů pohádky, a jak už jsme zmiňovali, pohádka nese prvky fantasy. Pohádky, které ovlivnily další vývoj fantasy žánru, jsou *pohádky bratří Grimmů*, *Příběhy Tisíce a jedné noci*, *Alenka v říši divů a za zrcadlem* od Lewise Carrolla, *Pinocchiova dobrodružství* od Carla Collodiho, *Knihy o Dracích* od Edith Nesbitové nebo *Skřítkovi trampoty* od Thomase Love Peacocka.

Literární žánr zaplavila ve velké míře i okultní témata, která hraničí až s hororem. A to zejména opakované motivy převtělování, oživení mumií nebo ovládnutí světa zloduchy. Mezi autory těchto fantastických thrillerů řadíme Edgara Leea a jeho *Faraonovu dceru*, nebo Edwina Lestera Arnolda a jeho knihu *Báječná dobrodružství Féničana Phraa*. (Pratchett, Pringle 2003, str. 11)

Koncem 19. století vznikly takzvané pulpové magazíny. Pulpové se jim říkalo proto, že první z nich se tiskly na nekvalitní papír. Pulp znamená v překladu papírovina. Byly to časopisy, které mohly číst všechny vrstvy čtenářů. Tématika se odvíjela od masového vkusu společnosti. Spisovatelé do nich psali krátké novely, povídky a romány s fantasy prvky. Někomu se povedlo skloubit masovou a uměleckou literaturu dohromady a pulpové magazíny, například *Pearson's Magazine* nebo *Tit-Bits*, vzbudily

ve čtenářích opravdové nadšení. Říkalo se tomu „éra vypravěčů“. Těmto časopisům vděčí za svůj další rozkvět nejen fantasy, ale i sci-fi, horor, western a dobrodružná literatura. Mnoho talentovaných spisovatelů mělo možnost tímto nastartovat svou kariéru a později publikovali své příběhy i v knihách. Nejvýznamnějšími spisovateli jsou Robert Louis Stevenson, Henry Rider Haggard, Arthur Conan Doyle, Rudyard, Kipling a Herbert George Wells. (Pratchett, Pringle 2003, str. 12)

Jméno Henry Rider Haggard je třeba vyzdvihnout. Spisovatel dobrodružných románů se svými příběhy zasloužil o uznání fantasy jako plnohodnotného žánru. Jeho romány se odehrávaly ve vymyšlených světech, ve fantastických krajinách nebo fiktivních Ruritáriích, do kterých se hlavní hrdinové dostávají skrz tajemný portál. Díky tomu, že Haggard cestoval po světě, promítl do těchto světů realistické prvky z jižní Afriky, které obohatil o svou neuvěřitelnou představivost. Stvořil mnoho zajímavých postav a popsal bojové scény takovým excelentním způsobem, že ho můžeme srovnat jen s hrstkou dalších spisovatelů. Za svůj život sepsal více než 70 děl, z toho přes třicet jich bylo dobrodružných. Mezi nejvýznamnější patří *Jitřenka*, *Děti mlhy* nebo *Doly králové Šalamouna*. Ovlivnil spisovatele W. S. Burroughse, C. S. Lewise, J. R. R. Tolkiena a R. E. Howarda. (Pratchett, Pringle 2003, str. 16)

Dnes se fantasy říká literatura touhy srdce. V dřívějších dobách lidé nevěděli, zda se za horami, za oceány nebo na jiných planetách nevyskytují jiné světy, zda se na těch místech nepotulují obři a víly. Některá místa stále nebyla objevena a lidé neměli možnost dozvědět se, jak to v cizích krajích vypadá a kdo tam žije. To dodávalo lidem pocit tajemnosti a dalo prostor jejich fantazii. Dnes je naše zeměkoule už prozkoumaná a my víme, že lidé na opačné straně žijí podobný život jako my, tajuplný les se stále zmenšuje a my postupně přiházíme o pocit jinakosti. „*Zkrotili jsme svět, změnili jsme jej ke svému obrazu a možná jsme tím sami stvořili pustinu představivosti, zemi, která prosí o znovuzrození. Žánr fantasy možná někdy hledí do minulosti, ale je to literatura apelující na naše základní potřeby a touhy.*“ (Pratchett, Pringle 2003, str. 17)

3.3 Dělení fantasy

Rozdělit fantasy na jednotlivé podžánry a najít jejich přesnou definici, je velice obtížné. Téměř každý autor v naučných knihách uvádí jiné rozdělení fantasy literatury. Lubomír Doležal se ve své knize *Heterocomica: Fikce a možné světy* (2003) zabývá různými možnými světy, které se v knihách nacházejí a určuje jejich vývoj a vznik. Rozděluje světy podle toho, zda-li se tam objevuje jedna nebo víc postav, podle druhu interakcí, které se v příbězích projevují. Toto rozdělení se však neváže pouze na fantasy žánr, ale na všechny žánry.

Terry Pratchette a David Pringle se soustředí v již zmíněné knize *Fantasy: Encyklopedie fantastických světů* na typy fantasy podle pořadí, ve kterém vznikaly, tedy od pohádky až po hrdinskou fantasy. V této knize se uvádí: „*Zdaleka ne každé rozdělení je přínosné a vnáší do problematiky nové světlo.*“ (Pratchett, Pringle 2003, str. 19)

V dnešní fantasy se spousta znaků prolíná a mísí. Stále se utvářejí nové a nové (ne)možnosti. Názory na rozdělení fantasy se liší podle toho, na co se čtenář v knihách zaměřuje, ale v podstatě se v těchto rozděleních nacházejí stejné opěrné kameny, které se pokusíme v této kapitole popsat.

3.3.1 Pohádková fantasy literatura

Pohádky se postupně vyvinuly z ústního lidového vyprávění. Postupem času se komercializovaly a k tomu vznikaly autorské pohádky, které jsou s pohádkovou fantasy spjaty. Tento žánr se zaměřuje na dětského čtenáře, a proto se u tohoto druhu fantasy většinou redukuje násilí a sexuální scény. Postavy jsou charakterově velice dobře vylíčeny a čtenář se většinou ztotožňuje s hlavním hrdinou. Mezi pohádkovou fantasy řadíme díla:

- Lewis Carroll: *Alenka v říši divů* (1865)
- Lyman Frank Baum: *Čaroděj ze země Oz* (1900)
- Michael Ende: *Nekonečný příběh* (1979)
- Clive Staples Lewis: *Letopisy Narnie* (1950)
- Gerald Durrell: *Mluvicí balík* (1974)

- Angela Carterová: *Krvavá komnata* (1979)
- Robin McKinley: *Kráska* (1978)
- Tanith Leeová: *Rudá jako krev* (1983)
- Henry Wilson: *Krysí kočí* (1985)
- Jane Yolenová: *Úžasný příběh* (1983)
- Ellen Kushnerová: *Tomáš Veršovník* (1990)

Abychom lépe porozuměli této problematice, popíšeme děj z knihy *Nekonečný příběh* (Ende 2001) a zkusíme najít hlavní znaky pohádkové fantasy.

Hlavní hrdina, Bastien Baltazar Bux, je šikanovaný chlapec, kterému zemřela maminka. Bastien velice rád čte. Jednoho dne utíká spolužákům, kteří se mu posmívají, a schová se v antikvariátu, kde nachází knihu *Nekonečný příběh*. Chlapec se do knihy začte a všimne si, že tato kniha není obyčejná. Postupně zjišťuje, že hlavním hrdinou a spasitelem říše Fantázie bude muset být právě on. Fantázie je totiž vážně ohrožena a upadá do světa Nicoty. Poslední nadějí pro ni i její Dětskou císařovnu by bylo objevení dítěte, kterému by se podařilo dát císařovně nové jméno. Tímto zodpovědným úkolem je pověřen stejně starý chlapec jménem Atrej, který patří do Fantázie. Po cestě za záchranou jeho světa, musí Atrej projít Močály smutku, kde umírá jeho kůň Artax, setkává se s prastarou želvou Morlou, jež ho nasměruje dále a zachrání draka Falca. Bastianovi nakonec dojde, že možným zachráncem je právě on a Dětskou císařovnu pojmenuje novým jménem Měsíčnice. V té chvíli se Bastian dostává do světa Fantázie. Pomocí přání má za úkol vytvořit novou Fantázii, která téměř celá upadla do Nicoty, výměnou za vzpomínky z jeho života. Bastien se charakterově mění, zažívá spoustu nebezpečných dobrodružství. Postupně se obrací i proti samotnému Atrejovi. Nakonec si uvědomí, že takto skončit nechce a to ho přivede opět na správnou cestu. Vráti se zpět na půdu své školy, kde již ale kniha, díky které prožil tolik zážitků, není. Přesto však v žádném případě nelze tvrdit, že by se vše vrátilo do svého výchozího stavu, protože Bastien nabyl řadu zkušeností a zásluhou toho zmoudřel. Ke svým problémům ve světě lidí tak již bude příště přistupovat zcela odlišně.

Dlouhou dobu se spekulovalo, zda je toto literární dílo román, pohádka nebo fantasy. My už ale víme, že hrdinský román a pohádka jsou základními kameny pro vznik fantasy žánru, a proto toto dílo, ve kterém se objevují nadpřirozené bytosti,

charaktery postav jsou detailně vylíčeny a část děje se odehrává ve smyšleném světě Fantázie, se řadí do pohádkové fantasy. Tento příběh je napsán takovým způsobem, aby ho mohli číst děti i dospělí čtenáři. Řeší se v něm témata šikany, získání sebedůvěry a nalezení správné životní cesty. Z příběhu vyplývají mnohá ponaučení. Často opakujícím se motivem v pohádkové fantasy je přesun do vymyšlených světů z našeho světa. Dalším takovým dílem je například *Alenka v říši divů* (1865), která se dostává do jiného světa skrz králičí noru, nebo *Letopisy Narnie* (1950), kdy se čtyři sourozenci přesouvají do světa Narnie skrze skříň. V pohádkové fantasy také nacházíme zvířata, která umí mluvit.

3.3.2 *Hrdinská fantasy literatura*

Hrdinské fantasy se jinak říká vysoká nebo epická fantasy. Tato fantasy literatura samozřejmě pojednává o hrdinech, kteří zažívají různá dobrodružství ve smyšlených světech. Ale pokud bychom chtěli tento žánr lépe definovat, nemůžeme se odkazovat jen na hlavní hrdiny těchto příběhů. Základem hrdinské fantasy je její specifický duch, povaha postav, vypracování smyšlených světů a jejich žebříčky hodnot. Hrdinská fantasy je většinou velice rozsáhlá. Tyto romány mají minimálně kolem 500 stran. Někdy jsou psány trilogie a příběhy s otevřeným koncem. Může se zdát, že se děj do nekonečna prodlužuje, ale neznamená to, že jeho obsah je nudný a nestrukturovaný.

Společným bodem hrdinské fantasy je kompletně smyšlený svět, nezasahující do toho našeho. Říkáme mu takzvaně „druhotný“. I kdyby byl příběh prolínající se s naším světem naplněn nespočtem magických prvků a smyšlených příšer, nejednalo by se o hrdinskou fantasy literaturu. (Pratchett, Pringle 2003, str. 35)

Knihy hrdinské fantasy většinou obsahují detailní mapy, vysvětlivky, rodokmeny vystupujících postav a někdy dokonce i slovníky vymyšleného jazyka jednotlivých národů. Tyto světy jsou většinou popsány i ve svém historickém kontextu. Do hrdinské fantasy literatury řadíme tato díla:

- William Morris: *Studna na konci světa* (1896)
- Eric Rücker Eddison: *Červ Ouroboros* (1922)
- John Ronald Reuel Tolkien: *Pán prstenů* (1954-1955)

- John Ronald Reuel Tolkien: *Hobit aneb Cesta tam a zase zpátky* (1937)
- David Eddings: *Pěšec proroctví* (1982)
- Raymond E. Feist: *Mág* (1982)
- Guy Gavriel Kay: *Letní strom* (1984)
- Margaret Weis a Tracy Hickman: *Drači podzimního soumraku* (1984)
- Janny Wurst: *Strážce bouře* (1984)
- Melanie Rawn: *Dračí princ* (1988)
- Terry Goodkind: *Čarodějova první pravidlo* (1994)
- Robin Hobb: *Krev a jed* (1995)
- Robert Jordan: *Kolo času* (2012)

Abychom lépe porozuměli této problematice, popíšeme děj z knihy *Hobit aneb Cesta tam a zase zpátky* (Tolkien 2002) od a zkusíme najít hlavní znaky hrdinské fantasy literatury.

Celý děj se odehrává ve smyšleném světě Středozemě. Hlavní hrdina jménem Bilbo Pytlík je hobit, který si žije svůj poklidný život tak jako ostatní hobiti. Tato stvoření jsou neuvěřitelně tichá, hbitá a proklouznou všude bez povšimnutí. To byl důvod, proč si ho čaroděj Gandalf proti jeho vůli vybral, aby se s ním a trpaslíky vydal na dlouhou cestu za záchranou Osamělé hory, kterou sužuje Drak Šmak. Tato hora byla dříve domovem trpaslíků. Sjednotit jejich národ se dá ukradením nejmocnějšího kamene Arcikamu – srdce hory a vyhnáním draka Šmaka. Na cestě se nezkušený Bilbo setkává s trolly, skřety, elfy, pavouky a Glumem. V průběhu cesty se z Bilba stává zkušený válečník a jeho postava se mění na moudrou nebojácnou osobnost, která se správně rozhoduje. Na konci knihy nastává bitva pěti armád, která dopadá vítězně.

V příběhu je vylíčené velké množství postav, Středozemě má svoji mapu, jednotlivé národy občasně používají smyšlený jazyk. V příběhu nechybí udatní bojovníci a popisy krvavých bitev. V příběhu se mění charakter hlavního hrdiny, který svou cestou nalézá sám sebe a změněný se navrácí do rodního kraje. Tato kniha získala obrovský ohlas, a ačkoliv má méně stránek než většina hrdinské fantasy, tak právem spadá do tohoto podžánru.

3.3.3 Meč a magie

Vznik podžánru „Meč a magie“ je pevně spjat s dobrodružnými příběhy Barbara Conana, které stvořil spisovatel Robert E. Howard okolo roku 1928. Postava svalnatého válečníka Barbara Conana se stala námětem pro mnoho komiksů, povídek, novel i románů. (Pratchett, Pringle 2003, str. 33)

Meč a magie se značí hrdiny, kteří mají obrovské svaly, jsou udatní a nebezpeční. Potkávají nádherné ženy a svádějí krvavé bitvy, jenž bývají popsány opravdu brutálně. Příběhy meče a magie jsou napsány převážně pro mužské čtenáře. S hrdinskou fantasy literaturou nemá společného téměř nic. Příběhy jsou krátké. Světy, ve kterých se hrdinové pohybují, nejsou detailně vylíčeny. V těchto příbězích jde především o napětí a pocit vzrušení. Do podžánru fantasy meč a magie řadíme tato díla:

- Robert E. Howard: *Barbar Conan* (1928)
- Andrzej Sapkowski: *Zaklínač* (1992)
- Michael Moorcock: *Zloděj duší* (1963)
- Michael Moorcock: *Bouřenoš* (1965)
- Fritz Leiber: *Fafhrd a Šedý Myšilov* (1970)

Abychom lépe porozuměli této problematice, přiblížíme knihu *Zaklínač 1.: Poslední přání* (Sapkowski 2011) a zkusíme najít hlavní znaky podžánru Meče a magie.

Hlavní hrdina Geralt z Rivie je zaklínačem, jehož obživou je zabíjení upírů, vlkodlaků, bazilišků, wiveren a někdy i lidí za peníze. Geralt už není z poloviny člověk a je nucen žít na okraji společnosti. Je zbaven emocí. Společenstvo lidí hubí nestvůry a netoleruje jinakost. V tomto díle Geralt vyloví gina, který se pokusí zabít kamaráda Marigolda. Příběh dále pojednává o záchraně kamaráda, jemuž gin ublížil. Geralt svádí boj s čarodějkou a lidmi, jež prahnou po moci.

Zaklínač patří do fantasy meče a magie, ale je specifický tím, že hlavní hrdina je zabiják, který je charakterově mnohem lepší, než obyčejní lidé. Příběh je psán velice napínavě, je plný zvratů a ironie.

3.3.4 Historická fantasy literatura

Historickou fantasy literaturu poznáme podle období, v níž se děj odehrává. Jsou to příběhy, které nemají daleko od středověku a starověku. Lidé žijí podobným způsobem, jakým žili v naší historii, ale jelikož se jedná o fantasy žánr, objevuje se zde magie a fantastické prvky. Někdy nacházíme i identické postavy z našich dějin jako hlavní hrdiny těchto příběhů, jako například krále Artuše. Do historické fantasy literatury řadíme tato díla:

- John Heathe-Stubbs: *Artorius: Hrdinská báseň* (1973)
- Terence Hanbury White: *Někdejší a budoucí král* (1958)
- Mary Stewart: *Kouzelník Merlin* (1970)
- David Drake: *Dračí pán* (1979)
- Fay Sampson: *Dcera Tintagelu* (1989-1992)
- George Raymond Richard Martin: *Píseň ledu a ohně* (1996)
- Guy Gavriel Kay: *Tigana* (1999)
- John Flanagan: *Hrnčínářův učeň* (2004)

Abychom lépe porozuměli této problematice, rozebereme dílo *Někdejší a budoucí král: Meč v kameni* (White 2005).

Celý příběh je zasazený do středověku. Děj pojednává o králi Artušovi a jeho dětství. Artuše vychovává kouzelník Merlyn, který se narodil v budoucnosti a stárne do minulosti, takže zná Artušovu budoucnost, ale neví, co se stalo v minulosti. Merlyn Artuše proměňuje na různá zvířata, například na ptáka a rybu, a tím ho učí spravedlivě vládnout. (White 2005)

V příběhu se využívá moderní jazyk, proto je kniha velice čtivá. V tomto vydání z Artušovského cyklu se objevuje mnohem více nadpřirozených motivů než v jiných dílech. Kniha popisuje neuvěřitelně realisticky způsoby středověkého života, a to především znalosti sokolnictví, zemědělství, válečnictví a středověkého způsobu lovu. Motívem této knihy je láska přírodě. Toto dílo dokonale vystihuje znaky historické fantasy literatury. (Pratchett, Pringle 2003, str. 25)

Pod historickou fantasy může spadat i alternativní historie, avšak v příbězích se řeší jiné otázky. Zatímco v historické fantasy se spíše setkáváme s postavami z dějin, kteří zažívají dobrodružství a bojují proti příšerám, fantasy alternativní historie zkoumá témata, co by se stalo, kdyby v naší historii dopadly určité události jinak, než se skutečně stalo. Například se řeší otázka, co by se stalo, kdyby nevyhynuli dinosauři. Do tohoto podžánru řadíme knihy:

- Philip Pullman: *Zlatý kompas* (1995)
- Harry Harrison: *Na západ od ráje* (1984)
- Susanna Clark: *Jonathan Strange a pan Norrel* (2004)

3.3.5 Humorná fantasy literatura

Humorná fantasy nese komické prvky a prvky satiry. Její počátky přisuzujeme již Ezopovým bajkám, časem však komedie nabývala fantastických motivů, až se zrodila dnešní humorná fantasy. „*Humorné utopie, zmrtvýchvstání slavných osob, smyšlené cesty do podsvětí – všechna tato fantastická témata v sobě nesla satirický náboj. Neměla pouze vyvolávat smích, ale také poukazovat na nedostatky okolního světa.*“ (Pratchett, Pringle 2003, str. 31)

Dnešní humorná fantasy se svojí propracovaností může blížit vysoké fantasy. V některých knihách se objevují smyšlené samostatné světy, propracované do posledního detailu. Hrdinové řeší absurdní a komické situace. Mezi humornou fantasy řadíme díla:

- Piers Anthony: *Chameleon a zaklínadlo* (1977)
- Poul Anderson: *Tři srdce, tři lvi* (1961)
- Palham G. Wodehous: *Rajský plyn* (1936)
- Robert Asprin: *Další prima mýtus* (1978)
- Terry Pratchett: *série Zeměplocha* (1983-2016)

Abychom lépe porozuměli této problematice, popíšeme děj z knihy *Mort* ze série *Zeměplocha*. (Pratchette 2007)

Celý příběh se odehrává ve zcela smyšleném světě jménem Zeměplocha. Zeměplocha je místo, kterému vládou bohové a Smrt'. Ten odnáší lidi do onoho světa. Jednoho dne si vezme do učení velice nešikovného chlapce jménem Mort. Tento hoch se postupem času přeměňuje na Smrtě a získává jeho schopnosti. Učí se odnášet lidi na onen svět. V knize se setkáváme s mnohými postavami, které mají charakteristické vlastnosti a je na nich velice dobře ukázána lidská povaha. Jeden je pyšný, druhý je pomstychtivý, třetí dobrosrdečný a tak dále. Mort se jednoho dne zamiluje do princezny, kterou má později odvést na onen svět, ale jeho dobré srdce mu to nedovolí a zachraňuje jí život. Příběh končí soubojem Morta se Smrtěm. Humorná složky se nachází v absurditách, které se v díle objevují, v rozhovorech mezi postavami a v slovních hříčkách. (Pratchette 2007)

3.3.6 *Městská fantasy literatura*

Městská fantasy může být také velice podobná té vysoké fantasy, o které jsme se již zmínili. Však děj se obvykle odehrává ve městě a fantasy svět je obyčejným lidem na první pohled skrytý. Jen někteří hrdinové do něj mohou nakouknout. Většinou se jedná o dobovou současnost, a proto se tomuto druhu fantasy jinak říká „moderní fantasy“, ale jsou i taková díla, kde se městská fantasy přesouvá do historie i budoucnosti. Můžeme ji nazývat třetím názvem „urban fantasy“, protože se většinou zaměřuje na městský život. Hrdinové objevují magii, učí se kouzlit nebo se setkávají s upíry, vlkodlaky a nesmrtelností. Do Městské fantasy řadíme díla:

- Peter V. Brett: *Tetovaný* (2009)
- Neil Gaiman: *Nikdykde* (1996)
- China Milévie: *Král Krysa* (1998)
- Sergej Lukjaněnko: *Noční hlídka, Denní hlídka* (1998)
- Rick Riordan: *Percy Jackson* (2005)
- Joane Kathleen Rowlingová: *Harry Potter* (1997)

Abychom lépe porozuměli této problematice rozebereme knihu *Harry Potter a Kámen mudrců*. (Rowlingová 1997).

Harry Potter je sirotek, který žije u svého strýce a tety. Ti se k němu nechovají hezky. Postupně se mu začínají dít divné věci, které si neumí vysvětlit. Například kolem něho mizí věci a Harry se přistihl, že rozumí hadům. V 11ti letech se dozvídá, že umí kouzlit a nastupuje do školy čar a kouzel v Bradavicích. Do Bradavic se přepraví vlakem z normálního světa lidí. Lidé „mudlové“ netuší, že takový svět existuje, což je jedním ze znaků městské fantasy. Harry potkává kamarády Rona a Hermionu, se kterými objevuje jemu neznámé místo. Bradavice ohrožuje zlosyn, jehož jméno se nesmí vyslovit, Voldemort. Harry Potter je předurčený k velkým činům a zachraňuje Bradavice před mocným čarodějem, který ukryl části své osobnosti do viteálů. Jedním z nich je právě Kámen mudrců. Každý v Bradavicích hledá kámen, protože kdyby se k němu dostal Voldemort, svět čar a kouzel by byl v troskách. Harry Potter kámen nachází ve své kapse prostřednictvím zrcadla, které ukazuje, po čem nejvíce touží. Ničí ho a tím zabíjí i Voldemorta.

Tento příběh znaky fantasy literatury splňuje. Znaky městské fantasy v díle nacházíme především ve skutečnosti, že se kouzelníci pohybují v normálním světě a ve světě kouzel, kam se podívá jen ten, kdo k tomu má určité dispozice. Hlavní hrdinové se učí čarovat, bojují proti nestvůrám, ale prožívají i běžné lidské emoce, jako je například láska ke kamarádům a nenávist k zlým lidem. Svět čar a kouzel je propracovaný do posledního detailu, proto dílo nese i znaky vysoké fantasy literatury.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

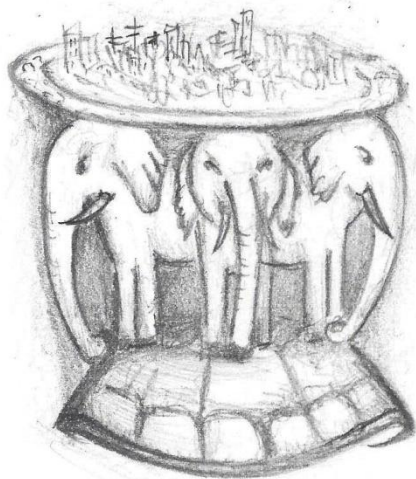
4 *Ilustrace knihy*

Hlavním cílem diplomové práce je vytvoření ilustrací fantasy knihy kombinovanou technikou tuše a akrylu. Zvolili jsme si knihu *Mort* ze série *Zeměplocha* od uzávaného autora Terryho Pratchetta. Tato kniha spadá do žánru humorná fantasy. Autorka diplomové práce si ji vybrala z důvodů toho, že zatím knihy od Terryho Pratchetta nečetla, ani neviděla žádné filmové zpracování, proto bude v tvorbě objektivní a neměla by být ovlivněna žádným předešlým ztvárněním ilustrací či jiným obrazovým materiálem. Dalším důvodem je fakt, že knihu čtou dospělí i děti. V této kapitole, na základě pozorování myšlenek ilustrátora při čtení knihy, vytvoříme sérii náčrtů tužkou, z nichž vybereme jeden a vytvoříme ilustrace takovým způsobem, aby jedna z nich byla velice konkrétní a druhá abstraktní. Ilustrace vložíme přímo do textu, protože bez nich by text ztratil význam. Při pozorování vlastních myšlenek se zaměříme pouze na nejzajímavější části knihy.

4.1 *Myšlenky ilustrátora při čtení knihy*

Knihy *Mort* od autora Terryho Pratchetta ve formátu A3 působí na první pohled velice zajímavě. Obal knihy zdobí nespočet barevných fantastických postav v čele s kostrou v kápi. Podrobněji obal nestudujeme. Nechceme být ovlivněni při tvorbě ilustrací.

Čteme první stranu knihy. Doprovází nás při tom pocit nadšení, protože si uvědomujeme, že v nás kniha budí spoustu zajímavých myšlenek a nechává pracovat naši bujnou fantazii. Zprvu autor popisuje zemi, ve které se má příběh odehrávat. V myšlenkách se rodí první obrazy - slon, želva, talíř. Na základě zkušeností z minulosti se nám v duchu vytváří náčrt *Zeměplochy* a poté představu přenášíme na papír.

Ilustrace 1: Zeměplocha

Další věc, která nás zaujala je věta „*Vědci vypočetli, že pravděpodobnost existence něčeho tak výjimečně nesmyslného je zhruba několik miliónů ku jedné.*“ (Pratchett 2007, s. 5) Evokuje v nás vzpomínku na hodiny filozofie, ve které nám učitel ukazoval rovnici pravděpodobnosti existence naší planety. Filozofie autorku vždy zajímala, a proto se ji vybavuje právě tato situace. Když brousíme hlouběji ve naší mysli, přemýšlíme o státních závěrečných zkouškách a matematice, kterou nemáme příliš v lásce, a proto se radši znovu pouštíme do čtení. Jelikož budeme vytvářet ilustrace pro děti, chtěli bychom být pozitivně naladěni a tvořit s dobrou náladou.

V knize je zmíněn tvor jménem Smrt', který se pohybuje v černé kápi. Tento tvor odvádí duše lidí do posmrtného světa. V tuto chvíli zjišťujeme, že jsme již ovlivněni vnějším obalem knihy a tvora si představujeme podobně, jako je na něm vyhotoven.

Při čtení dalších stran nás překvapuje, jak si autor hraje se slovy. V magickém údolí se objevují květiny loňky a předloňky, které rostou v čase zpátky. Nejprve je sklídíte a až později zasejete. Přemýšlíme, jak bychom takovou květinu ztvárnila ilustrací. Napadá nás myšlenka, že některé věci je lepší neukazovat názorně a nechat čtenářům dveře pro fantazii otevřené dokořán. Zároveň by nemuselo být špatné, nechat takovou loňku namalovat děti.

Následně čteme o chlapci jménem Mort, který je autorem detailně popisován jako nemotorný nešika. Prostřednictvím myšlenek tohoto chlapce Terry Pratchett vnesl do knihy zajímavé slovní hříčky k pousmání, například proč slunce vychází ve dne,

kdy je světlo, když by bylo lepší, aby vycházelo v noci, kdy je tma. Představujeme si svoje dětství a vybavujeme si, že každý z nás jistě někdy přemýšlel nad takovými věcmi, které jsou dospělému člověku tak jasné, až by bylo absurdní se na ně ptát.

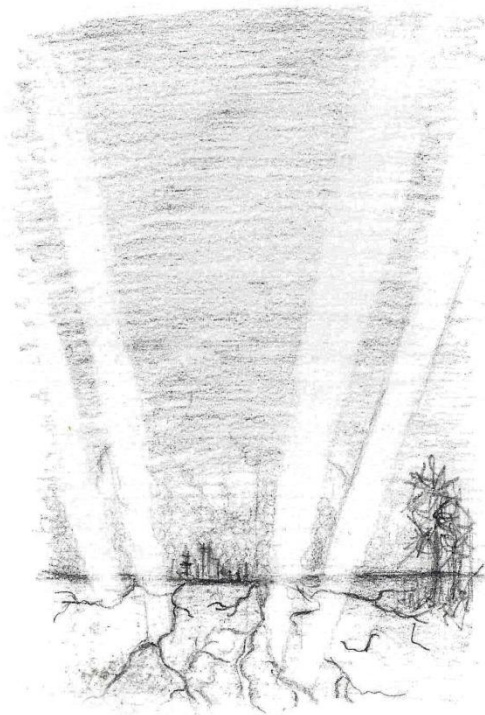
Chlapec přichází na trh a orloj odbije 12 hodin. Orloj vidíme stejný jako je v našem hlavním městě. Nikdy v životě autorka neviděla jiný, a proto v ní slovo orloj evokuje tuto představu.

Jak bylo již zmíněno, Mort je velice nešikovný. Jeho otec ho chce dát do učení mistrovi. Mladí chlapci se sejdou na náměstí. Morta si nikdo nevybírání, až s úderem dvanácté hodiny si ho Smrt' na svém koni, který pluje vzduchem, odnáší do svého učení. „*Obrovské prameny světla zářily a zařezávaly se do noční temnoty. Svět ohraničovaly vysoké zlaté stěny. „To je nádhera.“ Řekl tiše Mort. „Co je to?“ TO JE SLUNCE, KTERÉ JE V NOCI POD PLOCHOU, odpověděl mu Smrt'.*“ (Pratchett 2007, s. 25) Představujeme si tajemnou temně modrou krajinu a světlo, které se třpytí jako moře při západu slunce. Z rozpraskané země, nad kterou se vznáší mlhový opar, vystupují zlatavé paprsky. Autorův popis noční přírody nás nutí myslet na nekonečnost vesmíru a probouzí v nás fantazii. Kreslíme další ilustraci, jež je velice konkrétní. Zachycuje Morta a Smrtě jedoucího na koni, který se vznáší nad potměšlou krajinou. Před nimi se tyčí zeď celá ze zlata.

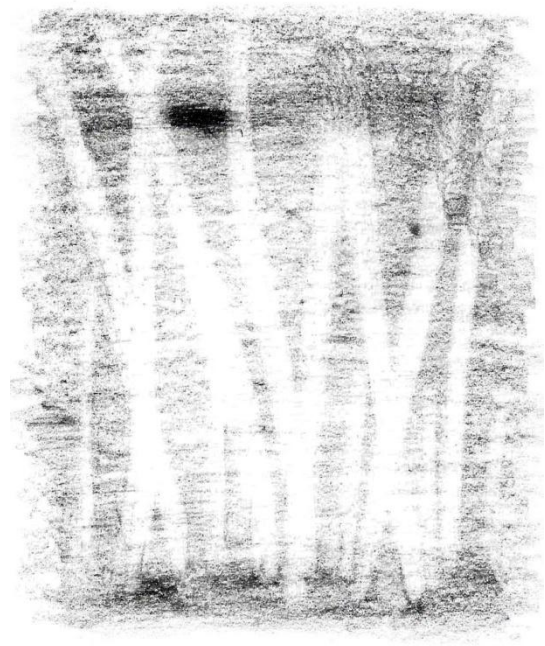

Ilustrace 2: Mort a Smrt' jedoucí na koni

Ilustrace by velice konkrétně vystihovala text. Proto se snažíme nakreslit i ilustraci, která by naopak mohla text rozvíjet dále.

Ilustrace 3: Potemnělá krajina s paprsky

Ilustrace 4: Sluneční paprsky

Na dalších stranách knihy se dozvídáme o zajímavém prvním dni, který chlapec se Smrtěm zažívá. Druhý den se probouzí ve Smrtově domě. Jeho obydlí je v knize dokonale popsáno. „Mort opatrně našlapoval na špičky a pomalu postupoval chodbou, dokud nedošel ke schodišti. To úspěšně zdolal, aniž by se přihodilo cokoli strašlivého, a ocitl se v místnosti plné dveří, která vypadala jako vstupní hala. Byla tady spousta pohřebních závěsů a starožitné stojací hodiny, jejichž tikot zněl jako tep srdce hor. Vedle nich byl stojan na deštníky. Ve stojanu byla zastrčená kosa. Mort se rozhlédl po okolních dveřích. Vypadaly důležitě. Jejich rámy byly vyzdobeny známým motivem lebek a kostí.“ (Pratchett 2007, s. 33) Mort chce otevřít jedny dveře, ale zarazí ho mladá dívka oděná v šatech. Dívka jménem Ysabelle je Smrtova adoptovaná dcera. Kreslíme skicu.

Ilustrace 5: Stekání Morta a Ysabelly

Ve Smrtově obydlí v oblacích žije Ysabella a sluha Albert. Mort je v pánově učení, kde se učí se o tom, jak lidé umírají v přesný čas a Smrt si je vyzvedává v ten samý okamžik. Pomocí své kosy tvořené z modrého světla je přenáší do posmrtného života. Mort se snaží zabránit smrti krále, ale nepovede se mu to. Smrt má ale krále ve své moci. Dcera krále zahlédne Morta, ačkoliv ho nemůže vidět nikdo, kdo ho vidět nechce. To ho zaujme a od té doby se mu princezna vrývá do paměti. Celá tato scéna je popsána velice dramaticky, ale poté, co král umírá, se dozvídáme, že duše krále se setkává s Mortem a Smrtěm, podává si s nimi ruku a baví se s nimi s klidným hlasem. Když čteme tyto řádky, máme pocit, jakoby se bavili dva lidé, co se potkali někde v obchodě a ne při tak tragické události, jako je smrt. Tento text nadhazuje otázku, co se s námi asi stane po smrti a jaké to je zemřít. Někomu by se mohlo toto téma přičít, ale autorce diplomové práce se naopak líbí. Některé věci jsou nevyhnutelnou součástí života a jednou z ní je právě smrt. Co se má stát se stane a ani samotný Smrt to nemůže ovlivnit, protože by narušil koloběh života. Kreslíme návrh série ilustrací, které by měly značit vyobrazenou celou tuto situaci. Představujeme si usmrcení krále dosti morbidně a nejsme si jistí, zda by byla vhodná pro děti mladšího školního věku. Myslíme si, že tato kniha byla původně napsána pro starší děti, či dospělé, nicméně mladším dětem by mohla pomoci pochopit smrt a vyrovnat se s ní.

Ilustrace 7: Smrt krále

Mort je každým dnem více zkušený, až ho Smrt' pošle poprvé odvést na onen svět tři lidi. Jednou z nich je stará čarodějnice, která svoji smrt očekává. Poslední zrnka písku jejího života v přesýpacích hodinách se dosypou, Mort zasáhne a její duše se přetěluje do krásné ženy, kterou stařenka byla uvnitř sama sebe po celý život. Celá tato situace působí silně a nutí nás přemýšlet o stáří a o tom, jak asi vypadali naši prarodiče v našem věku a jestli se pořád cítí uvnitř mladě tak jako my.

Ilustrace 6: Smíření se smrtí

Ilustrace 8: Odchod stařenky na onen svět

Na dalších 40ti stranách se děje velice důležitá událost. Mort má za úkol odvést do posmrtného světa princeznu, do které se již zamiloval. Protože je okouzlen láskou, nectí rozhodnutí osudu a zachraňuje ji. Svět, ve kterém princezna žije, je však pevně daný a ve chvíli, kdy princezna Kali neumírá, se dějí divné věci. Lidé ji postupně přestanou vidět a slyšet, jsou zmatení z toho, že by měli připravovat pohřeb a neví proč, že by měli chystat smuteční hostinu a celkově dělají divné věci, které nechápou. Princezna neví, co se děje a jde si pro pomoc k mágovi.

Je náš svět v něčem podobný zeměplošskému světu? Jsme všichni předurčeni osudem ke všemu, co děláme? Proč se rozhodujeme, tak jak se rozhodujeme? Co by se stalo, kdybychom se rozhodli jednat jinak? Vidí lidé jen to, co chtějí, i v našem okolí? To jsou otázky, které se nám honí hlavou. Přemýšlíme o naší podstatě. V tuto chvíli nás nenapadá žádná ilustrace, která by vystihovala podstatu věci. Pokračujeme ve čtení.

Od té doby, co je princezna živá, přestože má být mrtvá, se narušuje proud historie. Když se naruší, schyluje se k obrovské katastrofě. Lidé, kteří žijí v blízkosti princezny, ví, že je stále naživu díky mágovi, ale ostatní lidé z jiných měst si to nemyslí. Tím se tvoří dvě reality. Mort už v této době zastupuje pravidelně Smrtě na jeho pochůzkách a pluje na jeho koni vzduchem. Vidí, že se kolem města Sto Lat, kde žije princezna, tvoří jakási překážka – hranice reality. Představujeme si ji jako takový kouřový opar, stejně jako když člověk vidí z dálky tornádo. Znovu si pročítáme stranu 142 a kreslíme obrázek.

Ilustrace 9: Přibližující se hranice reality

Mort má den volna a vydá se do hospůdky. Dozvídáme se, že Mort už není ten kluk, který vypadal neohrabaně, nýbrž statný muž s autoritou. Za tu dobu strávenou se Smrtěm zmužněl. Z ničeho nic se hranice reality prohání i hospodou. Vidí ji pouze Mort. Vše se v tu chvíli mění, lidé z ničemnic považují princeznu za mrtvou. Historie si to prostě nenechá líbit. Na světě nemůžou existovat dvě reality. Mort vyděšeně vyráží znovu zachránit princeznu. Kreslíme obraz, na kterém je zachyceno dění v hospodě.

Ilustrace 10: Trable v hospodě

O přibližující se mlze, která mění skutečnosti, se dozvídá i princezna Keli. Mort vchází do hradu, aby si o tom popovídal s mágem i princeznou. Mág takovéto situaci rozumí, ale nemůže s ní nic dělat. V tom vidí v zámku sochu, která mu někoho připomíná – sluhu Aberta. Ten byl před tisíci lety nejmocnější mág.

Mort se vrací do Smrt'ova obydlí, kde prosí Ysabellu, aby s ním našla knihu, do které se píše Albertova historie. Na tomto místě má každý knihu svého osudu. Místnost je temná, uličky úzké, všude police s knihami, které na ně zírají. Tato scéna nám připomíná jednu scénu z knihy Harryho Pottera, a protože ji autorka viděla zfilmovanou několikrát, je pro nás těžké se od této představy oprostit, a kreslíme náčrt z části místnosti, kam vstupoval Harry Potter právě s Hermionou.

Ilustrace 11: Hledání knihy

Při hledání knihy je načape samotný Albert a je uražen, že se mu Mort s Ysabellou vrtají v historii. Nechce Mortovi pomoci zachránit princeznu. Hlavní hrdina se rozhoduje, jestli neřekne o jeho problému Smrt'ovi, ale nakonec to neudělá.

Smrt' mezitím okouší radosti života. Rozhodne se, že by chtěl zkusit jinou práci, než je odnášení lidí na onen svět. Přejde na úřad, kde se ho úředník vyptává, co všechno umí.

„„Takže se zdá, že neumíte téměř nic užitečného a že nemáte žádný výjimečný talent.“ prohlásil Keebl. „Nepřemýšlel jste ještě nikdy o tom, že byste šel učit?““ (Pratchett 2007, s. 205) Tyto řádky nás velice rozčilují. Obecně se říká, že kdo nic neumí, stane se učitelem. Z vlastní zkušenosti víme, že to tak není. Při studiu jsme museli projít spoustou předmětů a zkoušek, které testovaly naše schopnosti, a věříme, že spousta lidí, kteří se okolo nás učitelek pohybují, by tuto vysokou školu nezvládli. Navíc učitel musí být mimo jiné kreativní a mít pevné nervy, kladný přístup a všeobecný přehled.

Mezitím, co si Smrt' užívá života, se Albert stává znovu mágem a snaží se ho spolu s pomocníky vyvolat, protože Zeměplocha spěje k záhubě. Mort už téměř došel k přeměně na podobného necitelného tvora, jako je Smrt'. Nejprve Albert vyvolá Morta, Ysabella ho však zahraňuje tím, že mu dá pěstí a Mort si uvědomí, že chce být

obyčejný kluk. Smrt' se dozvídá o všem, co Mort způsobil. Sled všech těchto událostí je trochu zmatený. V knize se děje až příliš moc událostí najednou. Máme v hlavě několik představ. Celá tato situace působí jako písečná bouře, z níž vystupují hlavy Morta, Ysabelly, Smrtě a zároveň zase mizí.

Ilustrace 12: Kouzlo

Ve městě Sto Lat právě probíhá korunovace princezny Keli. Hranice reality je téměř u nich, za několik vteřin by princezna přestala existovat. V tom se přičítá Mort s Ysabellou. Nevědí si rady, ale nakonec Morta napadne, aby vzal princeznu i mága do Smrt'ova obydlí v oblacích, protože tam žádný čas nehraje roli. Smrt' s Albertem už na ně čekají. Smrt' je velice rozzuřený a s Mortem se utká v boji na život a na smrt.

Celý příběh končí šťastně. Smrt' téměř zabije Morta, ale pak si uvědomí, že nemá právo rozhodovat o osudu. Ysabella je do Morta po společném dobrodružství zamilovaná a on si ji nakonec bere za ženu. Smrt' se s Mortem usmíruje. (Pratchett 2007)

Myslíme si, že práce ilustrátora je velice náročné povolání. Při čtení knihy jsme si představovali vše, co je napsáno, po svém, podle vlastních zkušeností a obrazů, které se nám v podvědomí ukládaly už od narození. Domníváme se, že kdyby ilustroval tuto knihu člověk z odlišné kultury, ilustrace by se zcela lišily. Sledovat takovouto situaci, by mohlo být přínosné.

V kapitole *Tvořivost* jsme se zmiňovali o stádiích tvořivosti. V této fázi autorka diplomové práce prošla stádiem inspirace, kdy se díky textu budila její fantazie, a hledala první náměty ilustrací. Poté, při fázi klasifikace, jsme dle hlavního cíle práce vybrali

pasáže knihy, ze kterých by bylo vhodné utvořit prvotní náčrty ilustrací. V této části práce procházela autorka stádiem pilné práce, kdy tvořila samotné náčrty.

4.2 Tvorba ilustrací kombinovanou technikou tuše s akrylem

Nyní se budeme věnovat samotné tvorbě dvou ilustrací podle jednoho náčrtu. V této etapě tvorby jsme procházeli fází inkubace, kdy jsme nechali téma uležet a průběžně o skicách i knize přemýšleli. Později jsme podstoupili znovu stádium klasifikace a náčrt jsme pečlivě vybírali tak, aby se ilustrace dala namalovat abstraktně i konkrétně. Stanovili jsme Ilustraci 8: Odchod stařenky na onen svět. Jedná se o ilustraci, která byla tvořena podle textu z knihy *Mort*.

V této pasáži knihy se jedná o situaci, kdy se *Mort*, Smrt'ův učedník, vydává na svou první pochůzku. Potkává starou čarodějnici na sklonku jejího života a má za úkol odnést její duši na onen svět. Protože v dalších kapitolách budeme získávat pohledy žáků a dospělých na vytvořené ilustrace, zaměřili jsme se na ilustraci dětskou. Jak jsme již zmínili, ne všechno, co je vhodné pro dospělého, je dobré pro dítě, ale vše, co je vhodné pro dítě, je určitě dobré i pro dospělého. Snažili jsme se vytvořit tajemnou, kouzelnou atmosféru, která je v knize popisovaná. Ilustrace byly namalovány tak, aby nepůsobily nijak morbidně a byly přizpůsobeny dětskému aspektu.

Poslední stádium, které autorka tedy absolvovala, je pilná práce. Zvolili jsme malbu akrylovými barvami v kombinaci s tuší. Tato technika není příliš častá při tvorbě ilustrací a dává možnost použití velké škály barev a různých instrumentů. Využívali jsme nástroje – štětce, houbička, plnicí fix Molotow.

Nejprve jsme vytvořili černou podmalbu pomocí tuše, poté využili techniku drippingu a zhotovili tímto způsobem noční oblohu. Při tvoření konkrétní ilustrace následovala malba krajiny akrylovými barvami. V této etapě jsme se snažili vystihnout atmosféru. Poté jsme namalovali čarodějnici, z níž vychází její duše v podobě mladé krásné ženy a udiveného *Morta*, opírajícího se o strom. *Mort* má v ruce kosu, symbol smrti. Detaily jsme dokreslili tuší. Temnými barvami jsme se snažili nastolit tajemnou atmosféru plnou zázraků. Při tvorbě jsme chtěli zachovat všechny konkrétní detaily, včetně vylíčení postav i přírody, jako je to v knize.

U abstraktní malby jsme dodržovali podobné rozvržení obrazu a nastolení stejné atmosféry jako u konkrétního obrazu. Postavy a děj jsou zpracovány pouze v náznacích za pomoci společných symbolů, například kosa, hvězda, hůl.

Ilustrace 13: Konkrétní ilustrace

Ilustrace 14: Abstraktní ilustrace

III. VÝZKUMNÁ ČÁST

Dílčím cílem diplomové práce bylo získat pohled žáků na vytvořené ilustrace. Rozhodli jsme se však využít nejen žáky základní školy, ale i skupinu dospělých a vyzkoumat, jak vnímají ilustrace v knihách v porovnání s dětmi a jaký je rozdíl, když se dívá na naši ilustraci dospělý nebo dítě. Jako výzkumný nástroj jsme zvolili vstupní dotazník a poté jsme respondenty nechali napsat kousek příběhu dle ilustrací.

Dotazníky jsme zadávali čtvrtým třídám na základní škole Sokolovská v Liberci. První třída, ze dvou zkoumaných, byla třída bývalé spolužačky Mgr. Simony Weissové, kde bylo 20 žáků. V této třídě jsme poté získali pohled žáků na konkrétní ilustraci.

Druhou skupinu žáků vyučovala na téže škole paní učitelka Mgr. Renata Rohmová. Mimo dotazníku měli žáci za úkol popsat abstraktní ilustraci. Dotazovaných žáků bylo 22.

Třetí a čtvrtou zkoumanou skupinou bylo 40 dospělých ve věku 23 – 48 let, kdy jsme využili elektronický dotazník. Polovině výzkumného vzorku jsme poslali ho s konkrétní ilustrací a polovině s abstraktní.

Na základě vlastních zkušeností jsme si stanovili tyto předpoklady:

P1 – Ženy a dívky čtou knihy častěji, než muži a chlapci.

P2 – Děti mají raději knihy s obrázky a dospělí mají raději knihy bez obrázků.

P3 – Předpokládáme, že u konkrétní ilustrace se respondenti budou shodovat s knihou více, než u ilustrace abstraktní.

Cílem tohoto průzkumu bylo vyvrátit či potvrdit tyto předpoklady.

5 Dotazník – 1. část

Je mi _____ let.

Jsem holka/ kluk. (zakroužkuj)

- ČTEŠ RÁD KNIHY?

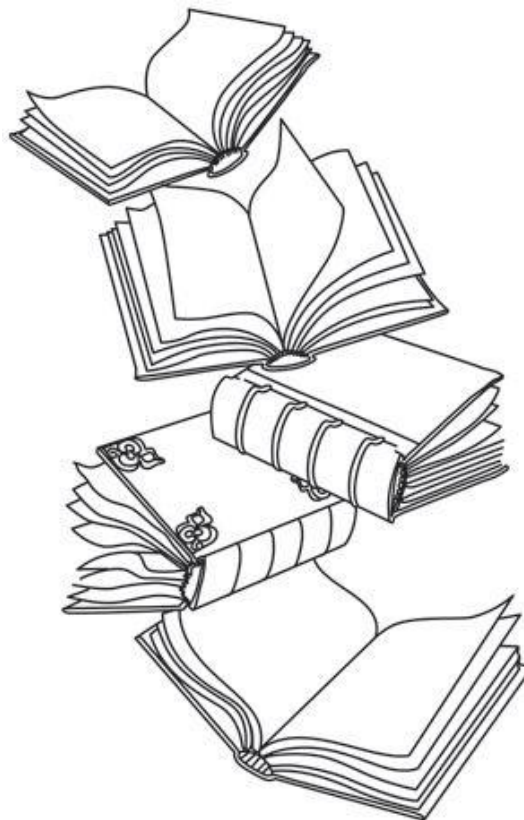
- a) ano
- b) ne

- JAK ČASTO ČTEŠ KNIHY?

- a) každý den
- b) jednou za týden
- c) jednou za měsíc
- d) jednou za rok
- e) nečtu

- JAKÉ MÁŠ RADĚJI KNIHY?

- a) ve kterých je plno obrázků
- b) ve kterých nejsou žádné obrázky

PROČ? _____

- ZDE VIDÍŠ RŮZNÉ DRUHY KNIH. TVÝM ÚKOLEM JE PŘIŘADIT JEDNOTLIVÉ KNIHY K ČÍSLŮM 1 - 4 PODLE TOHO, KTERÉ ČTEŠ RÁD A KTERÉ NE. (1 - nejoblíbenější, 4 - nejméně oblíbená)

1 _____

2 _____

3 _____

4 _____

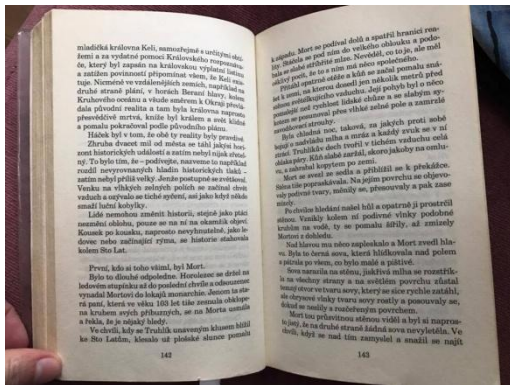
a) komiks

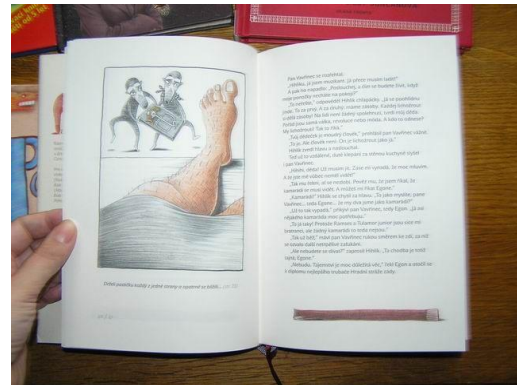
b) leporelo

c) kniha bez obrázků

d) kniha s obrázkem

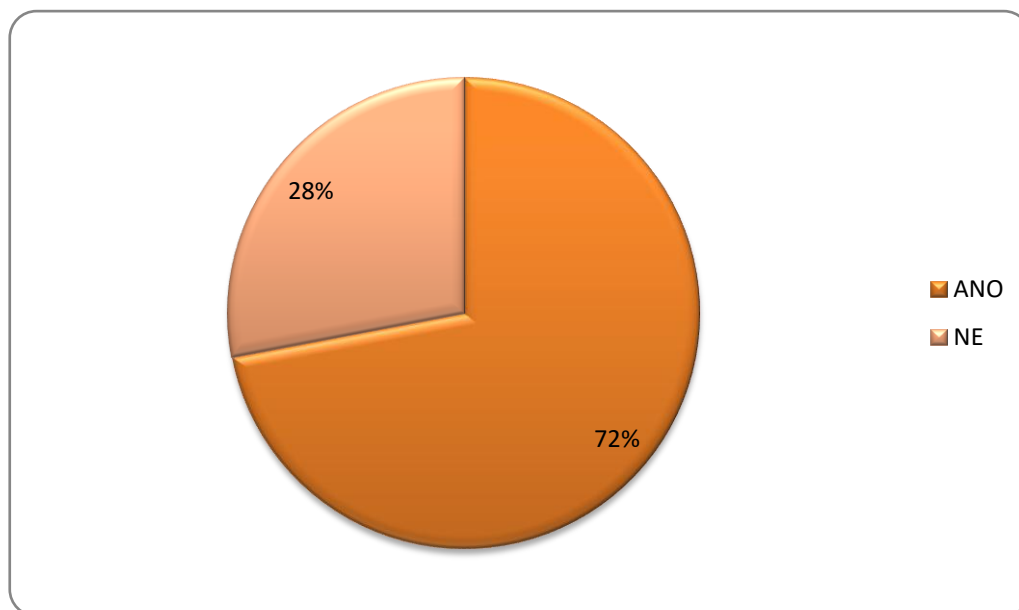

5.1 Vyhodnocení první části dotazníku

Na vstupní dotazník odpovídalo 82 respondentů. 45 respondentů bylo ženského pohlaví, z toho 24 žákyň 4. třídy a 21 dospělých žen ve věku 23 – 48 let, dále 37 respondentů mužského pohlaví, z toho 18 žáků 4. třídy a 19 dospělých mužů. Dohromady bylo 42 žáků a 40 dospělých.

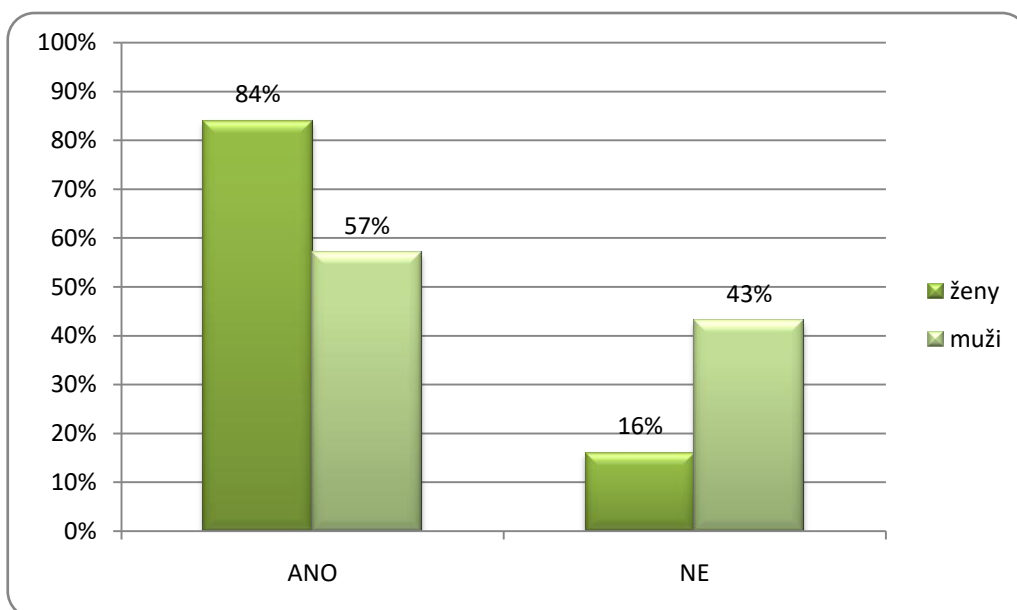
Vyhodnocení jednotlivých částí dotazníku je rozděleno vždy na 3 grafy. Všechna čísla jsou uváděna v procentech. První graf, značen odstínem oranžové barvy, srovnává odpovědi všech respondentů dohromady. Další graf, značen odstínem zelené barvy, srovnává všechny respondenty ženského pohlaví s respondenty mužského pohlaví. Poslední graf, značen odstínem fialové barvy, srovnává děti ve věku 10 – 11 let s dospělými ve věku 23 – 48 let.

- **ČTEŠ RÁD KNIHY?**

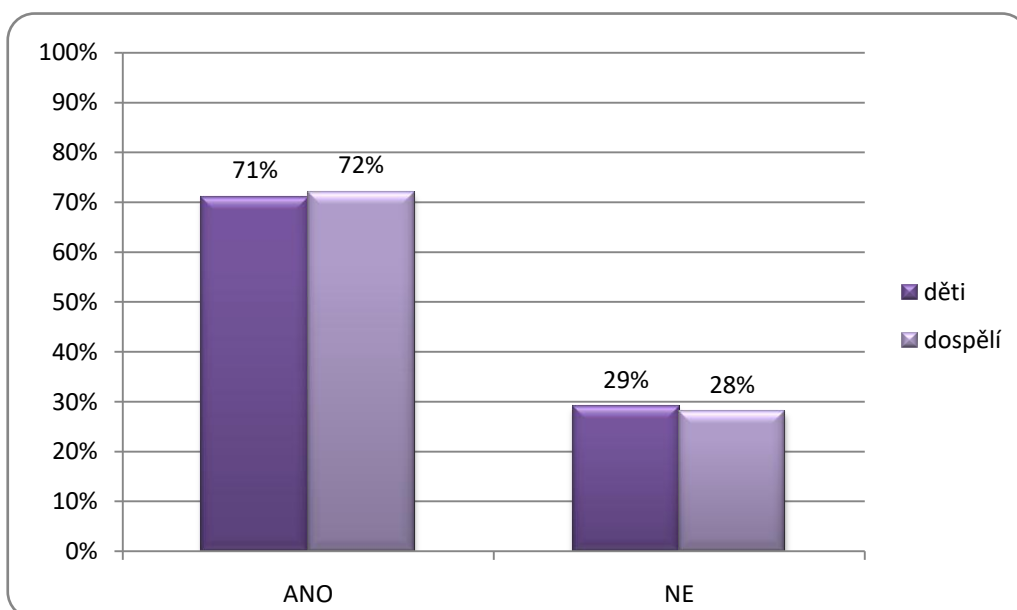
Graf 1: Čteš rád knihy – všichni respondenti (%)

U grafu 1 si můžeme povšimnout, že více než jedna čtvrtina respondentů nerada čte.

Graf 2: Čteš rád knihy – muži a ženy (%)

Na grafu 2 vidíme, že ženy čtou knihy raději, než muži a to o celých 27 %.

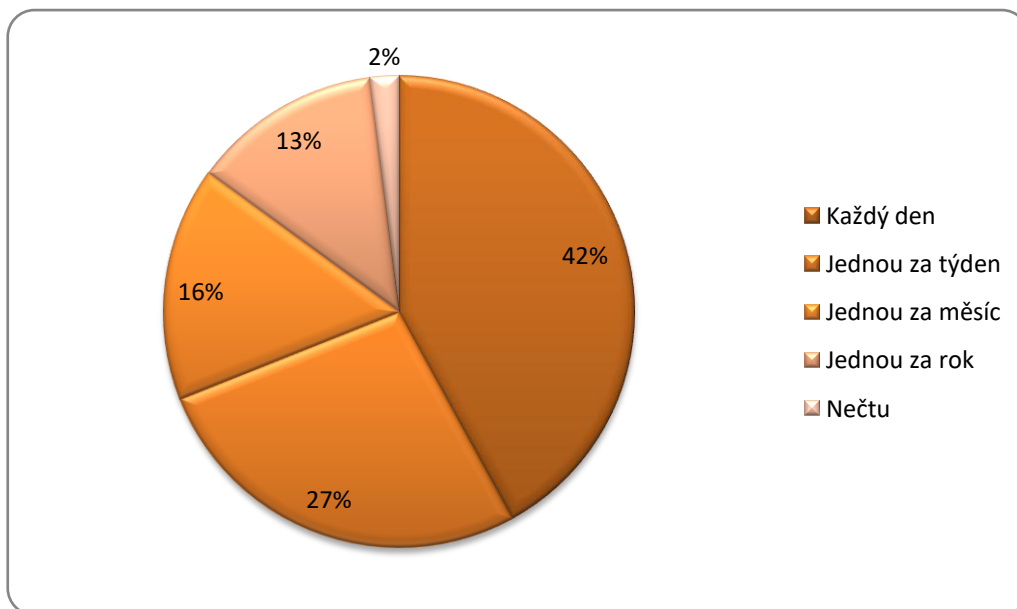

Graf 3: Čteš rád knihy – děti a dospělí (%)

U grafu 3 si povšimněme, že děti a dospělí se liší pouze o 1%. Dospělí čtou knihy rádi téměř ve stejné míře, jako děti. U tohoto zjištění se objevuje otázka, proč tomu tak je. Dle našeho názoru se láska ke čtení buduje již na prvním stupni základní školy. Pokud si čtení zamilujeme již v dětství, vydrží nám po celý život. Proto je velice důležité, aby byly děti přiměřeně motivovány k četbě.

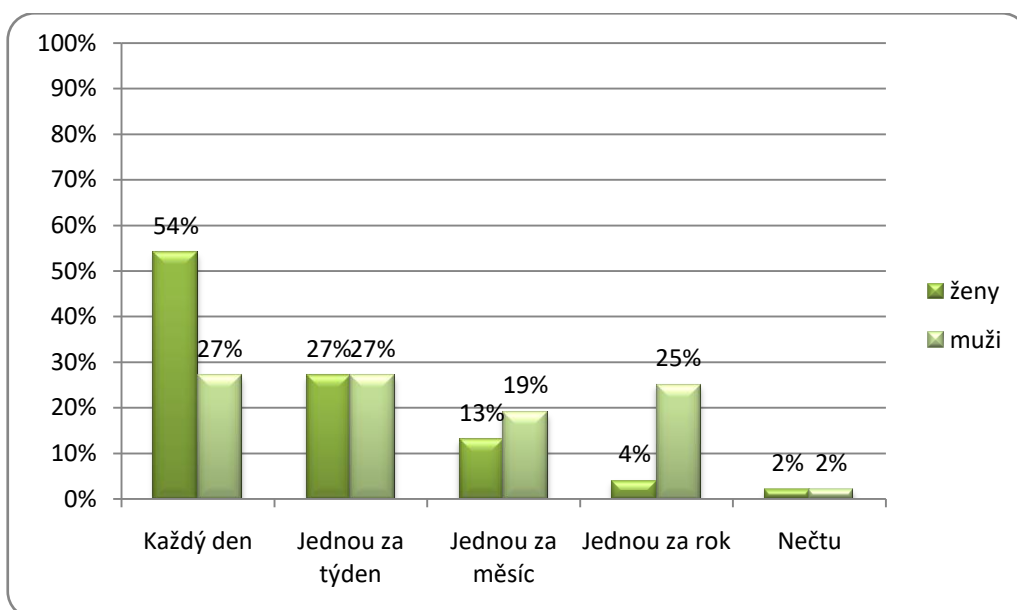
- **JAK ČASTO ČTEŠ KNIHY?**

Tato otázka zkoumá předpoklad P1 - Ženy a dívky čtou knihy častěji, než muži a chlapani. Předpoklad byl stanoven na základě vlastních zkušeností s žáky i dospělými.

Graf 4: Jak často čteš knihy – všichni respondenti (%)

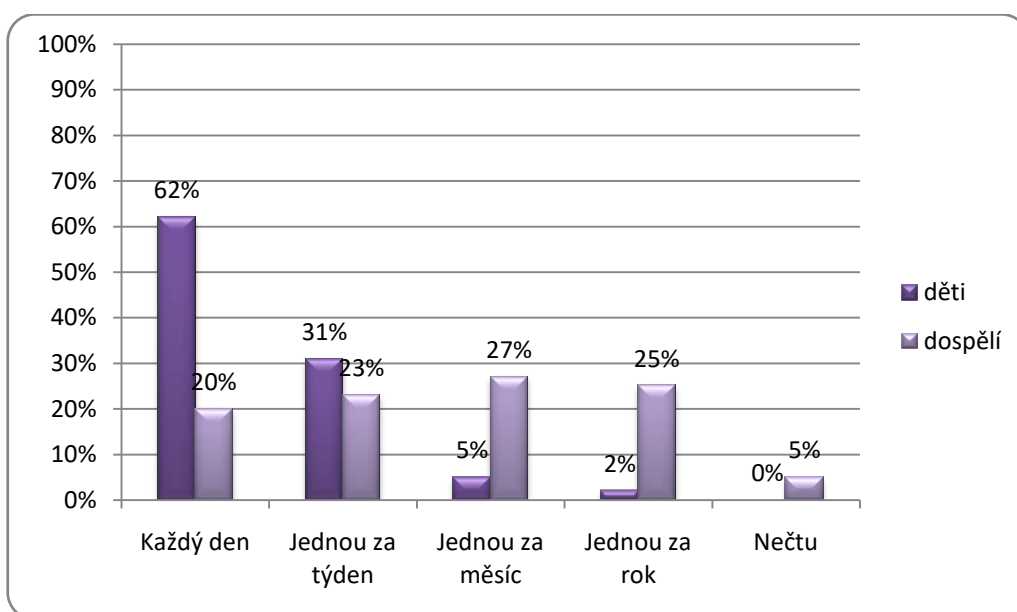
42% respondentů čte knihy každý den, 27% jednou do týdne, 16% jednou za měsíc, 13% jednou za rok a pouhá 2% odpovídajících nečtou nikdy. Tato činnost je součástí téměř každého člověka i nyní, kdy vzniká velká spousta filmových zpracování.

Graf 5: Jak často čteš knihy – muži a ženy (%)

Při prozkoumání grafu 2b docházíme k zjištění, že výrok P1 je pravdivý. Respondenti ženského pohlaví čtou knihy častěji, než respondenti mužského pohlaví. 54 % žen v různém věku čte knihy každý den, zatímco mužů, kteří si dopřávají každodenní dávku čtení, je pouze 27%.

Překvapující je, že někteří lidé, především muži, kteří rádi čtou, čtou pouze jednou za rok, nebo jednou za měsíc. Podle našeho názoru je příčinou způsob života. Muži většinou chodí každý den do práce a živí rodinu, ve svém volném čase se věnují sportu, nebo různým hrám, například na počítači nebo telefonu. Ženy naopak tráví více času doma se svými dětmi a mohou si najít chvíli na čtení knih. Žákyně čtvrtých tříd jsou většinou podstatně klidnější než chlapci, a jejich zábavou může být právě čtení knih, narozdíl od chlapců, kteří potřebují relaxovat jiným způsobem.

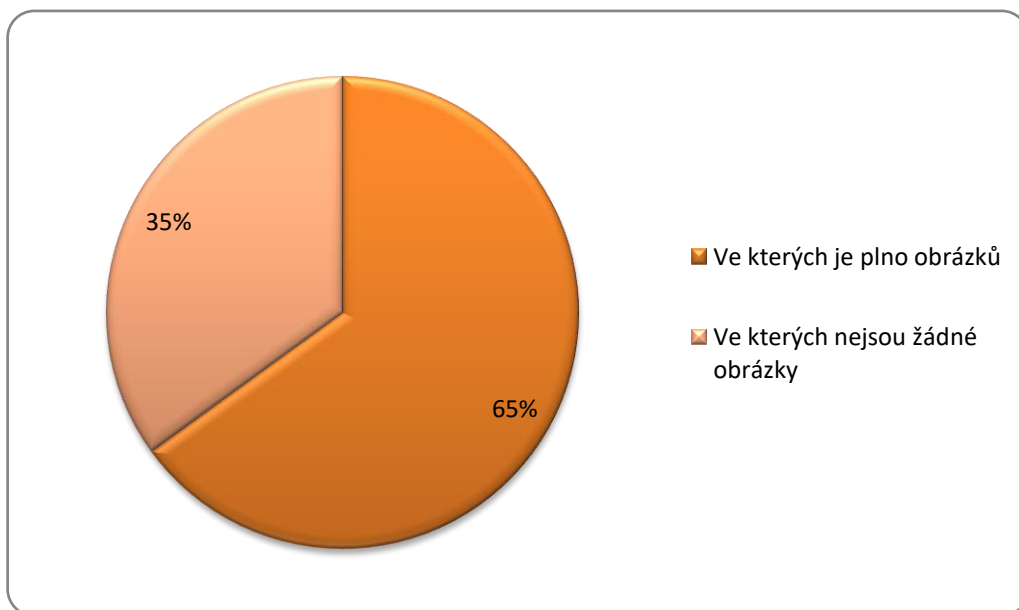

Graf 6: Jak často čteš knihy – děti a dospělí (%)

Zde vidíme, že jen 2% lidí nečtou knihy vůbec a jedná se pouze o dospělé jedince. Čtení knih je pro žáky povinností, a proto si musí každý den, nebo alespoň jednou za týden vymezit čas pro čtení, i kdyby je čtení nebavilo a neměli ho rádi. Dospělí čtou knihy většinou pouze z vlastního popudu, a proto tuto aktivitu nedělají tak často, jako děti.

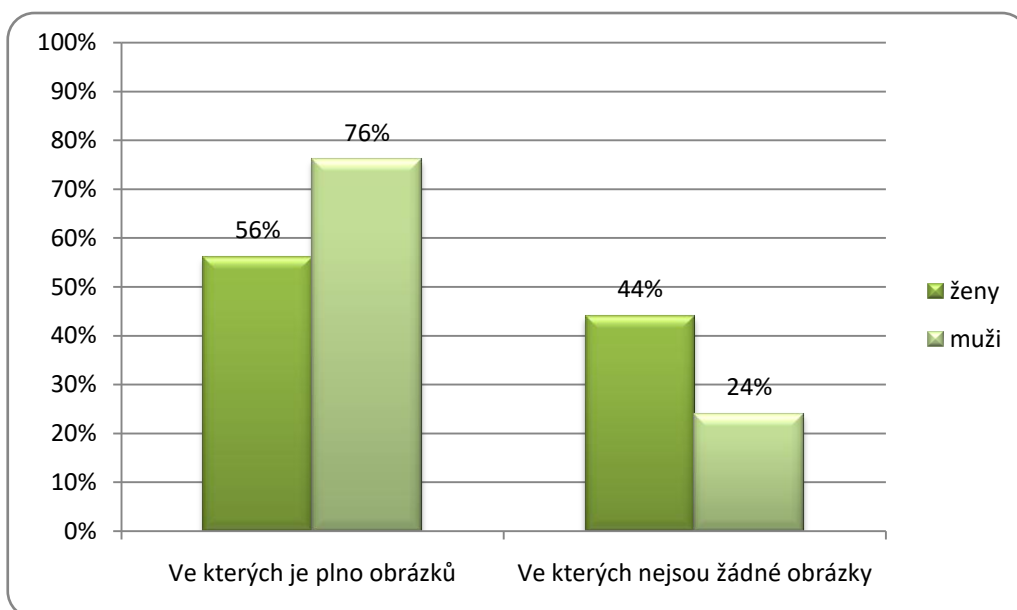
- **JAKÉ MÁŠ RADĚJI KNIHY?**

Tato otázka zkoumá předpoklad P2 - Děti mají raději knihy s obrázky a dospělí mají raději knihy bez obrázků. Dle našeho názoru tomu tak je, protože dětem ilustrace pomáhá představit si věci, se kterými zatím nemají žádné zkušenosti. Obrázky umocňují emoce dětí a ukazují jim jiný pohled na svět. Ilustrace a obrázky je motivují k dalšímu čtení. Dospělí jsou nabití zkušenostmi a umí si spoustu událostí představit na základě těchto obrazů z minulosti.

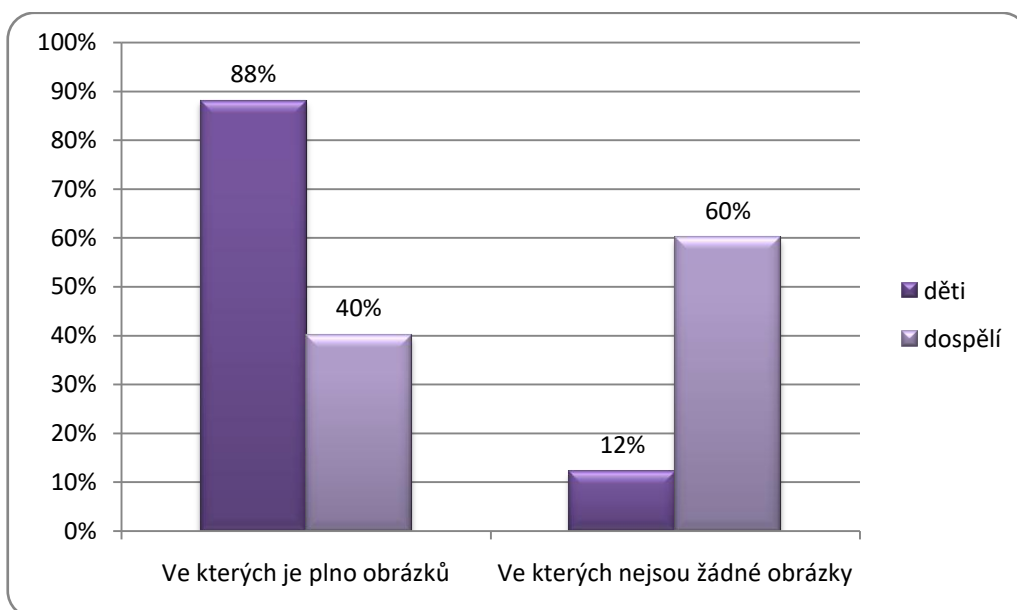
Graf 7: Jaké máš nejraději knihy – všichni respondenti (%)

Zde vidíme, že knihy s obrázky jsou u veřejnosti oblíbenější, než knihy bez obrázků.

Graf 8: Jaké máš nejraději knihy – ženy a muži (%)

Na grafu 8 je zřejmé, že muži mají raději knihy s obrázky a ženy naopak bez obrázků.

Graf 9: Jaké máš nejraději knihy – ženy a muži (%)

Na tomto grafu je vidět, že děti mají raději knihy s obrázky a dospělí knihy bez obrázků, což potvrzuje předpoklad P2. Pokud bychom hledali spojitost mezi předcházející otázkou (jak často čteš knihy?) a touto otázkou, zaznamenáváme fakt, že dospělí, kteří tvrdí, že čtou každý den nebo týden, mají raději knihy bez obrázků. Tito lidé, kteří mají načtenou spoustu knihy, už obrázky v knihách nepotřebují, ba dokonce nechtějí.

Po této otázce jsme se dotazovaných ptali „Proč“. Pokud někdo zaškrtl odpověď, že má raději knihy, ve kterých nejsou žádné obrázky, odpovědi na otázku „proč“ se téměř u většiny případů shodovaly. Lidé čtou knihy kvůli obsahu a rádi nechávají pracovat svou vlastní představivost.

Zde jsme vybrali nejzajímavější odpovědi.

- „*Myslím, že ilustrace často úplně zkaží možnost si jen podle vlastní fantazie představit charaktery a prostředí.*“ (dospělá žena, 23 let)
- „*Protože mě zajímá příběh a obrázky mi ničí mojí představivost.*“ (dospělá žena, 30 let)
- „*Když čtu, ráda se ponořím do příběhu a nechám pracovat vlastní fantazii, nerada se nechávám "rušit" obrázky a ilustracemi, nejsou-li nezbytně nutné.*“ (dospělá žena, 23 let)
- „*Rád čtu příběh a pořádný děj. K tomu obrázky moc nepotřebuji.*“ (dospělý muž, 25 let)
- „*Já mám radši, když tam nejsou žádné obrázky, protože tam je víc textu.*“ (dívka, 10 let)
- „*Protože když má kniha strašně moc obrázků, tak je to podle mě pro mimino.*“ (chlapec, 10 let)
- „*Protože mě to pořád nutí na ty obrázky koukat a rozptyluje mě to.*“ (chlapec, 10 let)

Obliba knih s obrázky je zapříčiněna většinou tím, že jsou pro čtenáře zábavnější, nebo si při čtení děj i postavy umějí lépe představit. Tuto kategorii volili hlavně děti, protože čist souvislý text bez obrázků je pro ně stále ještě náročné a knihy s obrázky je více baví.

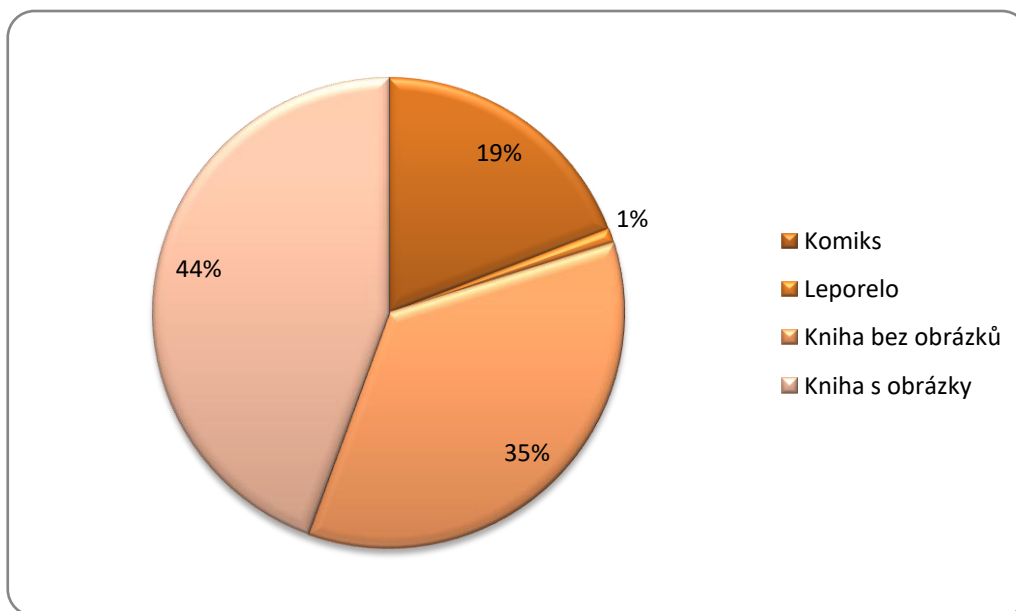
Zde jsme vybrali ty nejzajímavější odpovědi.

- „*Lépe vypadá, můžou znázornit věci, lepší na pochopení.*“ (dospělá žena, 28 let)
- „*Jelikož rád čtu fantasy, tak ilustrace postav a scén mě vtáhnou víc do děje.*“ (dospělý muž, 23 let)

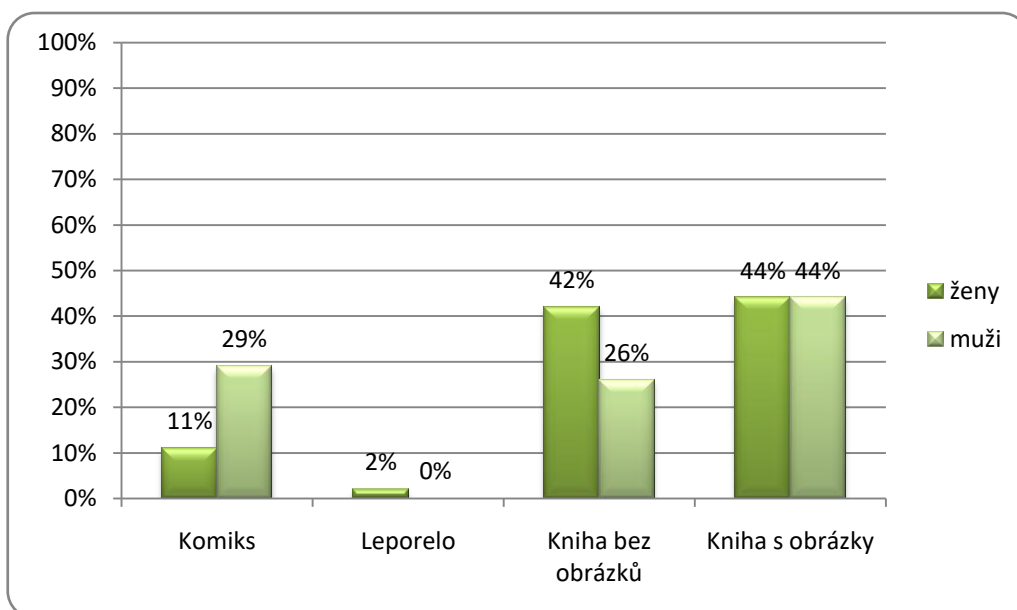
- „Více mě to baví.“ (dospělý muž, 23 let)
  - „Oživuje to děj. Lépe si člověk může představit atmosféru. Mnoho lidí si ji ale nedokáže představit, proto neradi čtou.“ (dospělý muž, 24 let)
  - „Dobrý ilustrátor dokáže dobře vysvětlit a přiblížit děj knihy, i když je děj složitý.“ (dívka, 10 let)
  - „Protože vím, jak to v tom příběhu vypadá.“ (dívka, 10 let)
  - „Protože jsou veselejší.“ (chlapec, 10 let)
  - „Protože bez obrázků si to neumím představit.“ (chlapec, 9 let)
  - „Protože neumím moc číst.“ (chlapec, 10 let)
- **ZDE VIDÍŠ RŮZNÉ DRUHY KNIH. TVÝM ÚKOLEM JE PŘIŘADIT JEDNOTLIVÉ KNIHY K ČÍSLŮM 1 – 4 PODLE TOHO, KTERÉ ČTEŠ RÁD A KTERÉ NE.**

Respondenti měli za úkol seřadit komiks, leporelo, knihu s obrázky a knihu bez obrázků od nejoblíbenější k nejméně oblíbené. Na první místo mohli zařadit pouze jednu možnost, kterou budeme v této části zkoumat.

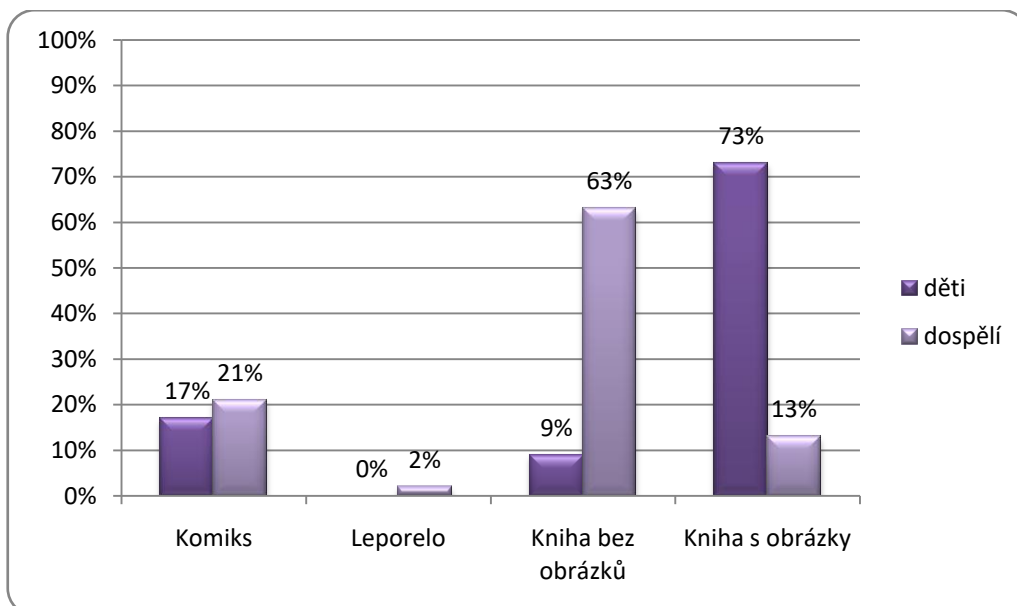
Graf 10: Přiřazování knih dle oblíbenosti – všichni respondenti (%)

Při srovnání všech odpovědí zjišťujeme, že knihy s obrázky jsou na prvním místě, poté následují knihy bez obrázků, komiks a nakonec leporelo, které zařadilo na první místo jen 1% respondentů.

Graf 11: Přiřazování knih dle oblíbenosti – ženy a muži (%)

Na grafu 11 se nám potvrdil fakt, že více žen preferuje knihy bez obrázků oproti mužům, kteří dávají přednost spíše komiksům. U žen jsou na první příčce knihy s obrázky a pouze o 2% žen méně preferuje spíše knihy bez obrázků. U mužů jednoznačně zvítězily se 44% knihy s obrázky.

Graf 12: Přiřazování knih dle oblíbenosti – děti a dospělí (%)

U srovnání odpovědí dětí a dospělých vidíme značné rozdíly. Pro 73% dětí je nejoblíbenějším čtením kniha s obrázky, poté se 17% komiks, 9% preferuje knihu bez obrázků a nikdo na první příčce nezařadil leporelo. U dospělých se první příčka liší. Zvítězila kniha bez obrázků se 63%, druhým neoblíbenějším čtením je komiks. Tímto

se znovu potvrzuje předpoklad P2. Děti mají raději knihy s obrázky a dospělí mají raději knihy bez obrázků.

Dle tohoto zjištění by se dalo odhadnout, které knihy by měly být ilustrované a které ne. Knihy psané pro děti by měly obsahovat více obrázků, než knihy pro dospělé. Vždy záleží na cílové skupině a věku čtenářů.

5.2 *Shrnutí dotazníku*

Při vyhodnocení první části dotazníku jsme potvrdili předpoklady P1 a P2. Dozvěděli jsme se, že většina respondentů čte rádo a také často. Pokud šlo o děti ze 4. tříd, čtení se dá považovat za jejich každodenní či týdenní činnost, navíc mají raději knihy s ilustracemi. Proto je jisté, že je práce ilustrátorů dětských knih potřebná a žádaná.

Pokud se jednalo o dospělé respondenty, dozvěděli jsme se, že také čtou knihy spíše rádi, jen ne tak často, jako děti. Knihy mají raději bez ilustrací. V tomto případě by byla práce ilustrátora žádaná spíše u knih se zaměřením na mužské čtenáře. Ti upřednostňují spíše knihy s obrázky.

Můžeme předpokládat, že fantasy knihy nejsou příliš ilustrované proto, aby si lidé mohli sami představovat magické bytosti a nadpřirozené světy podle vlastní fantazie. Tento žánr je psaný spíše pro děti staršího věku a dospělé, kteří již tolik ilustrací nevyžadují. Otázka nastává, proč nejsou ilustrovány knihy pohádkové fantasy, která se v některých případech dotýká žáků základních škol.

6 Získání pohledu na ilustrace

Po vyplnění dotazníků jsme rozdali všem respondentům ilustrace tak, aby vždy viděli nejprve jen konkrétní ilustraci, nebo abstraktní ilustraci. Jejich úkolem bylo napsat, co se na ilustraci odehrává.

Nejprve bylo třeba vysvětlit, jak a proč byly tyto obrázky namalovány. Bylo důležité respondentům sdělit, že se jedná o obrázek neboli ilustraci z fantasy knihy a byla tvořena podle událostí, které se v knize staly. Po důkladném prostudování obrázku respondenti mohli napsat kousek příběhu podle ilustrace, a kdo si nevěděl rady, tak vypsát alespoň ty nejdůležitější znaky, které na obrázku vidí. Sdělili jsme jim, aby se zaměřili na odehrávající se události a na prostředí obrazu. Žádné jiné informace jsme respondentům neposkytli, abychom neovlivnili výsledky.

Předem bylo třeba stanovit si body, podle kterých jsme ilustrace malovali. Poté jsme vyhodnocovali, na kolik procent se respondenti shodují s našimi ilustracemi. Tento způsob nám přišel jako nejvhodnější metoda, jak vyhodnotit psaný kousek příběhu.

- a) Smrt – stoupající duše, umírající stará žena, smrt v podobě chlapce s kosou, hrozba, nebezpečí, duch, vražda, zabití
- b) Proměna - stará žena se mění v krásnou ženu, krásná žena se mění ve hvězdu či noční oblohu, proměna nekonkrétních osob
- c) Postavy – stará žena, mladá dívka, chlapec (smrt)
- d) Prostředí – noc, temno, sníh, mráz, zima, skály, zimní příroda, hvězdy, vesmír, noční obloha, smutná nálada
- e) Magie – kouzlo, kouzelník, kouzelná noc, čarování, nadpřirozeno, nadpřirozené postavy

Tyto body jsme sestavili podle knihy *Mort* (Terry Pratchette 2007), kterou jsme ilustrovali. Stěžejní část příběhu se odehrála na stranách 88 – 91. Vykreslení postav a prostředí se nám však utvářelo po celou předešlou část knihy.

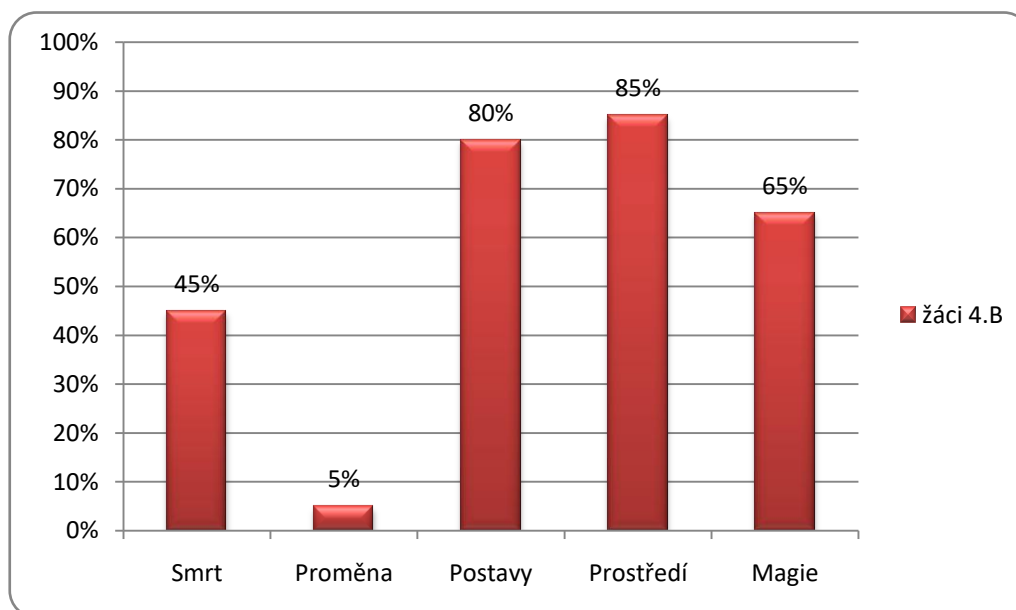
Určené body jsme následně hledali v příbězích. Pokud se tam tato témata objevila, hodnotili jsme je za shodující se s příběhem knihy. V každém příběhu se stačilo trefit alespoň do několika podbodů, kromě bodu c) Postavy. Ty se musely objevit právě tři.

6.1 Konkrétní ilustrace

V první řadě se budeme zabývat odpověďmi dětí ze ZŠ Sokolovská. Konkrétní ilustraci popisovala třída Mgr. Simony Weissové, tedy 11 žákůň a 9 žáků.

Třída 4.B byla při práci velice klidná a bylo vidět, že se jim toto téma líbí. Paní učitelka je vede ke kreativitě, a proto vznikaly různorodé příběhy podle konkrétní ilustrace. Všichni žáci v této třídě pečlivě napsali kus příběhu.

Nejprve vyhodnotíme všechny určené body (smrt, proměna, postavy, prostředí, magie).

Graf 13: Konkrétní ilustrace - děti (%)

O tématu smrti psalo 45% dětí. Toto téma jim ještě není příliš blízké, proto jsme překvapeni, že o ní téměř polovina žáků psala. Nejčastěji se vyskytovala smrt v podobě chlapce, nebo chtěl chlapec někoho zabít, nebo zachránit před blížící se smrtí. Symbol kosa v některých případech žáci chápali jako nástroj k záchraně a ne k vraždě.

Proměnu staré babičky na mladou ženu, nebo jakoukoli proměnu v podobě odcházející duše vidělo v ilustraci jen 5% žáků.

Není nic překvapujícího, že téměř všichni žáci (80%) psali o třech postavách. O chlapci a kose jsme již mluvili. Starého člověka sedícího v levé části obrázku si několik žáků nevšimlo, ale ti, kteří si ho všimli, psali o člověku, který umírá, nebo mrzne. Z obrázku bylo patrné, že s ním není něco v pořádku. Třetí osoba, která měla vyznačovat duši, krásnou mladou ženu, proměňující se v noční oblohu, působila na děti jako víla. Téměř všechny příběhy zahrnovaly postavu víly.

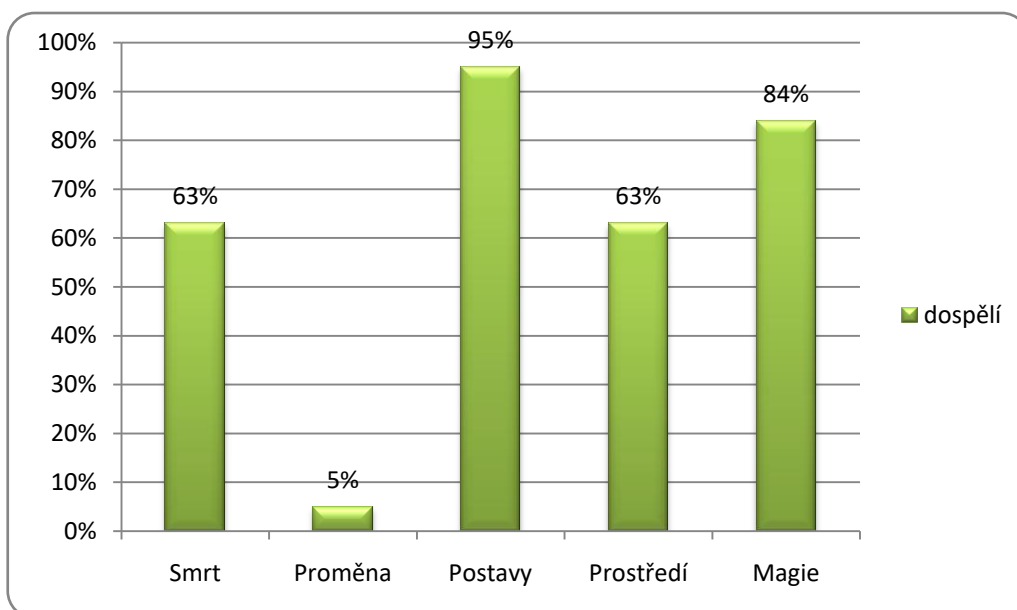
Prostředí žáci popisovali jako tajemné místo, zimu, mráz, padající sníh, les, přírodu a v neposlední řadě si všímali noční oblohy s hvězdami.

Nadpřirozeno v obrázku vidělo 65% dětí. Nejvíce psaly děti o vyčarování léta vílou, o čarodějovi s kosou a zakletí starého člověka. Postava víly se v některých příbězích objevovala jako nadpřirozená bytost, nicméně pokud nebyl děj rozvinut, dala se víla chápat jako krásná žena, která nemusela mít žádné nadpřirozené schopnosti.

Zde jsme vybrali nejzajímavější příběhy.

- „*Stará paní (babička) sedí u potoka ve tmavé noci. Je příliš slabá a stará, proto si pro ni přichází Smrt. Víla se ji snaží ochránit a dát jí další šanci pro život.*“ (dívka, 10 let)
- „*Byl jednou jeden chlapec, který se vydal o půlnoci do lesa. Tam potkal vílu Jasmínu, jak rovná hvězdy na oblohu a přitom smutní. Chlapec se zeptal: „Proč smutníte?“ Víla odpověděla: „Můj otec oslepl a teď sedí na krabici.“ Chlapec mu podal léčivou bylinu a její otec zase viděl. Hned potom byla svatba.*“ (dívka, 10 let)
- „*Víla dává hvězdu do nebe o čarovné noci. Babička tam sedí a kouká do země. A ten mužíček je chce zabít.*“ (dívka, 10 let)
- „*Té paní nalevo je asi zima, ta víla přes něj skáče a ten s tou kosou jí chce zabít.*“ (chlapec, 10 let)

Druhou skupinu, popisující konkrétní ilustraci, zastupovalo 20 dospělých ve věku 23 – 48 let. Těmto respondentům jsme zasílali ilustraci elektronicky s návodem, jak mají obrázek popisovat. Snažili jsme se zajistit podobné podmínky, jako u žáků, nicméně jejich odpovědi byly o něco více strohé. Smysluplnou odpověď napsalo 19 dospělých.

Graf 14: Konkrétní ilustrace - dospělí (%)

O smrti mluvilo 63% dospělých. V jejich příbězích se vyskytovalo téma smrti v podobě smrtky přicházející si pro starého člověka. Dospělí už chápou kosu jako symbol smrti.

Proměnu v ilustraci vidělo pouze 5% respondentů. Většina si spojila postavu ženy spíše se samostatnou osobou, mnohdy také s vílou. Hvězdu prosvítající z ruky ženy nikdo nebral v potaz.

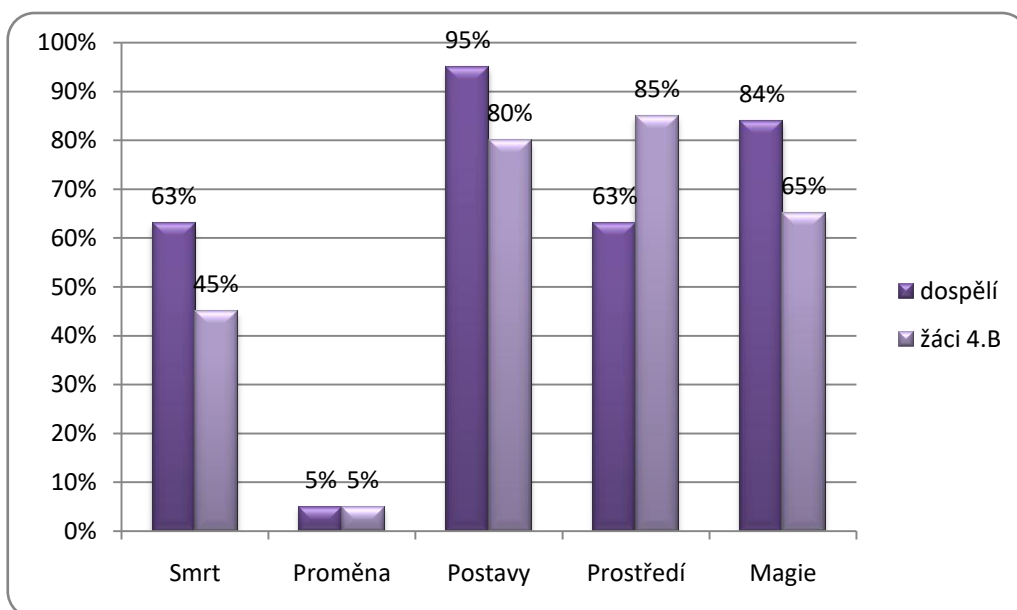
O třech postavách mluvilo 95% dospělých. Postavy jsou na obrázku namalovány výrazně a dospělí tušili, že každá z nich bude mít důležitou úlohu.

Prostředí bylo popisováno z 63% shodně s knihou, ostatní psali jako místo konání například zahradu nebo jezero.

Obrázek byl zaměřen na dětského čtenáře, což dospělí s jistotou vycítili a psali příběhy naplněné kouzly a magií.

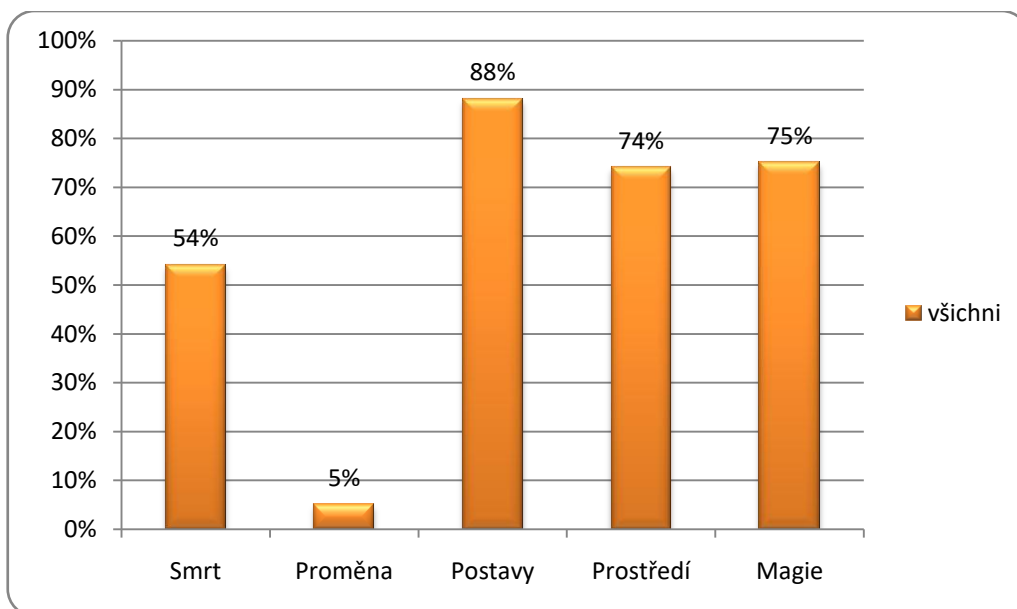
Zde jsme vybrali nejzajímavější příběhy.

- „Kluk (nejspíš smrtka) chce zabít tu starou babičku. Přichází víla a dává mu naději a tak a kluk si to rozmyslí. Babička je zachráněna.“ (žena 25 let)
- „Smrt si přišla pro pána (paní), ale strážný anděl se ji snaží ještě chvíli zdržet.“ (žena, 24 let)

Graf 15: Konkrétní ilustrace – dospělí a děti (%)

K porovnání dospělých a žáků 4.B slouží graf 5c. Překvapilo nás, že tak málo respondentů psalo o unikající duši nebo proměně v hvězdy. Na ilustraci by se po tomto výzkumu dalo jistě ještě více zapracovat a tento okamžik vystihnout jiným způsobem.

Graf 16: Konkrétní ilustrace – všichni respondenti (%)

V celkovém zhodnocení vidíme, že všechny určené body, kromě proměny, se více než v polovině příbězích objevily. Lidé sepsali mnoho krásných příběhů a dovo-
lím si tvrdit, že lidská fantazie je nevyčerpatelná.

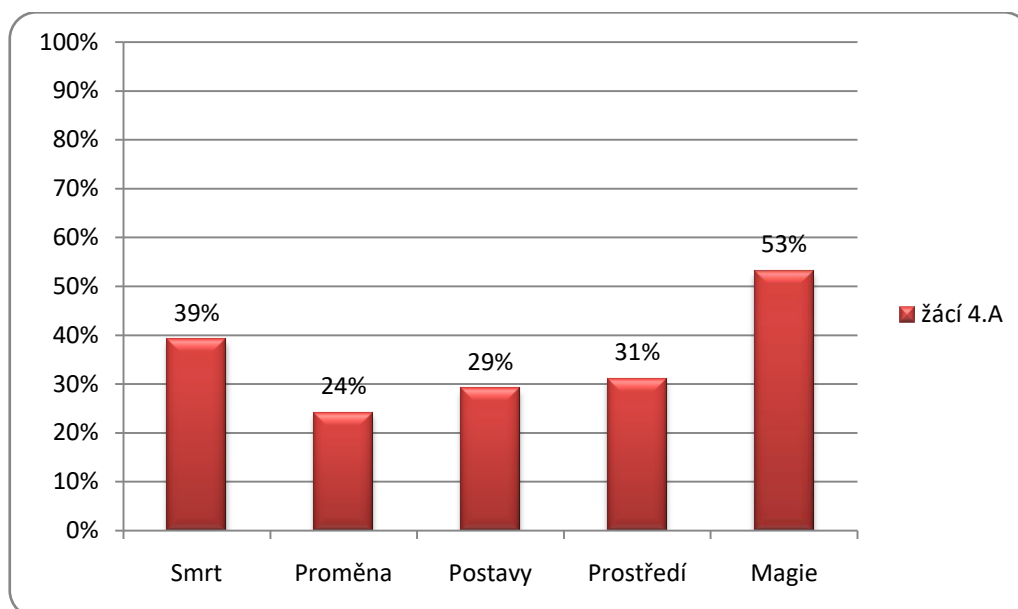

6.2 Abstraktní ilustrace

Abstraktní ilustraci jsme nejprve rozdali žákům ve třídě 4.A. Tato třída se projevovala trochu energičtěji, než třída 4.B. Strávili jsme s nimi pátou vyučovací hodinu a bylo obtížnější upoutat jejich pozornost.

Po chvíli se žáci zabrali do tématu a napsali mnoho různých příběhů. Bylo vidět, že popisovat abstraktní ilustraci je pro ně mnohem obtížnější, než popis konkrétní ilustrace, což je logické a odpovídající věku žáků. Žáci si však nakonec poradili více než dobře. Ilustraci popsalo 18 žáků.

Abstraktní ilustrace dává volnost kreativnímu myšlení. Čas jsme jim vyhradili stejný jako u předešlé třídy, aby byly zajištěny stejné podmínky a výsledky se mohly porovnávat s příběhy konkrétní ilustrace.

Graf 17: Abstraktní ilustrace - děti (%)

Smrt v ilustraci vidělo 39% dětí. Tentokrát ji žáci nespatořovali v podobě chlapce, ale spíše v podobě smrtícího kouzla, nebo černokněžníka, který chce chlapce zabít, případně příšera jako hroící nebezpečí.

29% žáků psalo o proměně. Někdo psal o zlu, které se mění v dobro, nebo zimě měnící se na léto.

V abstraktní ilustraci jsme záměrně namalovali vše v náznacích, tudíž i postavy. Tři postavy zmínilo 29% respondentů. Zbýlých 71% si všimlo pouze jedné postavy, zřídka dvou postav.

Prostředí shodné s knihou vidělo v obrázku 31% žáků. Ostatní vnímali modrou barvu na obraze jako jezero, nebo řeku, místo zmrzlé krajiny.

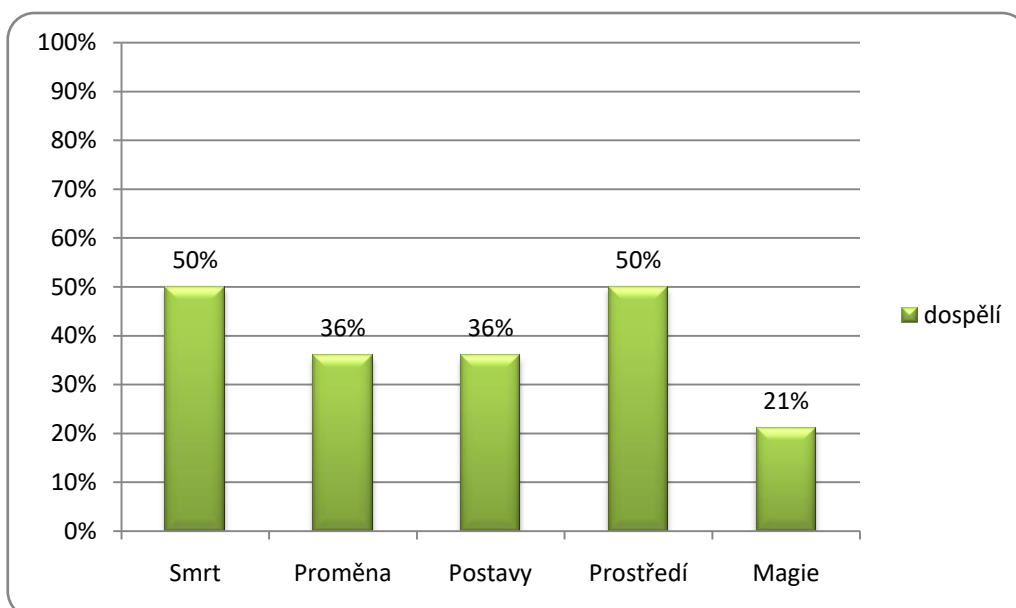
Více než polovina žáků (53%) mluvila o kouzlech a nadpřirozených bytostech.

Zde jsou nejzajímavější příběhy.

- *„Podle mě se tam odehrává kouzlo z vody a vylétá z ní kometa nebo hvězda. Ve vodě tam vidím nějakou paní s holí a sedí na koštěti nebo na tyči.“* (dívka, 10 let)
- *„Strom, který má na větvi hůl a nad ním je duch. Nad duchem je hvězda. Padá sníh. Je tam potok s muží hlavou a nad ním vesmír. Odehrává se to na Zemi.“* (dívka, 10 let)
- *„14ti letý hoch bojuje proti čarodějovi žijícímu ve vodě. Čaroděj proti chlapci vysílá mocné kouzlo, ale hoch se nebojí. Kluk proti starému čaroději bojuje, protože mu černokněžník ukradl jeho milou, která leží pod fialovým kamenem. Mágova moc je stvořena z duší lidí, které zabil. Toto kouzlo stvořil ze závistivého starce, ze kterého uniká závist v podobě zelené mlhoviny.“* (chlapec, 10 let)
- *„Z někoho vylítá duch a letí do nebe. Někdo se schovává za strom. Odehrává se to v noci a sněží tam.“* (dívka, 10 let)

Poslední zkoumanou skupinou byli dospělí 23-48 let. Stejně jako u předchozí skupiny dospělých byly odpovědi těchto lidí chudší než u žáků. Dotazníky jsme také zasílali elektronicky s návodem, jak mají ilustraci popsat.

Z 20ti vyplněných pracovních listů nám přišlo pouze 14 odpovědí.

Graf 18: Abstraktní ilustrace - dospělí (%)

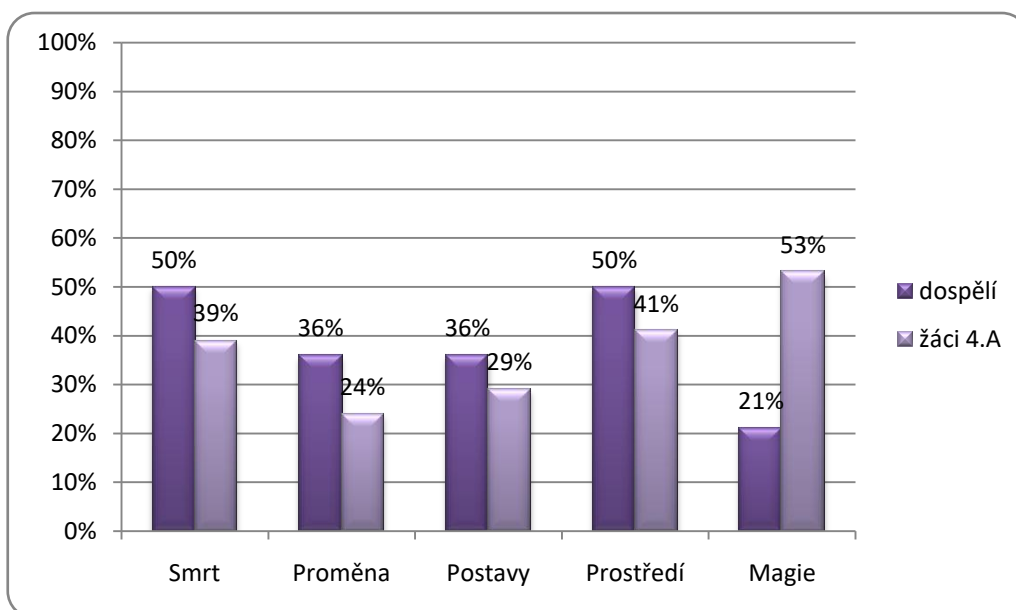
Polovina dospělých odhadla prostředí, kde se děj z knížky odehrává a rovněž 50% tvrdí, že se jedná o konec nějakého života.

V tomto grafu je velice zajímavé, že smrt a prostředí zvolilo stejné procento dospělých (50%), stejně tak u proměny a počtu postav v ilustraci (36%).

Magii odhadovalo velice malé procento respondentů, tedy 21%. Dle mého názoru by to mohlo být tím, že dospělí mají již plně rozvinuté abstraktní myšlení a ví, že takové ilustrace nemusí ukazovat kouzla a magii, ale i obyčejné věci, které se dějí v každodenním životě.

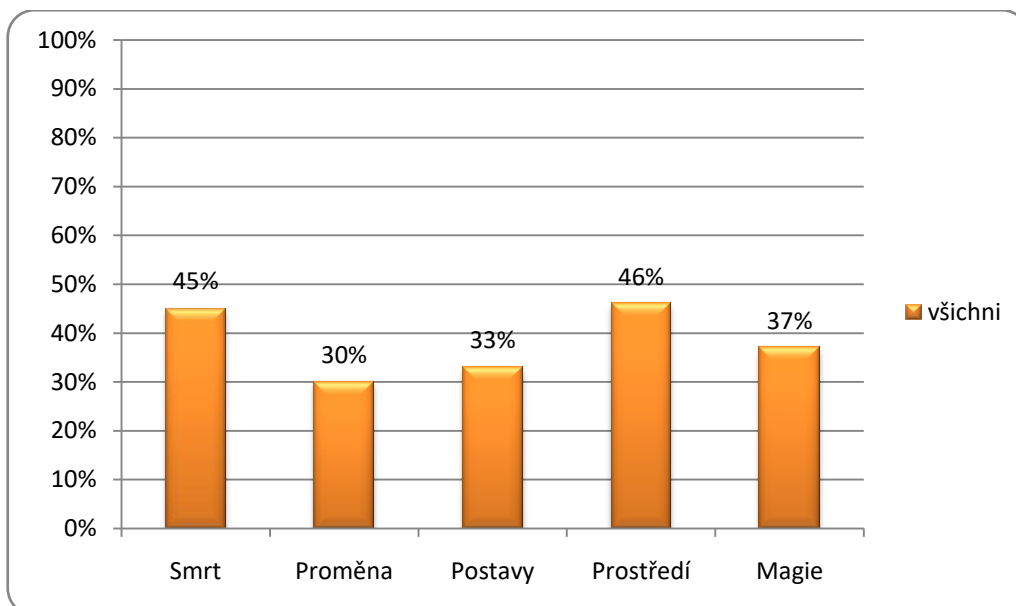
Zde jsou vybrány nejzajímavější příběhy dospělých.

- „Bohužel nemohu určit, co na obrázku přesně je. Zřejmě se odehrává venku při sněžení. Působí na mě barvami negativně.“ (žena, 28)
- „Vyvolávání ducha.“ (muž, 24 let)
- „Smutek, konec života, působí to na mě chladně.“ (žena, 25 let)
- „Přijde mi, že se něco mění ve hvězdy.“ (muž, 36 let)

Graf 19: Abstraktní ilustrace – dospělí a děti (%)

Při srovnání dospělých a žáků čtvrté třídy zjišťujeme fakt, že žáci se s knihou shodovaly méně, než dospělí. Více procent žáků psalo příběhy s magickými prvky. Vzhledem k věku je tento výsledek adekvátní. Čím je člověk starší, tím více opouští od dětské fantazie a málokdy si představí vše možné i nemožné.

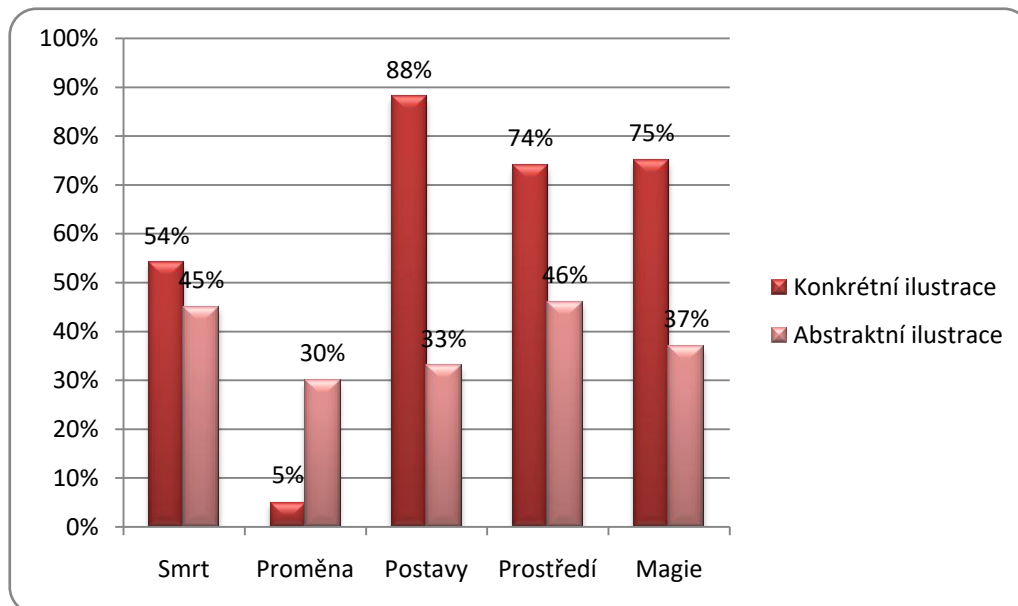
Graf 20: Abstraktní ilustrace – všichni respondenti (%)

Všechny určené body (smrt, proměna, postavy, prostředí, magie) se v příbězích všech respondentů objevily u méně než poloviny případů.

Vznikaly úžasné různorodé příběhy. Mnoho těchto příběhů by se dalo použít jako náměty pro další práci nejen ve škole.

6.3 Konkrétní vs. Abstraktní ilustrace

Zprvu jsme si stanovili předpoklad P3 – Předpokládáme, že u konkrétní ilustrace se respondenti budou shodovat s knihou více, než u ilustrace abstraktní. V této fázi bylo naším úkolem tento předpoklad vyvrátit či potvrdit.

Graf 21: Konkrétní vs. Abstraktní ilustrace (%)

Předpoklad P3 se potvrdil. U konkrétní ilustrace je vše jasně namalováno do posledního detailu, proto je pro většinu lidí lehčí odhadnout, co se na obrázku děje. Ten, kdo čte abstraktní obraz, může do nekonečna přemýšlet o jeho významu. Ilustrátor dává čtenáři pouze jakousi náповědu ve formě barev, tvarů a symbolů, zatímco u konkrétního obrazu bývá vše realisticky zaznamenáno. U bodu proměna se situace otáčí. Respondenti lépe chápou proměnu u abstraktní ilustrace, protože jim pomáhá se odpoutat od konkrétních postav.

7 Dotazník – 2. část

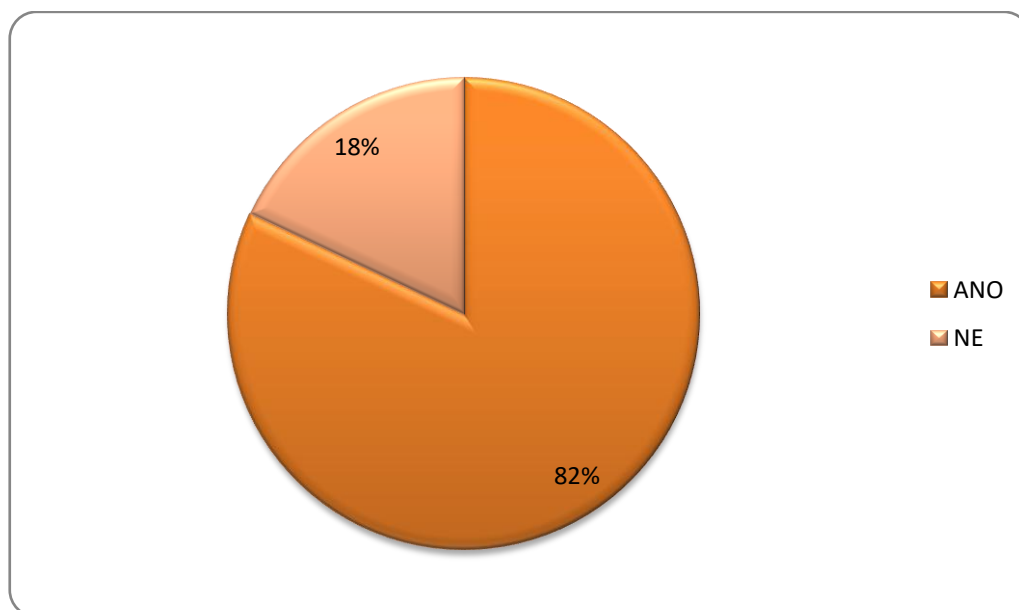
Abychom zjistili, zdali měly ilustrace na respondenty nějaký účinek, po napsání příběhů jsme jim položili poslední otázku. Chtěli jsme zjistit, zdali naše ilustrace motivují respondenty k přečtení knihy.

- **CHTĚL BY SIS NYNÍ PŘEČÍT KNIHU KE KTERÉ JSEM TUTO ILUSTRACI TVOŘILA A ZJISTIT TÍM, CO SE NA OBRÁZKU DOOPRAVDY STALO?**

- a) ano
- b) ne

7.1 Vyhodnocení druhé části dotazníku

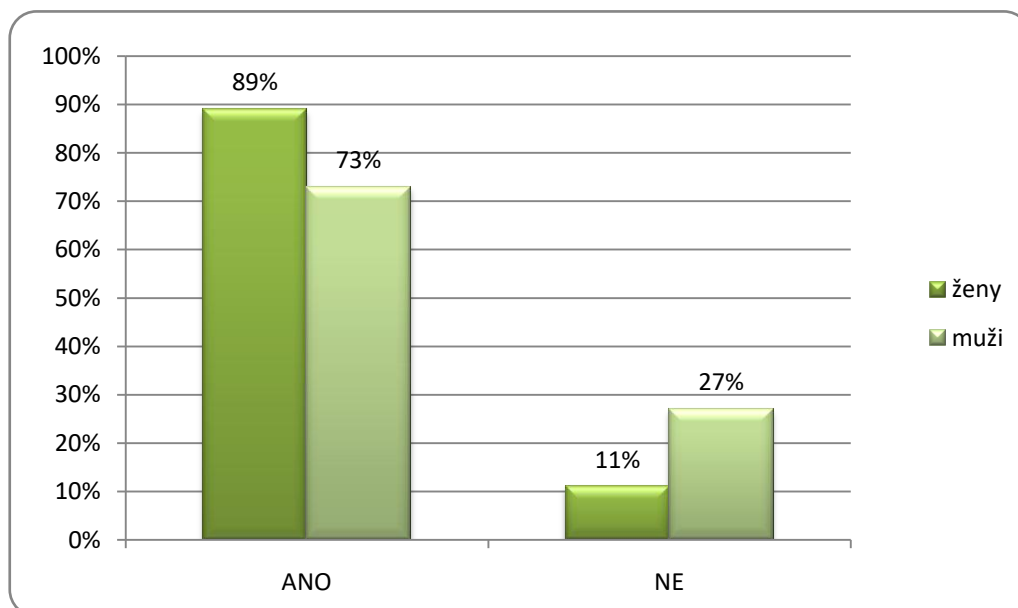
Na poslední otázku odpovídalo dohromady 82 respondentů.

Graf 22: Motivovanost ke čtení knihy – všichni respondenti (%)

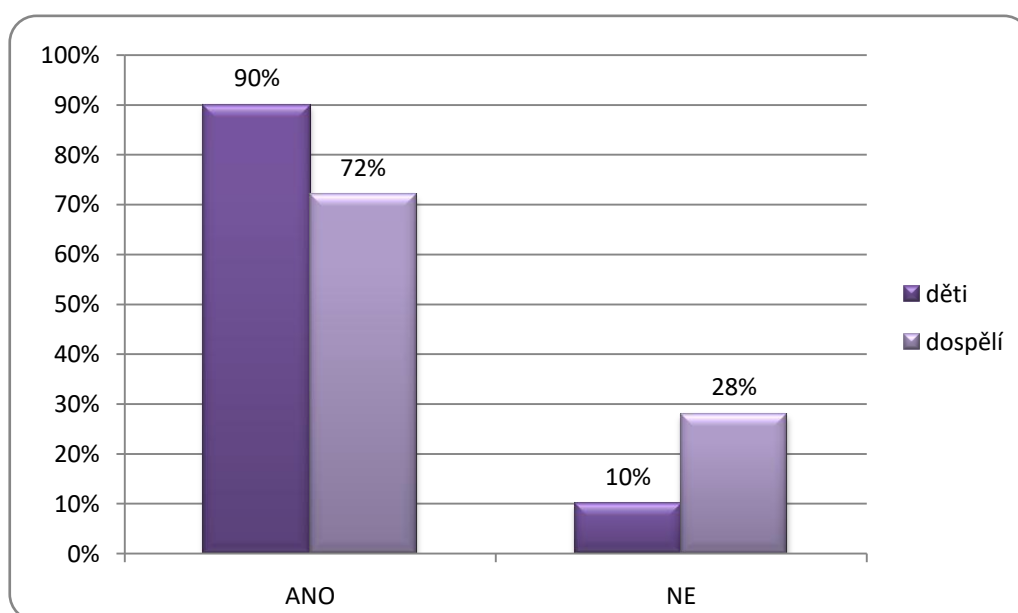
Zjistili jsme, že i lidé, kteří nenapsali žádný příběh, ilustraci vnímali a prohlíželi si ji, protože právě tito respondenti zaškrtnuli odpověď a) ano. Jednalo se o jedince, kteří v první části dotazníku psali, že mají raději knihy s obrázky, protože si pak děj umí lépe představit. Dá se předpokládat, že tito lidé nemají tak velkou představivost a obrázky jim pomáhají ucelit a vykreslit si představy při čtení textu. Zde vidíme, že je ilustrace

zároveň motivují ke čtení, stejně tak jako pro ostatní respondenty. 82% dotazovaných odpovědělo, že by si knihu chtěli přečíst.

Graf 23: Motivovanost ke čtení knihy – ženy a muži (%)

Na grafu 23 vidíme podobnost s grafem 2: Čteš rád knihy – ženy a muži (%). Ženy jsou většími čtenáři než muži, a právě proto by si jich více přečetlo knihu na základě ilustrace. Možná by toto zjištění mohlo mít spojitost s tím, že sama autorka diplomové práce, tvůrce ilustrace, je také žena, ale to by bylo dalším předmětem zkoumání.

Graf 24: Motivovanost ke čtení knihy – děti a dospělí (%)

Ačkoliv hlavní téma ilustrací, smrt a proměna, nebylo dětem příliš blízké, tak ilustrace je velice zaujaly a 90% z nich by si knihu chtělo přečíst. Toto zjištění nám sděluje důležitost ilustrace a její motivační složky.

ZÁVĚR

Mým hlavním cílem diplomové práce bylo vytvoření ilustrací podle fantasy knihy kombinovanou technikou tuše s akrylem. Dílčí cíl se vztahoval k získání pohledu na mé ilustrace u žáků základní školy.

Diplomovou práci jsem rozdělila na tři složky. V první teoretické části jsem se věnovala tématu ilustrace, její vznik v historickém kontextu, techniky ilustrací a třem ilustrátorům literární fantastiky a to Teodorovi Rotreklovi, Catherine Jeffrey Jonesové a Johnovi Tennielovi. Poté jsem se zaměřila na tvorbu a čtení obrazu na základně vlastních zkušeností z minulosti. Dále jsem popsala fáze tvořivosti a vysvětlila pojem fantazie. Další kapitoly teoretické části jsem věnovala literárnímu žánru fantasy. Vytvořila jsem jednotlivé kategorie podžánrů fantasy, podle vlastního průzkumu fantasy literatury.

V praktické části diplomové práce jsem naplnila hlavní cíl. Vytvořila jsem soubor náčrtů podle knihy *Mort*, která spadá do humorné fantasy. Poté jsem vybrala jednu, kterou jsem rozpracovala kombinovanou technikou tuše a akrylu na konkrétní a abstraktní ilustraci. Do této práce jsem byla velice zapálená. S ilustrováním knih mám již nějaké zkušenosti, a proto jsem chtěla přiblížit průběh, jak ilustrátor tuto práci vykonává. Po celý průběh jsem procházela různými fázemi tvořivosti. V této části bylo třeba si uvědomit, že všechno, co tvoříme, nebo čteme, je na základě našich zkušeností z minulosti.

Třetí složkou byla výzkumná část diplomové práce. Nejprve jsem si stanovila výzkumný vzorek. Žáky ze 4. třídy ZŠ Sokolovská a dospělé ve věku 23-48 let. Jako výzkumný nástroj jsem zvolila zprvu dotazník, který se týkal oblíbenosti ilustrací v knihách. Stanovila jsem si předpoklady, které jsem chtěla buď potvrdit, nebo vyvrátit. P1 – Ženy a dívky čtou knihy častěji, než muži a chlapci. P2 – Děti mají raději knihy s obrázky a dospělí mají raději knihy bez obrázků. P3 – Předpokládáme, že u konkrétní ilustrace se respondenti budou shodovat s knihou více, než u ilustrace abstraktní. Po vyhodnocení první části dotazníku se potvrdili první dva předpoklady. V této části diplomové práce jsem zjistila, že je profese ilustrátora velice důležitá, ale jen pro určitou věkovou kategorii. Zajímalo mě, proč knihy pro dospělé nejsou tolik ilustrované. Tento výzkum ukázal, proč tomu tak je. Dospělí mají již spoustu zkušeností a raději

si představují děj a postavy sami, zatímco děti jsou raději ovlivněny ilustrací, která jim dává ucelenou, nebo alespoň naznačenou představu.

V další části jsem se věnovala mému dílčímu cíli, získat pohled žáků na vytvořené ilustrace. Nejprve jsme si stanovila body vyskytující se v knize. Podle těch jsem malovala ilustraci. Poté jsem rozdala jedné polovině respondentů konkrétní ilustraci a druhé abstraktní ilustraci. Měli za úkol napsat, co se na ilustraci odehrává. Příběhy jsem rozkódovala pomocí určených bodů.

Při vyhodnocení se potvrdil předpoklad P3. U konkrétní ilustrace se respondenti shodovali s knihou více, než u ilustrace abstraktní.

Poslední částí diplomové práce bylo vyhodnocení poslední otázky. Ptala jsem se žáků a dospělých na otázku, zdali by měli chuť přečíst si knihu, podle které byla ilustrace vytvořená. 82% respondentů odpovědělo, že ano, což je více, než počet lidí, kteří rádi čtou. Proto vím, že práce ilustrátorů je potřebná. Ilustrace lidi motivují k tomu, aby si přečetli knihu.

Myslím si, že je velice důležité, aby vznikaly kvalitní ilustrace nejen v dětských knihách. Ilustrátoři dělají těžkou práci, která většinou rozhoduje o tom, zdali si člověk knihu přečte, či ne.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

- MATĚJČEK, A., 1931. *Ilustrace*. 1. vyd. Praha: Jan Štenc.
- HOLEŠOVSKÝ, F., 1989. *Čeští ilustrátoři v současné knize pro děti a mládež*. 1. vyd. Praha: Albatros.
- HOLEŠOVSKÝ, F., 1984. *Sto let české dětské knihy*. 1. vyd. Praha: Albatros.
- HOLEŠOVSKÝ, F., 1977. *Ilustrace pro děti - tradice, vztahy, objevy*. 1. vyd. Praha: Albatros.
- ILIEV, J., ZAPLETAL, Z., 1991. *Výtvarné umění a kniha pro mládež II*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 80-210-0238-7.
- HORÁK, F., 1984. *Česká kniha v minulosti*. 1. vyd. Praha: František Novák.
- STEHLÍKOVÁ, B., 1984. *Cesty české ilustrace v knize pro děti a mládež*. 1. vyd. Praha: Albatros.
- ŠALDA, F. X., 1951. *Knih jako umělecké dílo*. 1. vyd. Praha: Melantrich. ISBN 80-242-1856-9.
- STEHLÍKOVÁ, B., 1986. *Ilustrace v české a slovenské knize*. 1. vyd. Praha: Společnost přátel knihy pro mládež.
- TEISSING, K., 1986. *Technika kresby*. 1. vyd. Praha: Artia.
- PUCHMAJEROVÁ, L. Š., VALEŠOVÁ, H., 2003a. *Úvod do didaktiky kresby a grafiky I.: Grafika pro 1. ročník*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita v Liberci. ISBN 80-7083-778-0.
- PUCHMAJEROVÁ, L. Š., VALEŠOVÁ, H., 2003b. *Úvod do didaktiky kresby a grafiky II.: Grafika pro 1. ročník*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita v Liberci. ISBN 80-7083-779-9.
- VIEWEGH, J., 1986. *Fantazie: Teoretická studie*. 1. vyd. Praha: Academia.
- PETTY, G., 1996. *Moderní vyučování*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7178-070-7.
- MANGUEL, A., 2008. *Čtení obrazů: O čem přemýšlíme, když se díváme na umění?* 1. vyd. Brno: Host. ISBN 978-80-7294-274-9.
- PRATCHETT, T., PRINGLE, D., 2003. *Fantasy: Encyklopedie fantastických světů*. 1. vyd. Praha: Albatros. ISBN 80-00-01126-3.
- NEFF, O., 1986. *Všechno je jinak*. 1. vyd. Praha: Albatros.

- ADAMOVIČ, I., 1995. *Slovník české literární fantastiky a science fiction*. 1. vyd. Praha: R3. ISBN 80-85364-57-3.
- DOLEŽAL, L., 2003. *Fikce a možné světy*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze. ISBN 80-246-0735-2.
- ENDE, M., 2001. *Nekonečný příběh*. 1. vyd. Praha: Albatros. ISBN 80-00-00957-9.
- TOLKIEN, J. R. R., 2002. *Hobit aneb Cesta tam a zase zpátky*. 3. vyd. Praha: Mladá fronta. ISBN 80-204-0506-2.
- SAPKOWSKI, A., 2011. *Zaklínač 1.: Poslední přání*. Rozšířené a upravení 2. vyd. Petřvald u Kraviné: Leonardo. ISBN 978-80-85951-65-3.
- PRATCHETT, T., 2007. *Mort: Úžasná Zeměplocha*. 1. vyd. Praha: Talpress. ISBN 80-85609-55-4.
- ROWLINGOVÁ, J. K., 2002. *Harry Potter a Kámen mudrců*. 6. vyd. Praha: Albatros. ISBN 80-00-01161-1.

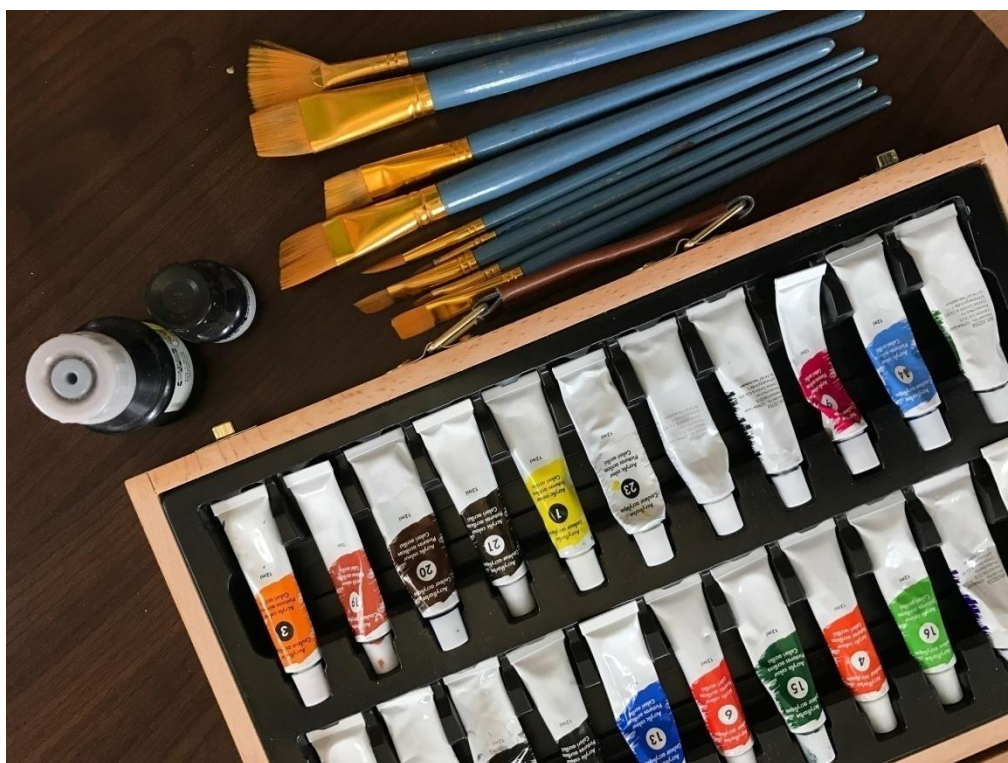
INTERNETOVÉ ZDROJE

- TRÁVNÍČKOVÁ, H., ed., 2010. *Alenka v říši snů*. [online]. Brno: Masarykova Univerzita. [vid. 6. 2. 2017]. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/184208/pedf_m/Hana_Travnickova
- RINGGEMBERG, S., 2011. Jeffrey Catherine Jones: A Life Lived Deeply. *The Comics Journal* [online]. [vid. 8. 2. 2017]. Dostupné z: <http://www.tcj.com/jeffrey-catherine-jones-a-life-lived-deeply/>
- VADEBONCOEUR, J., 2011. Jeffrey Jones. *Illustrators* [online]. [vid. 8. 2. 2017]. Dostupné z: <http://www.bpib.com/illustrat/jonesjf.htm>

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1: Štetce, akrylové barvy, tuš	94
Příloha 2: Plnicí fixy MOLOTOW	94
Příloha 3: Kresba stromů	95
Příloha 4: Malba stařenky	95
Příloha 5: Konkrétní ilustrace	96
Příloha 6: Abstraktní ilustrace	97
Příloha 7: Psaní příběhu, dívka, 10 let	98
Příloha 8: Psaní příběhu, chlapec 10 let.....	98
Příloha 9: Kniha Mort str. 88-89.....	99
Příloha 10: Kniha Mort str. 90-91.....	99

PŘÍLOHY

Příloha 1: Štetce, akrylové barvy, tuš

Příloha 2: Plnicí fixy MOLOTOW

Příloha 3: Kresba stromů

Příloha 4: Malba stařenky

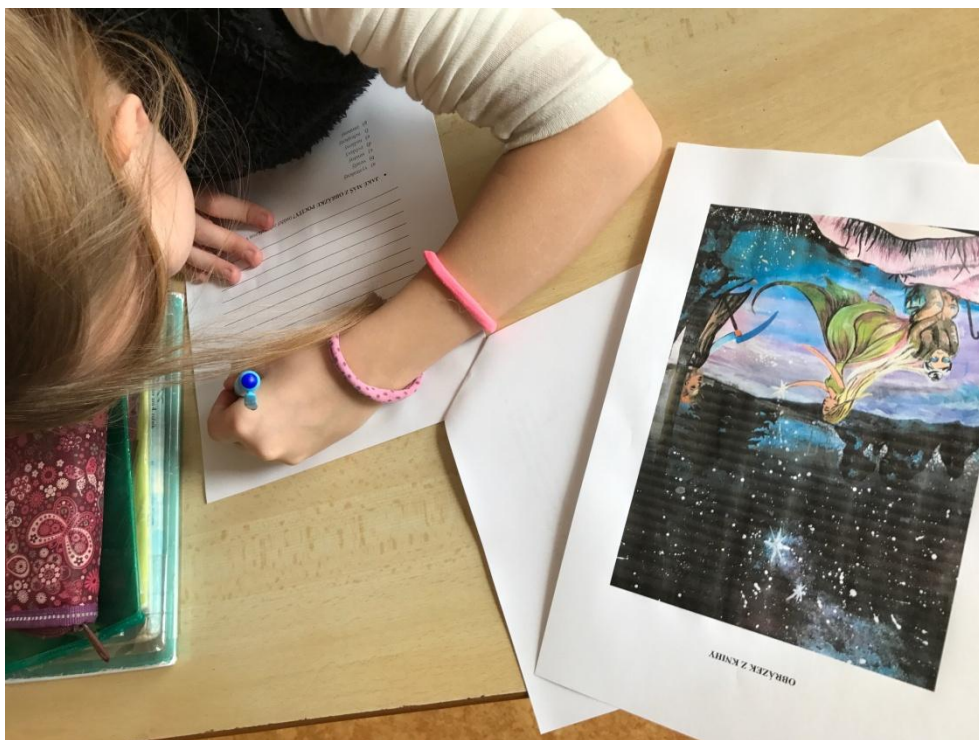

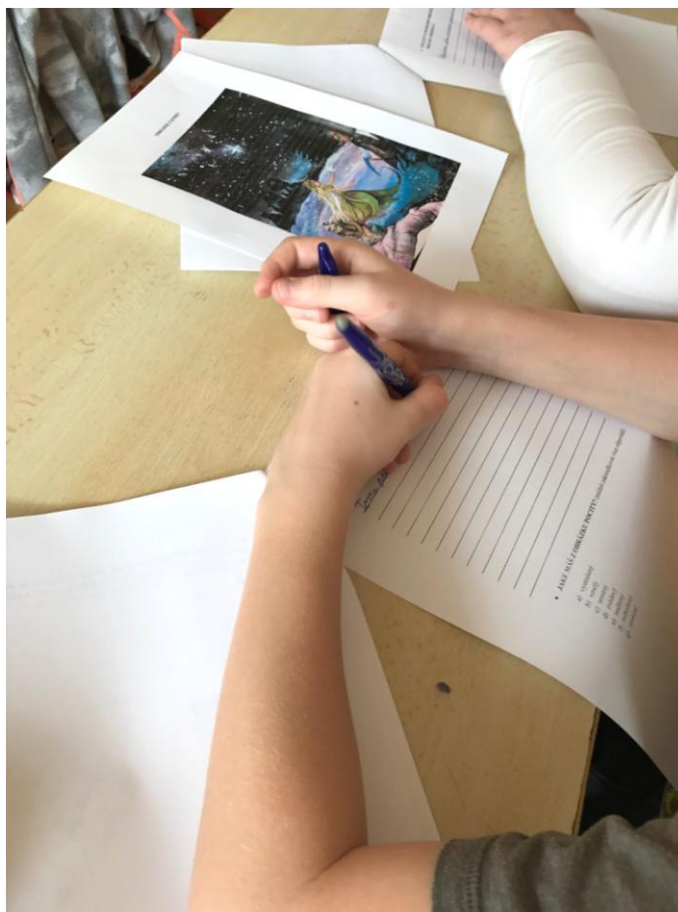
Příloha 5: Konkrétní ilustrace

Příloha 6: Abstraktní ilustrace

Příloha 7: Psaní příběhu, dívka, 10 let

Příloha 8: Psaní příběhu, chlapec 10 let

usekla kus nohy od stolu a přefala napůl jednu kamennou dlaždici.

Matička ho s hlavou nakloněnou na stranu chvíli pozorovala. Pak řekla: „Aha. Jakkak se jmenujete, mladíku?“

„Mort,“ vzlykl Mort. „To je z Mortimera.“

„Tak dobrá, Morte. Předpokládám, že máš někde u sebe moje přesýpací hodiny.“

Mort krátce přikývl. Sáhl do opasku a vytáhl hodiny. Čarodějka na ně pohlédla kritickým okem.

„No, pořád ještě zbývá nějaká minutka,“ prohlásila. „Takže teď nesmíme ztrácet čas. Jenom vtefinku, než zamknu.“

„Ale vy tomu nerozumíte!“ zalkal Mort. „Všechno jsem to popletl! Nikdy předtím jsem to nedělal!“

Konejšivě ho popleskala po ruce. „Já taky ne,“ usmála se. „Zkusíme to spolu. Teď buď hodný chlapec, seber tu kosu a snaž se chovat jako dospělý mužský.“

Navzdory jeho protestům ho vystrkala ven do sněhu, vyšla za ním, přitáhla dveře a zamkla je na velký kovový zámek. Klíč od něj pověsila na hřebík vedle dveří.

Mráz svíral les v dřívém obětí a tiskl stromy, až jim praskaly kořeny. Měsíc sice nesvítil, ale nebe bylo plné velkých jasných hvězd, které ještě zvyšovaly pocit chladu.

Matička Šlachromá se roztrásla.

„Támhle je takový starý špalek,“ prohlásila konverzčním tónem. „Je odtamtud moc krásný výhled po celém údolí. Samozřejmě v létě. Ráda bych si sedla.“

Mort jí pomohl přes závěje a oprášil z ležícího špalku sněh. Sedli si na něj a hodiny položili mezi

sebe. Ať už byl v létě výhled sebekrásnější, teď z něj zbývalo jen několik černých kamenů, které se rýsovaly proti ještě černější obloze, ze které se tiše finul sněh.

„Nemůžu tomu uvěřit,“ ozval se nakonec Mорт. „Zdá se mi, že mluvíte, jako byste umřít chtěla.“

„Víš, jsou tady pořád ještě některé věci, které mi budou chybět,“ přikývla. „Ale je jich stále méně a méně. Je čím dál tím fidiší. Život, myslím. Už se nemůžeš spolehnout na vlastní tělo a je čas něco s tím udělat. Myslím, že je právě tak čas zkusit zase něco jiného. Řekl ti, že všichni lidé, kteří mají něco společného s kouzly nebo magií, ho vidí?“

„Ne,“ odpověděl ne tak docela po pravdě Mорт.

„No jo, je to tak.“

„Nemá mágy ani čarodějky nijak v lásce,“ odvážil se Mорт.

„Nikdo nemá rád chytráky,“ přikývla se spokojeným úsměvem. „My mu děláme jenom potíže, víš? Kněží, ti ne, proto má rád kněze.“

„O tom nikdy nemluvil,“ podivil se Mорт.

„Jistě. Kněží lidem vykládají, o kolik se budou mít líp, až umřou. My se jim snažíme vysvětlit, že by se mohli mít dobře už tady, jen kdyby se trochu snažili.“

Mort zaváhal. Chtěl říci: Nemáte pravdu, on takový vůbec není, je mu jedno, jestli jsou lidé dobří, nebo špatní, pokud jsou přesní. A taky je hodný na kočky, dodal v duchu.

Nakonec si to však rozmyslel. Pochopil, že každý člověk potřebuje něco, v co by mohl věřit. Ozvalo se vlčí zavýtí, tentokrát tak blízko, že se Mорт poplašeně ohlédl. Další zavýtí mu odpovědělo na druhé straně údolí. Z různých míst lesa se pak ozval celý sbor

Příloha 9: Kniha Mort str. 88-89

vlčích hrdel. Mort v životě neslyšel nic tak pochmurného.

Podíval se po očku na tichou postavu Matičky Šlachromé a pak s rostoucí panikou na hodiny. Vyskočil na nohy chňapl po kose a máchl jí oběma rukama.

Čarodějka vstala a tělo nechala sedět.

„Skvělá práce,“ řekla. „Na vteřinku jsem si myslela, že jsi mě minul, věříš?“

Mort se opřel o strom, zadýchaně lupal po dechu a pozoroval Matičku, která se vrátila ke špalku a prohlížela si sama sebe.

„Hmm,“ prohlásila potom dotčeně. „Čas by se měl za takové věci zodpovídat.“ Zvedla ruku, a když viděla, jak jí dlaní prosvítají hvězdy, zasmála se.

Pak se změnila. Mort už něco takového viděl předtím, stávalo se to ve chvíli, kdy si duše uvědomila, že už není spoutána fyzikálním polem těla, ale nikdy neviděl změnu tak cílevědomou. Čarodějčiny vlasy se rozvinuly z pevného šedého drdůlku, změnila barvu a prodloužily se. Tělo se narovnálo. Vrásky se vyrovnaly a zmizely. Hladké šaty z šedé vlny se rozvlnily jako mořská hladina, a když se ustálily, obtahovaly úplně jinou a velmi znepokojivou sadu křivek.

Podívala se na sebe, zvonivě se zasmála a změnila šedé šaty na něco přílehavého v barvě jarního listí.

„Tak co říkáš, Morte?“ zeptala se. Předtím byl její hlas suchý a třaslavý. Teď z něj épěl muškát, javorový sirup a další věci, na které stačilo Mortovi pomyslet a ohryzek se mu rozhoupal jako balonek na gumičce.

„...“ bylo všechno, co ze sebe vypravil, a kosu svíral tak, že mu klouby zbělely.

Přišla k němu krokem, který by ladností zahanbil i hada plovoucího v říčním proudu.

„Neslyšela jsem, co jsi říkal?“ zapředla.

„M-m-moc hezké,“ vypravil ze sebe. „Takhle jste kdysi vypadala?“

„Takhle jsem v duchu vypadala stále.“

„Oh.“ Mort vstal. „Musím vás odvést,“ řekl.

„Já vím,“ odpověděla. „Jenže já tady zůstanu.“

„To nemůžete udělat! Víte, já –“ hledal vhodná slova, „– víte, když tady zůstanete, tak se za chvíli jako rozmažete a zřídnete a nakonec –“

„Už se na to těším,“ prohlásila odhodlaně. Naklonila se k němu a polibek, který mu dala, byl stejně lehký jako povzdech jepice. Už v tom okamžiku začala blednout a nakonec z ní zbyl právě jen ten polibek, podobně jako u kočky Šklby, jenže tohle v sobě mělo mnohem více erotiky.

„Buď opatrný, Morte,“ ozval se mu její hlas v hlavě. „Možná že by sis své zaměstnání zatím rád udržel, ale co když budeš chtít přece jednou odejít?“

Mort stál s přihloupkým výrazem a držel se za tvář. Stromy kolem mýtiny se zachvěly, pak ve větru zazněl smích a všude se znovu rozhostilo mrazivé ticho.

Růžovou mlhou v hlavě se k Mortovi prodral smysl pro povinnost. Vytáhl druhé hodiny a podíval se na ně. Ani v nich už mnoho písku nezbyvalo.

Skleněné baňky byly vyzdobeny rytinou lotosových květů. Když do nich Mort klepl prstem, ozvalo se zvonivě „ómmmm“.

Rozebhl se po chřupajícím sněhu k Truhlíkovi a vyskočil do sedla. Kůň zvedl hlavu, zarehtal a vrhl se skokem ke hvězdám. * * *

Příloha 10: Kniha Mort str. 90-91